498 2.

CZYTELNIK

ALMANACH
CHOPINOWSKI

Zbiory Słowa
498
sygn. 498
akc. Br. I 1950
498
Narodowy
Instytut
Fryderyka
Chopina

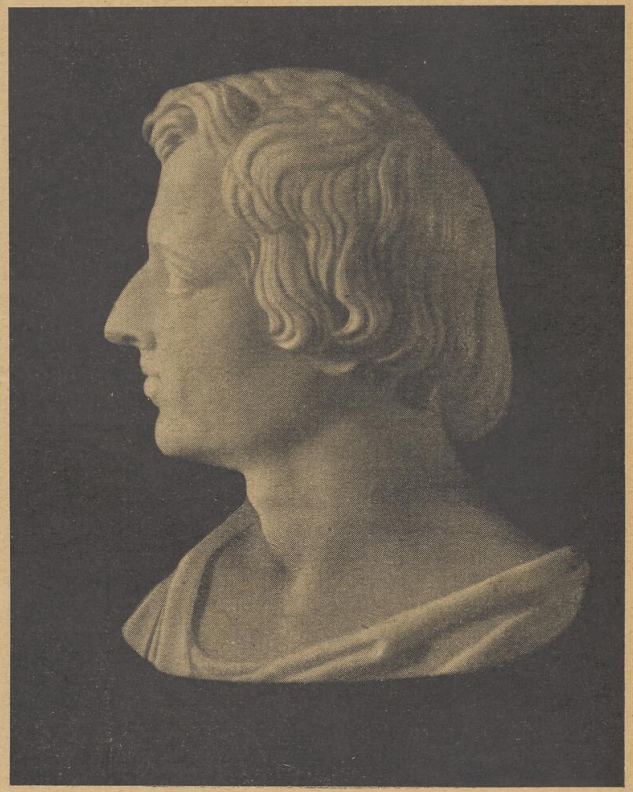

fot. Dorys

FRYDERYK CHOPIN
kamea Islera (ok. 1840 r.) ze zbiorów IFC

Celem tej pracy — wydanej w Roku Chopinowskim, zorganizowanym dla uczczenia setnej rocznicy zgonu Fryderyka Chopina — jest okazanie pomocy wszystkim, którzy interesują się życiem i twórczością największego polskiego muzyka. Z tego względu „Almanach Chopinowski 1949" obejmuje oparty na dokumentach życiorys („Kronikę życia"), przyczynki biograficzne, spis studiów krytycznych poświęconych jego dziełom, bibliografię utworów, uwzględniającą pierwsze wydania, oraz bibliografię wydań zbiorowych.

Osobny dział obejmuje ikonografię, rzeźbę, filatelistykę oraz poświęcone Chopinowi poezje, sztuki teatralne, filmy itp.

Redakcja zwraca się do Czytelników z uprzejmą prośbą o nadsyłanie wszelkich uzupełniających materiałów, które będą uwzględnione w następnych wydaniach.

Adres redakcji:

„CZYTELNIK"
INSTYTUT WYDAWNICZY
WARSZAWA, WIEJSKA 12a
dla „Almanachu Chopinowskiego"

KRONIKA
ŻYCIA

· 1771 ·

15 kwietnia urodził się Mikołaj Chopin, syn Franciszka Chopina i Małgorzaty Deflin — w Marainville, Franche Comté.

· 1780 ·

urodziła się (przypuszczalnie w Izbicy na Kujawach) Justyna Krzyżanowska.

· 1787 ·

Mikołaj Chopin przybywa do Polski, której nie opuści do końca życia.

· 1806 ·

dnia 2 czerwca ślub Mikołaja Chopina z Justyną Krzyżanowską, zawarty w kościele parafialnym w Brochowie, pow. Sochaczew.
Koniec pruskiej okupacji Warszawy, wjazd Napoleona do Warszawy.

· 1807 ·

przychodzi na świat Ludwika, najstarsze z dzieci Mikołaja i Justyny Chopinów.

· 1810 ·

dnia 1 marca, o godzinie 18, przychodzi na świat Fryderyk Chopin, w Żelazowej Woli, pow. Sochaczew.

Dnia 23 kwietnia — chrzest Fryderyka Franciszka Chopina, w kościele parafialnym w Brochowie. (Przypuszczalnie na skutek pomyłki Mikołaja Chopina podana jest w księdze metrykalnej fałszywa data urodzenia Fryderyka Chopina: 22 lutego. Jednak przez całe życie Fryderyk jak i jego rodzina stale obchodzili dzień 1 marca jako dzień jego urodzin).

We wrześniu Mikołaj Chopin zostaje profesorem języka francuskiego przy Liceum Warszawskim i wraz z rodziną przenosi się do Warszawy, gdzie mieszka w prawym skrzydle Pałacu Saskiego.

· 1811 ·

9 lipca przychodzi na świat, w Warszawie, Izabela, druga siostra Fryderyka.

· 1813 ·

przychodzi na świat Emilia, najmłodsza z sióstr Fryderyka.

· 1814 ·

W. Księstwo Warszawskie przechodzi pod panowanie cara Aleksandra I.

· 1817 ·

Fryderyk rozpoczyna lekcje gry na fortepianie u Wojciecha Żywnego, liczącego 61 lat. — Ks. J. J. Cybulski w Warszawie wydaje pierwszy znany nam utwór Fryderyka Chopina — Polonez g-moll.

· 1818 ·

24 lutego pierwszy publiczny występ Fryderyka Chopina, na koncercie urządzonym na cel dobroczynny przez ordynatową Zamoyską. Koncertant gra Koncert e-moll Gyrowetza. — 26 września Fryderyk wręcza cesarzowej-matce, Marii Teodorównie, dwa polonezy swej kompozycji.

· 1820 ·

w styczniu daje w Warszawie cztery koncerty włoska śpiewaczka Angelica Catalani, od której Chopin otrzymuje złoty zegarek z napisem: *M. Catalani à Frédéric Chopin — âgé de 10 Ans — à Varsovie, le 3. Janvier 1820.*

· 1821 ·

23 kwietnia ofiarowuje Fryderyk Wojciechowi Żywnemu swój Polonez As-dur — pierwszy znany nam rękopis Chopina.

· 1822 ·

Chopin rozpoczyna naukę teorii muzyki — lekcje prywatne u Józefa Elsnera.

· 1823 ·

po domowym przygotowaniu przez ojca, Fryderyk wstępuje do czwartej klasy Liceum Warszawskiego, w Pałacu Kazimierzowskim.

· 1824 ·

jako uczeń celujący Fryderyk otrzymuje, po ukończeniu czwartej klasy, nagrodę szkolną, książkę „Wykład Statyki..." G. Monge'a. W sierpniu i wrześniu — pobyt wakacyjny Fryderyka w Szafarni u Dziewanowskich (okolice Rypina, ziemia Dobrzyńska). Stamtąd podaje wiadomości rodzinie, w postaci „Kuryera Szafarskiego". — Kompozycja Mazurka zwanego „Żydkiem" — późniejszego Mazurka op. 17, nr 4 a-moll.

· 1825 ·

przed carem Aleksandrem I gra Fryderyk w kościele ewangelickim na eolomelodykonie, otrzymuje za to pierścień z brylantami.

27 V Fryderyk gra na eolopantalionie wynalazku Długosza, w sali Konserwatorium; na tymże instrumencie 10 VI gra Koncert f-moll Moschelesa, grywa w niedziele w kościele SS. Wizytek na mszy licealnej. — 2 VI ogłoszenie w „Kuryerze Warszawskim": „Nowe Rondo (c-moll, op. 1) na Pianoforte skomponowane i dedykowane JW. I. Pani (Bogumiłowej) Linde przez Freder. Chopin — wyszło w litografii A. Brzeziny. Cena złr. 3".

Lato — pobyt w Szafarni i Kowalewie, wyjazdy do Płocka, wycieczka do Torunia.

· 1826 ·

Fryderyk otrzymuje świadectwo dojrzałości w Liceum. Kompozycja „pożegnalnego" Poloneza b-moll ofiarowanego Wilusiowi Kolbergowi. — 28 VII — wyjazd z matką i siostrami do Duśznik. 3 VIII — 11 IX — pobyt na kuracji w Dusznikach. Ok. 11 i 15 VIII — dwa koncerty na cele dobroczynne, w sali domu kuracyjnego w Dusznikach. Był to pierwszy występ Chopina za granicą. Wzmiankę o tym występie podał „Kuryer Warszawski" w nrze z dnia 22 VIII. — We wrześniu Chopin zapisuje się na I kurs Szkoły Głównej Muzyki (działu teoretycznego warszawskiego Konserwatorium), której rektorem jest J. Elsner. — Powstaje Rondo à la Mazur (op. 5).

· 1827 ·

10 IV zgon Emilii Chopin, najmłodszej siostry Fryderyka. — Powstają: op. 2, Wariacje na temat z „Don Juana" Mozarta, op. 4, Sonata c-moll i kilka drobnych utworów. — Ambroży Miroszewski maluje pierwszy znany portret Fryderyka Chopina. Chopinowie przenoszą się do lewej, frontowej oficyny pałacu Krasińskich na Krakowskim Przedmieściu. — Sprawozdanie szkolne Elsnera: „Pierwszoletni: Chopin Fryderyk — szczególna zdolność. Dru-

goletni: Dobrzyński Ignacy — zdolność niepospolita... Trzecioletni: Nidecki Tomasz — szczególna zdolność..."

Pobyt wakacyjny w Strzyżewie u Anny ze Skarbków Wiesiołowskiej. Ze Strzyżewa (w Poznańskiem) wycieczka do Gdańska i kilkakrotne wizyty w Antoninie u Antoniego Radziwiłła.

· 1828 ·

Ukazuje się w druku „Rondo à la Mazur" (op. 5) u Brzeziny w Warszawie. — Powstają pierwsze etiudy, Rondo C-dur op. 73, Polonez B-dur op. 71, nr 2; zaczęte Trio op. 8 i „Rondo à la Krakowiak" op. 14. W lecie — pobyt w Sannikach u Pruszaków. Podróż Fryderyka z prof. Jaworskim do Berlina, w czasie od 9 IX do 2 X; mieszkają w Gasthaus zum Kronprinzen. Fryderyk słyszy w Berlinie opery: „Wolnego strzelca" Webera, „Kolportera" Onslowa, „Małżeństwo potajemne" Cimarosy, „Przerwaną ofiarę" Schweitzera, „Corteza" Spontiniego; słyszy w Sing-Akademie „Cäcilienfest" Händla; wśród słuchaczy i uczestników wieczoru widzi Zeltera, Spontiniego, Mendelssohna. Pisze w liście: „słyszałem i widziałem co było można".

· 1829 ·

W Warszawie koncertują Paganini i Lipiński — Chopin pisze „Souvenir de Paganini". — Powstaje pierwszy Koncert Chopina, f-moll (wydany w 1836

INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA-NARODOWY BIBLIOTEKA

fot. L. Robowski

ŻELAZOWA WOLA

FRYDERYK CHOPIN
rys. George Sand

jako „drugi“ koncert, op. 21). — W Konstancji Gładkowskiej znajduje Chopin „swój ideał, któremu wiernie, nie mówiąc z nim“ służy, i „na którego pamiątkę stanęło Adagio“ Koncertu f-moll. — Pierwsza podróż do Wiednia w czasie od lipca do 19 sierpnia, przez Kraków (wycieczka do Ojcowa), Bielsko, Górny Śląsk, Morawy. W Wiedniu słyszy opery: „Białą Damę“ Boieldieu'go, „Kopciuszka“ Rossiniego, „Krzyżaka“ Meyerbeera, „Józefa w Egipcie“ Méhula. Wśród muzyków, których poznaje, są: Czerny, Schuppanzigh, Lachner, Konr. Kreutzer, Gyrowetz, Seyfried; towarzyszą mu i pomagają w urządzeniu koncertu znajomi z Warszawy — Tomasz Nidecki i Wilhelm Würfel. Na pierwszym występie grał Chopin swe Wariacje op. 2, improwizował na melodię z „Białej Damy“ i na temat pieśni o „Chmielu“. Koncert odbył się dnia 11 VIII w sali Kärntnerthortheater. Na drugim koncercie, dnia 18 VIII, grał znowu „Wariacje“ i „Krakowiaka“ op. 14.

Powrót z Wiednia przez Pragę, Cieplice, Drezno, Wrocław, Kalisz. — W Warszawie dalsza praca nad Koncertem f-moll, „Fantazją Polską“ op. 13; powstają nokturny, pieśni „Życzenie“ i „Gdzie lubi“. W październiku pobyt w Strzyżewie u Wiesiołowskich i w Antoninie u Antoniego Radziwiłła, dla którego Chopin pisze Introdukcję i Polonez C-dur op. 3, na wiolonczelę i fortepian. Dnia 19 XII gra Chopin w warszawskiej Resursie Kupieckiej impro-

wizacje na temat pieśni miotlarza z wodewilu „Chłop milionowy". W literackiej knajpie „Dziurce" przy ulicy Miodowej schodzi się Chopin z literatami warszawskimi, jak: Stefan Witwicki, Bohdan Zaleski, Maurycy Mochnacki, Seweryn Goszczyński, Ant. Edw. Odyniec.

· 1830 ·

W początkach marca w domu Chopinów odbywa się pierwsze prywatne wykonanie Koncertu f-moll przez kompozytora. Notatki o tej produkcji w gazetach: „...Młody Szopę przewyższa wszystkich fortepianistów... jest to Paganini fortepianowy i jego kompozycje są szczytne, pełne nowych pomysłów". („Kur. Warsz." z 5 III). „Elsner jaśniał cały radością... Kurpiński już w końcu sam młodemu artyście dyrygował orkiestrą..." („Dziennik Powsz." z 4 III).

Dnia 17 III — pierwszy własny koncert Chopina w Teatrze Narodowym w Warszawie. W programie: Koncert f-moll, po raz pierwszy wykonany publicznie, prócz tego „Fantazja Polska" op. 13 — orkiestrą dyrygował Kurpiński. Dnia 22 III drugi koncert Chopina, z programem: Koncert f-moll, „Rondo à la Krakowiak", improwizacja Chopina na temat melodii „W mieście dziwne obyczaje". Przed latem — ukończenie drugiego Koncertu e-moll (wyd. 1833, jako „pierwszy" koncert, op. 11). W lipcu — dwutygodniowy pobyt w Poturzynie (Lubelskie), u Tyt. Woyciechowskiego, i kilkudniowy pobyt w Żelazowej Woli, u Skarbków. Z końcem sierpnia w domu Chopinów próbna audycja: Koncert e-moll. Dnia 11 października „pożegnalny" występ Chopina — pierwsze publiczne wykonanie Koncertu e-moll; prócz tego w programie „Fantazja Polska" — dyrygował A. Soliva. Następnego dnia pisze Chopin w liście do Woyciechowskiego: „Najdroższe Życie moje! „Wczoraj koncert udał mi się — pośpieszam z tem doniesieniem. Powiadam Aspanu, żem się wcale a wcale nie bał, grał tak, jak kiedy sam jestem, i dobrze było. Pełna sala. Goernera Symfonja zaczęła. Potem moja mość Allegro e-moll, które jak z płatka wywinął... Brava huczne. Soliva kontent; dyrygował z powodu swojej arji z chórem, którą panna Wołków, ubrana jak aniołek w niebieskiem, ładnie odśpiewała; po tej arji Adagio i Rondo nastąpiło, po którym pauza między 1-szą a drugą częścią (programu) nastąpiła. Gdy wrócono z bufetu i poschodzono ze sceny, gdzie przybyto dla zdania mi korzystnego raportu efektu, zaczęto 2-gą część od uwertury Wilhelma Tella. Soliva... dyrygował potem arię panny Gładkowskiej, biało, z różami na głowie, do twarzy prześlicznie ubranej, która odśpiewała Cavatinę z La Donna del Lago... tak, jak... nic jeszcze nie śpiewała... Po odprowadzeniu ze sceny panny Gładkowskiej wzięliśmy się do Potpurów na księżyca co zeszedł (Fantazji Polskiej, op. 13) itd. Tą razą i ja się rozumiałem

i orkiestra się rozumiała i parter się poznał... ostatni mazur wzbudził duże brawo, po którem — zwyczajna facecja — wywołano mnie, ani razu nie syknięto, a ja miałem czas się 4 razy ukłonić, ale już po ludzku, bo mię Brandt nauczył... Ja zaś o niczym nie myślę, tylko o pakowaniu się, w sobotę albo we środę ruszam przez Kraków..." — List z 5 X do Woyciechowskiego.: „Najdalej w tydzień po koncercie niema mnie w Warszawie. Już kuferek do drogi kupiony, już cała wyprawa gotowa, partycje pooprawiane, chustki do nosa obrąbione, spodnie zrobione. Tylko się żegnać, a to najprzykrzej. Ktoś poczuje tę biedę. Moi rodzice i dzieci (siostry) także..." — Dnia 2 XI Fryderyk Chopin opuszcza Warszawę, żegnany przy rogatkach Wolskich przez profesorów, kolegów i przyjaciół kantatą kompozycji Elsnera. Podróż, od Kalisza w towarzystwie Tytusa Woyciechowskiego, prowadziła przez Wrocław, Pragę do Wiednia. Dnia 5 XI przybycie do Wrocławia, dnia 12 XI do Drezna, gdzie Chopin poznaje Delfinę Komarównę, późniejszą Potocką; dnia 22 XI staje w Pradze. Dnia 24 XI — przybycie do Wiednia. Dnia 29 XI — wybuch powstania w Polsce, Tytus Woyciechowski wyjeżdża z Wiednia, Chopin pozostaje sam. Słyszy opery: „Tytusa" Mozarta, „Fra Diavolo" Aubera, „Wilhelma Tella" „Cyrulika" i „Otella" Rossiniego, styka się z wydawcami: Haslingerem, Mechettim, Diabellim, z muzykami: Czernym, Slavikiem, Merckiem, Thalbergiem i Hummlem, który rysuje portret Chopina. Pisze 1 XII w liście do rodziny: „...Z pieniędzy, odebranych onegdaj u bankiera, nic jeszcze nie ruszyłem. Spodziewam się, że umiem je szanować. Z tem wszystkiem prosiłbym, ażebym na końcu tego miesiąca mógł mieć coś na drogę do Włoch, gdyby mi moje koncerta (występy) nic nie uczyniły (przyniosły dochodu)". (23 XII): „Nie wiem, czy mam zaraz jechać do Włoch, czy co? Proszę Was, byście mi o tem napisali..." — Chopin poznaje dra Malfattiego. Freyer z Warszawy odwiedza Chopina. Polscy powstańcy w Wiedniu.

· 1831 ·

List Chopina do Jana Matuszyńskiego, z 1 I: „...Nie zbywa na rozrywce, ale chęci rozerwania się — i jeszczem się w Wiedniu nie bawił. Dziś Nowy Rok, jakże go smutno zaczynam! Może go nie dokończę... Ty idziesz na wojnę. Wróć pułkownikiem. Niech Wam się wiedzie. Czemuż nie mogę choć bębnić!" — Do Elsnera (26 I): „...Malfatti napróżno się stara mnie przekonać, że każdy artysta jest kosmopolitą. Choćby i tak było, to jako artysta jestem jeszcze w kolebce, a jako Polak trzeci krzyżyk zacząłem... Oni tu walce dziełami nazywają! a Straussa i Lannera, którzy do tańca im przygrywają, kapellmeistrami... Dlatego opóźnia (się) wszystkie manuskrypta (kompozycje) i tylko Straussa drukuje... dziś

każda katarynka umie grać Straussa, może za parę miesięcy Nideckiego grać będzie; tylko w innym sensie... Jego (Nideckiego) uwerturę będę chciał na moim koncercie grać kazać. Będzie Pan z nas (uczniów) miał pociechę..." — Dnia 4 IV Chopin bierze udział, wraz z dziesięcioma innymi artystami, w koncercie śpiewaczki Garcia Vestris, w Redoutensaal w Wiedniu. — List do rodziny z 25 VI: „...Paszport codzień mi obiecują i codzień od Annasza do Kaifasza drepczę... Usłuchałem rady Bayera, każę sobie podpisać paszport do Anglii (l)ecz pojadę do Paryża. Malfatti daje mi list do swego dobrego przyjaciela (kompozytora) Paëra..." (List z lipca): „...Nareszcie mam już paszport... w środę puścimy się (z Kumelskim) do Salzburga, a stamtąd do Monachium... kazałem wizować paszport do Londynu... wyjeżdżając trzeba mieć Gesundheitspass (zezwolenie władzy sanitarnej) od cholery, inaczej nie puszczają w granice państwa bawarskiego ...właśnie Aleksander Fredro wraz z nami dla swoich służących za podobnym pasem chodził..." — Dnia 20 VII Chopin w towarzystwie przyjaciela, K. Kumelskiego, wyjeżdża z Wiednia. Zatrzymują się kilka dni w Salzburgu, dłużej w Monachium, gdzie Chopin dnia 28 VIII występuje w T-wie Filharmonicznym, gra Koncert e-moll i Fantazję op. 13. — Z początkiem września przybywa do Stuttgartu. — Dnia 8 września kapitulacja Warszawy i upadek powstania. Na wiadomość o tym — zapisek w Dzienniczku „sztuttgardzkim" i — możliwie — kompozycja Etiudy „rewolucyjnej".

Około 10 IX przyjazd do Paryża. List Chopina do K. Kumelskiego (18 IX): „...kontent jestem z tego, com tu zastał; — mam pierwszych w świecie muzyków i pierwszą w świecie operę. — Znam Rossiniego, Cherubiniego, Paëra itd., itd. — i może dłużej tu zabawię, jak myślałem. — Nie dlatego, żeby mi tu tak zbyt dobrze było — ale dlatego, że powoli może mi być dobrze... Nie uwierzyć, jak wielu tutaj jest Polaków... Wczoraj byłem na obiedzie u Pani (Delfiny) Potockiej — owej ładnej żony Mieczysława — powoli lansuję się w świat, ale tylko dukata mam w kieszeni... Stoję na Boulevard Poissonière Nr 27, nie uwierzysz, jak ładnie mieszkam, mam pokoik ślicznie mahonjowo meblowany z gankiem na bulwary, z którego widzę od Mont-Martre do Panteonu i wzdłuż, cały piękny świat; zazdrości mi wielu mojego widoku, ale nikt schodów... Ja tu trzy lata siedzieć myślę — bardzo ściśle żyję z Kalkbrennerem..." — Z listu do Elsnera (14 XII): „...Trzy orkiestry: Akademii (Conservatoire), Włochów (Théâtre des Italiens), Feydeau (Opéra Comique), są doskonałe; Rossini jest regisseurem swojej opery (teatru operowego), która jest najlepiej montowana w Europie. Lablache, Rubini, Pasta, Malibran, Devrient-Schöder, Santini itd. zachwycają trzy razy na tydzień wielki ton (wytworne towarzystwo), Nourrit, Levasseur, Derivis, Mme Cinti-

Damoreau, Mlle Dorus podnoszą wielką operę. Cholet, Mlle Casimir, Prevost są admiracją opery komicznej: słowem, tu dopiero można się dowiedzieć, co to jest śpiew..." — Chopin poznaje pianistów: Kalkbrennera, Zimmermanna, Herza, Hillera, Osborna, Mendelssohna, Liszta, Stamatiego, skrzypka Baillota, muzykologa Fr. J. Fétisa i innych muzyków, styka się z polskimi muzykami: Orłowskim, Sowińskim, Norblinem. Poznaje polskie domy: Platerów, Czartoryskich, Komarów, Wołowskich, Ossolińskich, Hoffmanów, Plichtów, Czosnowskich; poznaje Słowackiego, odnawia znajomość z Kniaziewiczem i Niemcewiczem. — Robert Schumann publikuje w grudniu, w lipskiej „Allgemeine Musik Zeitung", artykuł pt. „Ein Werk op. 2" o Wariacjach Chopina, ze zdaniem: „Panowie, kapelusz z głowy — geniusz!"

· 1832 ·

Dnia 26 II — pierwszy występ Chopina w Paryżu, w *Salle Pleyel,* z udziałem 13 artystów. Chopin gra swój Koncert f-moll, Wariacje op. 2 i bierze udział w odegraniu Poloneza na 6 fortepianów, kompozycji Kalkbrennera. W marcu i w maju Chopin bierze udział w kilku koncertach. Po raucie u Rotschildów początek paryskiej kariery Chopina jako pedagoga.

Wkrótce potem pisze Chopin do Dominika Dziewanowskiego list (bez daty): „Kochany Domusiu!...

rozerwany jestem na wszystkie strony. Wszedłem w pierwsze towarzystwa, siedzę między ambasadorami, książętami, ministrami, a nawet nie wiem jakim cudem, bom się sam nie piął. Dla mnie to dziś rzecz najpotrzebniejsza, bo stamtąd niby dobry gust wychodzi; zaraz masz większy talent, jeżeli cię w ambasadzie angielskiej czy austryjackiej słyszano; zaraz lepiej grasz, jeżeli cię księżna Vaudemont protegowała... Uczniowie konserwatorium, uczniowie Moschelesa, Herza, Kalkbrennera, słowem, artyści skończeni biorą ode mnie lekcje, stawiają moje imię po Fieldowskim, słowem, żebym był jeszcze głupszy, myślałbym, że jestem na szczycie mojej karjery, tymczasem widzę, ile jeszcze mam przed sobą, a widzę to tembardziej, iż żyję ściśle z pierwszymi artystami i wiem, czego każdemu nie dostaje. Ale aż mnie wstyd tylu banialuk, com popisał. Pochwaliłem się jak dziecko... Pięć lekcyj mam dziś dać, myślisz, że majątek zrobię; kabriolet więcej kosztuje i białe rękawiczki, bez których nie miałbyś dobrego tonu... Sam jestem rewolucjonistą, zatem nic sobie z pieniędzy nie robię, tylko z przyjaźni, o którą błagam i proszę..."

Skrzypek Ant. Orłowski pisze w tym czasie z Paryża do rodziny: „Drogi nasz Fryderyk dał koncert, który mu przyniósł wielką reputację i trochę pieniędzy. Wszystkich tutejszych fortepianistów zabił na śmierć, cały Paryż ogłupiał. Zresztą ja mu to prorokowałem, jak tylko przyjechał".

Pierwsze publikacje dzieł Chopina w Paryżu, jednocześnie w Lipsku i Londynie (Mazurki op. 6 i 7). — Bliższa przyjaźń z Delfiną Potocką.

· 1833 ·

W styczniu Chopin zostaje członkiem Polskiego T-wa Literackiego, przy której sposobności własnoręcznie podaje swój dzień urodzenia: 1 marca 1810. — Na wiosnę tego roku wychodzą w druku Etiudy Chopina op. 10. — Francuski wspólny list — Chopina, Liszta i Franchomme'a — do Ferd. Hillera (Paryż, 20 VI), w którym Chopin pisze m. i.: „...Piszę, sam nie wiedząc, co pióro moje nabazgrze, bo właśnie w tej chwili Liszt gra moje Etiudy i wykoleja moje uczciwe myśli. Chciałbym mu wykraść sposób, w jaki on wykonywa te moje Etiudy..." Prócz Etiud wychodzą w tym roku kompozycje Chopina, przeważnie dawniejsze, jak: op. 3 (Introd. i Polonez na fort. i wiolonczelę), Trio op. 8, trzy Nokturny op. 9, Koncert e-moll, dedykowany teraz Fr. Kalkbrennerowi, Wariacje op. 12, B-dur, na temat Hérolda. — Kilkakrotnie bierze Chopin udział w paryskich koncertach. Z mieszkania przy Cité Bergère 4 przeprowadza się do mieszkania przy rue de la Chaussée d'Antin 5, mieszka tu z doktorem Al. Hoffmannem z Warszawy. — W sierpniu poznaje Adama Mickiewicza. Przyjaźni się z Vincenzo Bellinim i Auguste Franchomme'em, wiolonczelistą. U Franchomme'a spędza lato w Côteau, w Touraine. — Na ten rok

przypada poznanie Berlioza i, przypuszczalnie, również: Wiktora Hugo, Sainte-Beuve'a, Jules Janina.

· 1834 ·

Na wiosnę przybywa do Paryża dr Jan Matuszyński, serdeczny przyjaciel Chopina, i zamieszkuje razem z nim. Matuszyński pisze do swego szwagra w Warszawie: „W Paryżu pierwszem zatrudnieniem mojem było odszukać Chopina. Nie zdołałbym tu wyrazić szczęścia, któregośmy obopólnie doznali po pięcioletniem niewidzeniu się. Utył on, wyrósł, zaledwiem go poznał. Chopin jest pierwszym artystą dzisiaj na fortepianie: lekcyj daje mnóstwo, a wszystkie po 20 franków. Kompozycje jego najwięcej są teraz pokupnemi, napisał ich też niemało. Mieszkam wraz z Chopinem na rue Chaussée d'Antin Nr 5. Jest to wprawdzie oddalone od École de Médecine i szpitali, lecz mam do tego ważny powód, ażeby być z nim razem, gdyż on mi jest wszystkiem. Z nim tylko żyję; wieczorami idziemy do teatru albo na wizyty, a jak nie, to się w domu siedzi". — W maju podróż Chopina z Ferd. Hillerem do Nadrenii. Z Mendelssohnem podróż z Akwizgranu do Düsseldorfu. Z Hillerem jedzie Chopin dalej do Koblencji i Kolonii. — W liście do matki pisze Mendelssohn (23 V): „Chopin i Hiller wykształcili znacznie swoją technikę. Chopin jest obecnie najpierwszym z fortepianistów. W grze jego jest tyle niespodziewanych nowości, co w grze Paganiniego na

skrzypcach... Tylko obaj (Chopin i Hiller) chorują trochę na paryską manję zrozpaczonych, na przesadę uczuciową; więc też na takt w muzyce i dokładność rytmiczną nie wiele zważają. Ja znowu może zbyt ściśle tego pilnuję, więc dopełniamy się wzajemnie i uczymy jeden od drugiego. Stąd też ja wyglądam na Schulmeistra..." — W Paryżu bierze Chopin udział w trzech koncertach: Berlioza, Hillera i w koncercie na rzecz Stoepla.

Wychodzą w druku dzieła Chopina op. 13—19. — Na ten rok przypada kompozycja „Fantaisie-Impromptu" cis-moll (wyd. w 1855 jako op. 66). — Elsner pisze do Chopina (Warsz. 14 IX): „...chciałbym się doczekać opery Twojej kompozycji... dla korzyści, jaką (opera) przynieść może dla kunsztu muzycznego wogóle, w szczególności zaś, kiedy przedmiot opery wzięty będzie z historii polskiej... To, co krytyk o Twoich Mazurkach nadmienił, o ich narodowym charakterze — dopiero w operze w prawdziwym świetle pokazać się może i nieśmiertelne życie otrzyma". — Chopin utrzymuje stosunki z dawnymi warszawskimi znajomymi, poetami Witwickim i B. Zaleskim, do których wierszy pisze pieśni.

· 1835 ·

Wychodzą „Pieśni Janusza" Winc. Pola. O kilku pieśniach, które Chopin ułożył, ale których nie spisał, pisze Julian Fontana do siostry Chopina, Ludwiki, w r. 1852: „Pomimo częstych prośb moich,

nigdy ich (pieśni) Fryderyk nie napisał, zawsze do jutra odkładając. Temu losowi uległy szczególniej Pieśni Janusza, których on ułożył 10 czy 12, a które, jeśli podobna, wznioślejsze jeszcze były i rzewniejsze od poprzednich. Te, na nieszczęście, zapewne całkiem stracone".

W styczniu ukazała się, w berlińskim czasopiśmie „Iris im Gebiete der Tonkunst", szyderczo lekceważąca krytyka o Etiudach op. 10. W ciągu lat następnych autor tej recenzji Ludw. Rellstab zmienił swój sąd o muzyce Chopina, któremu w r. 1843 złożył w Paryżu wizytę „ekspiacyjną". — W marcu i kwietniu — udział Chopina w czterech koncertach. Na koncercie 26 IV Chopin (gra Andante spianato i Poloneza op. 22) odnosi wielki sukces. — W lipcu i sierpniu dwutygodniowy pobyt Chopina w Enghien, skąd składa wizyty u markiza de Custine w St. Gratien i w Montmorency u Niemcewicza.

W połowie sierpnia podróż do Karlowych Warów, dla spotkania się tam z rodzicami, przybyłymi z Warszawy na kurację. Mikołaj Chopin pisze do córek w Warszawie (16 VIII): „...dowiedziawszy się z listów moich, że mam jechać do Karlsbadu, chciał nam sprawić najmilszą z niespodzianek; porzucił zajęcia swe w Paryżu i kilka nocy jechał, żeby tu przed nami przybyć. Nie zmienił się ani trochę, tak, że się nam wydaje takim, jak w chwili wyjazdu. Jak dla nas cenną jest ta troskliwość, możecie o tem sądzić, znając przywiązanie nasze. Wylewaliśmy łzy ra-

dości..." Dopisek Fryderyka: „...Nie do opisania nasza radość! Ściskamy się a ściskamy, i cóż więcej można; szkoda, że nie wszyscy razem... Co piszę, to bez ładu, lepiej dziś nic nie myśleć: używać szczęścia, jakiego się dożyło... Ciż sami rodzice, zawsze ciż sami, tylko mi się troszkę podstarzeli. Chodzimy, prowadzimy panią Matulę pod rękę, rozmawiamy o Was... Jestem *au comble de mon bonheur*... i o czem innem pisać, jak o tem, żeśmy szczęśliwi w ten moment, żem miał tylko nadzieję zawsze, a dziś realizację tego szczęścia, szczęścia i szczęścia..." Podróż z rodzicami do Dzieczynia nad Łabą, skąd po kilku dniach Fryderyk, sam, jedzie do Drezna; tu spotkanie z rodziną Wodzińskich. Chopin zakochuje się w 16-letniej Marii Wodzińskiej. Po tygodniu spędzonym w Dreznie i wizytach codziennych na Rampische Strasse u Wodzińskich, w wilię swego wyjazdu Chopin pisze Walca „pożegnalnego" (As-dur, op. 69, nr 1), którego rękopis ofiarowuje Marii Wodzińskiej, ona mu podaje różę... W Lipsku Chopin odwiedza Mendelssohna i Fryderyka Wiecka i poznaje jego córkę Klarę Wieck i (jej późniejszego męża) Roberta Schumanna. Mendelssohn pisze do swej rodziny w Berlinie (6 X): „Był tu Chopin. Nie chciał zabawić dłużej nad jeden dzień, więc spędziliśmy ten dzień razem, muzykując... Mnie jednak gra jego na nowo zachwyciła... Jest coś rdzennie oryginalnego w jego grze i tyle w niej zarazem mistrzostwa, że słusznie można go nazwać doskonałym, skończonym wirtuozem... Nic nie szkodzi, że kierunek ten (Chopina) może być o całe niebo różnym od mojego... Gdy ja mu przegrywałem moje Oratorium, kilku ciekawych lipszczan wsunęło się cichaczem dla zobaczenia Chopina. Pomiędzy pierwszą a drugą częścią (Oratorium) zasiadł on do fortepianu i wygrzmiał z szaloną furją, ku niesłychanemu zdumieniu obecnych, kilka swych nowych etiud (z op. 25?) oraz swój nowy Koncert..." Tegoż dnia pisze Schumann: „Był tu Chopin, ale zabawił tylko parę godzin, które spędził w ściślejszym kole znajomych. Gra on zupełnie tak, jak komponuje — nieporównanie!" — Na powrotnej drodze do Paryża Chopin odwiedza w Heidelbergu rodzinę Gutmannów. — W Paryżu, w listopadzie, skrzypek Karol Lipiński omawia wspólny koncert z Chopinem — jednak koncert nie dochodzi do skutku.

Mikołaj Chopin pisze do Jana Matuszyńskiego: „...Chciałbym też bardzo, żebyś mógł wymóc na nim, ażeby nie bywał na długich wieczorach; kładzenie się o drugiej, to dobre dla automatów, a nie dla tych, którzy duchowo pracują i myślą. Pojmuję, że Fryderyk ma stosunki, których zaniedbywać nie może i nie powinien, ale niech bywa rzadziej. Bardzo mię cieszy, że się zaopatrzył w kominek... Fryderyk potrzebuje więcej wygód ze względu na zdrowie, które choć niezłe, to jednak jest delikatne..."

Z kompozycyj Chopina wyszły w tym roku drukiem: Scherzo h-moll op. 20 i cztery Mazurki op. 24.

· 1836 ·

Wychodzi z druku Koncert f-moll, jako op. 21, dedykowany Delfinie Potockiej, do której — przypuszczalnie w tym czasie — pisze Chopin w liście (nie mamy rękopisu tego listu, jednak możemy wierzyć w autentyczność słów Chopina): „...Mam cztery numery, nie litery..., z których może Etiudy porobię, choć wątpię... Myślę je jako Preludia w świat puścić, choć się do Bacha ani umyły, ani po nich Fugi nie będą, bo nie na moją to głowę robota. Jedno w fis-moll kłopot mi sprawia, niby wykończone, ale ani pies, ani wydra... głowię się, czy mu nogi obciąć i prelud zrobić, czy doczepić ogon i między Etiudy wpakować. Dwie wersje Ci tej nudy posyłam, wybierz, która Ci się więcej podoba, tą w świat puszczę..." — i: „Całe noce spędzałem z kobietami rozśpiewanemi i ukochanemi — alboż moje Etiudy to nie kobiety?, ale o nie chyba nie będziesz zazdrosna? Nie, nie — Etiudy to córki moje, najbardziej kocham te dwie ostatnie a-moll i c-moll, jak zwykle rodzice najmłodsze dzieci kochają..."

Oprócz Koncertu f-moll wychodzą w druku op. 22 (Andante spianato i Polonez Es-dur), op. 23 — Ballada g-moll, dwa Polonezy op. 26 i dwa Nokturny: cis-moll i Des-dur op. 27.

Po ciężkiej grypie, jako rekonwalescent, snuje Chopin plany spotkania się w lecie z rodziną Wodzińskich, którzy są już w tym czasie zaniepokojeni stanem zdrowia Fryderyka. Po spotkaniu się

w Mariańskich Łaźniach (Czechosłowacja), podczas pobytu z rodziną Wodzińskich w Dreznie, Chopin „o szarej godzinie" oświadcza się Marii Wodzińskiej i uważa się — mimo warunkowej tylko zgody matki Marii — za narzeczonego. Dnia 11 IX Chopin jest u Schumanna w Lipsku. Schumann pisze w artykule w „Neue Zeitschrift für Musik": „...już niezapomnianym stało się obrazem widzieć go przy fortepianie, podobnego do jakiegoś marzącego wieszcza, i jak przy grze jego wydaje się słuchaczowi, że sam żyje jego cudnym snem, i jak posiada nieuleczalne przyzwyczajenie po zagraniu każdego utworu przesuwać palcem po całej klawiaturze, jak gdyby chciał tym sposobem uwolnić się od swych własnych marzeń..." W Kassel Chopin odwiedza Spohra, we Frankfurcie Lipińskiego. Przez Heidelberg, Strassburg, Nancy powraca do Paryża. — Późną jesienią poznaje, przez Liszta, powieściopisarkę George Sand (Aurorę Dudevant). Dnia 13 XII na przyjęciu u Chopina schodzą się: Liszt, hrabina d'Agoult (pseud. Daniel Stern), George Sand, tenor Ad. Nourrit, powieściopisarz Eug. Sue, pianista Pixis, Józ. Brzowski, Wojc. Grzymała, Jan Matuszyński. — Na wigilijnym wieczorze, który urządził dla znakomitych emigrantów polskich paryski księgarz-wydawca Eust. Januszkiewicz, Mickiewicz wznosi toast na cześć J. U. Niemcewicza. W dzienniku swym pisze o tym wieczorze Januszkiewicz: „...Niepoównany Chopin grał, śpiewał i improwizował, i tak

wszyscy grą (jego) byli zajęci, że nikt nie widział zorzy północnej, co nam przez pół godziny przyświecała..."

· 1837 ·

Przewlekła korespondencja z Teresą Wodzińską, matką Marii, zmusza wreszcie Chopina do postawienia wyraźnie sprawy, przynajmniej wobec siebie samego. Z okresu 1837/8 pochodzi koperta z listami Marii i Teresy Wodzińskich, z napisem Chopina na kopercie: „Moja biéda".

W okresie małżeńskiego planu Chopina powstają kompozycje: Polonezy op. 26, Nokturny op. 32, Impromptu op. 29, Mazurki op. 30, Scherzo op. 31, Walce op. 34 oraz pieśni: ponownie opracowana pieśń „Życzenie" (1835, słowa Witwickiego), „Leci liście z drzewa" (1836, sł. W. Pola), „Pierścień" (1836, sł. Witwickiego), „Moja Pieszczotka" (1837, wiersz Mickiewicza), „Wiosna" (1837/38, sł. Witwickiego).

W r. 1837 Liszt grywa na koncertach w Paryżu Etiudy Chopina. — W lipcu dwutygodniowy pobyt Chopina z Kamilem Pleyelem w Londynie, gdzie Chopin gra tylko w prywatnym kole, u Broadwooda. Powstaje medalion w brązie, przedstawiający Chopina, roboty Ant. Bovy'ego.

Wychodzą z druku dzieła Chopina: Etiudy op. 25, dedykowane hrabinie d'Agoult, Impromptu As-dur op. 29, 4 Mazurki op. 30, dedykowane księżnej

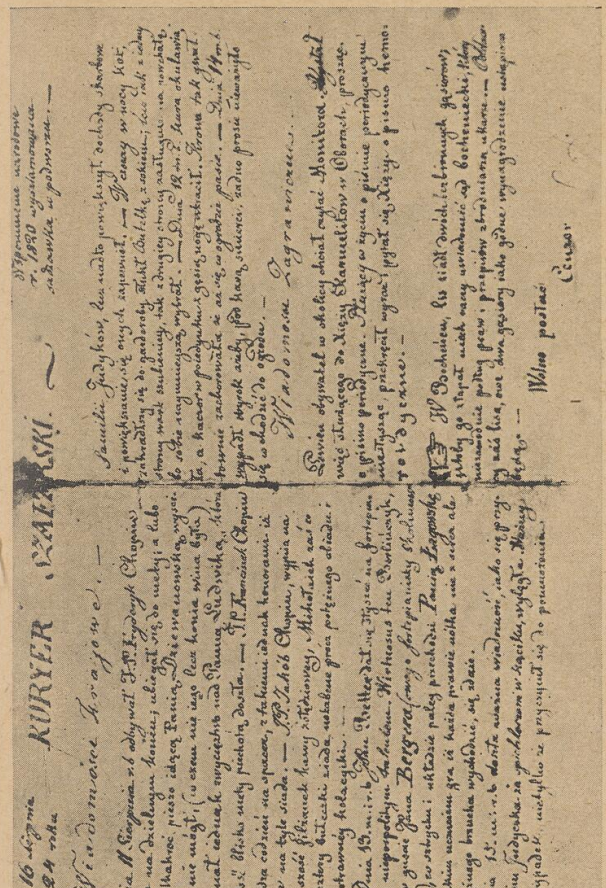

„KURYER SZAFARSKI"
Szafarnia, 16 sierpnia 1824 — pisane ręką Chopina

KARYKATURY, RYSOWANE PRZEZ CHOPINA

z Czartoryskich Wirtemberskiej, Scherzo b-mol op. 31 i dwa Nokturny op. 32. — Na ten rok przypuszczalnie przypada odrzucenie przez Chopina ofiarowanej mu godności „Pierwszego pianisty J. Ces. Wys. Cara Rosji" — co uniemożliwi Chopinowi, na zawsze, powrót do Królestwa Polskiego.

· 1838 ·

Dnia 25 lutego Chopin gra po raz pierwszy na dworze królewskim w Tuileriach. — W marcu bierze udział w koncercie Alkana. W Rouen gra Chopin swój Koncert (e-moll) na koncercie benefisowym skrzypka polskiego Orłowskiego.

Wychodzą z druku dzieła: 4 Mazurki op. 33 i 3 Walce op. 34.

W czerwcu — bliższa przyjaźń z George Sand. Eugène Delacroix maluje podwójny portret Chopina i George Sand. Portret ten, nie dokończony, został później rozcięty, jedna połowa, portret Chopina, znajduje się dziś w Paryżu, w Luwrze. — W październiku powstaje portret Chopina przez Jak. Goetzenbergera.

Pod koniec roku wyjazd Chopina na hiszpańską wyspę Majorkę, w towarzystwie George Sand i jej dwojga dzieci, dla spędzenia zimy w śródziemnomorskim klimacie. Z Palmy, stolicy wyspy Majorki, pisze Chopin do przyjaciela i sekretarza swego, Juliana Fontany, w Paryżu (15 XI): „Moje Kochanie! Jestem w Palmie, między palmami, cedrami,

kaktusami, oliwkami, pomarańczami, cytrynami, aloesami, figami, granatami itd. — co tylko Jardin des Plantes ma w swoich piecach (co tylko paryski ogród botaniczny ma w swych cieplarniach). Niebo jak turkus, morze jak lazur, góry jak szmaragd, powietrze jak w niebie. W dzień słońce, wszyscy letnio chodzą i gorąco; w nocy gitary i śpiewy po całych godzinach. Balkony ogromne z winogronami nad głową; mauretańskie mury. Wszystko ku Afryce tak jak i miasto patrzy. Słowem, przecudne życie! Kochaj mnie. Przejdź się do Pleyela, bo fortepian jeszcze nie nadszedł. Jakim traktem go posłali? Dostaniesz Preludia wkrótce. Mieszkać będę zapewne w przecudnym klasztorze, najpiękniejszej pozycji na świecie: morze, góry, palmy, cmentarz, kościół krzyżacki, ruiny moskietów, stare drzewa tysiącletnie oliwne. A, moje życie, żyję trochę więcej... Jestem blizko tego, co najpiękniejsze. Lepszy jestem... Poślij mój list rodzicom, tak jak jest. Sam wrzuć na pocztę. Twój — Ch." — (3 XII): „Mój Julianie, ...ani ci mogę manuskryptu (Preludiów) posłać, bom jeszcze nie skończył. Chorowałem przez te ostatnie dwa tygodnie jak pies: zaziębiłem się mimo 18 stopni, róż, pomarańcz, palm i fig. Trzech doktorów, z całej wyspy najsławniejszych... jeden mówił, żem zdechł, drugi, że zdycham, trzeci, że zdechnę... Ledwo żem (ich) wstrzymał, żeby mi krwi nie puszczali... dzięki Opatrzności dziś jestem po staremu. To jednak ma wpływ na preludja, które Pan Bóg wie, kiedy

dostaniesz... Nie mów ludziom, żem chorował, bo zrobią bajkę..." — (14 XII): „...moje manuskrypta śpią, a ja spać nie mogę, tylko kaszlę i oddawna plastrami obłożony czekam wiosny, albo czego innego. Jutro jadę do owego przecudnego klasztoru Valdemosa, pisać w celi starego mnicha, co może miał w duszy więcej ognia jak ja — i tłumił go, tłumił i gasił, bo miał go napróżno. Myślę Ci moje Preludja i Balladę wkrótce posłać..." (28 XII:) „...Między skałami a morzem, opuszczony ogromny klasztor Kartuzów, gdzie w jednej celi ze drzwiami, jak nigdy bramy w Paryżu nie było, możesz sobie mnie wystawić nieufryzowanego, bez białych rękawiczek, bladego jak zawsze. Cela ma formę trumny wysokiej, sklepienie ogromne, zakurzone, okno małe, przed oknem pomarańcze, palmy, cyprysy; naprzeciw okna moje łóżko na pasach, pod filigranową rozasą mauretańską. Obok łóżka stary kwadratowy klak (stolik) do pisania, ledwo mi służący, na nim lichtarz ołowiany — wielki tu lux (zbytek) — ze świeczką. Bach, moje bazgrały i niemoje szpargały... cicho... można krzyczeć... jeszcze cicho. Słowem, piszę Ci z dziwnego miejsca... Piękna to rzecz natura, ale z ludźmi do czynienia mieć już nie trzeba. Ani dróg, ani poczt... Natura tutaj dobroczynna, ale ludzie złodzieje, bo nigdy nie widzą obcych, więc nie wiedzą, co żądać za co — pomarańcze darmo, a guzik do portek sumy bajońskie... Jeszcze mało kto płoszył te orły, co codzień nad naszemi głowami bujają..."

· 1839 ·

Do Juliana Fontany w Paryżu: „Valdemosa, 12 stycznia 1839. Moje Kochanie, Posyłam Ci Preludja. Przepisz, Ty i Wolff; myślę, że błędów niema. Dasz przepisane Probstowi (dla wydawcy), a manuskrypt Pleyelowi... Za parę tygodni dostaniesz Balladę (F-dur op. 38), Polonezy (op. 40) i Scherzo (op. 39)... Nie wiem, ale może dopiero w maju wrócę albo później..."

W połowie kwietnia pisze George Sand w liście do poety Rollinata: „Nareszcie jesteśmy w Marsylii, Chopin doskonale zniósł przeprawę. Jest on tu bardzo słaby, ale czuje się nieskończenie lepiej... oddychamy na koniec, po tylu dolegliwościach i utrapieniach..." Chopin pisze z Marsylii do Fontany (7 III): „...Na twój list, szczery i prawdziwy, masz odpowiedź w drugim polonezie (dwa Polonezy op. 40 dedykowane są Fontanie) — nie moja wina, żem jak ten grzyb podobny do szampiniona, co truje... wiem, żem się nikomu na nic nie przydał — ale też i sobie nie na wiele co. Mówiłem Ci, że w biurku, w pierwszej szufladzie od drzwi jest ćwiartka, którą Ty albo Grz(ymała), albo Jaś (Matuszyński) mógłby odpieczętować — teraz Cię proszę, żebyś ją wyjął i nie czytawszy spalił — zrób to, zaklinam Cię na przyjaźń — ta kartka dziś niepotrzebna (chodzi o testament Chopina, spisany w czasie choroby w r. 1835/36. Jeżeli Antek (brat Marii Wodzińskiej) jedzie, a nie odeśle mi pieniędzy, będzie to bardzo po polsku —

kiepskiemu polsku n. b. — mimo to nie mów mu o tem..."

W innym liście z Marsylii, bez daty, do tegoż: „...Preludja przedane więc Pleyelowi, odebrałem 500 fr. — ma prawo zatem niemi utrzeć sobie przeciwną część brzucha — ale co się Ballady i Polonezów tyczy, nie sprzedawaj... — (13 III): „...Trzeba, żeby rodzice Antka (Wodzińskiego) strasznie się zapomnieli, żeby się tak z nim i ze mną stało, jak się stało... ze mną, że mi pieniędzy przed (swym) wyjazdem nie oddał. Błazny i durnie bez czucia! Jam codzień zdrowszy... „Dziady" odebrałem... Co się rękawicznika i krawca tyczy, mogą czekać, durnie!..." — Do W. Grzymały pisze Chopin z Marsylii (27 III)„ ...Teraz moja (George Sand) skończyła najwspanialszy artykuł o Goethem, Byronie i Mickiewiczu. Trzeba czytać, żeby się serce uradowało... A wszystko taka prawda, takie spostrzeżenia wielkie, na ogromną skalę, z musu, bez nakręcania albo chęci chwalenia. Kto tłumaczył („Dziady"), donieś mi. Żeby to Mick. sam chciał rękę do tego podnieść, ona by przejrzała najchętniej, i to, co napisała, mogło by być drukowane jako discours préliminaire (wstęp) razem z tłumaczeniem. Wszyscy by czytali... Na przyszły miesiąc ruszymy zapewne ku Avignonowi, a stamtąd do Nohant..." Z Marsylii, w marcu albo kwietniu, do Fontany: „Lepiej mi daleko. Zaczynam grać, jeść, chodzić i mówić jak wszyscy... Bardzobym chciał,

żeby moje preludja były dedykowane Pleyelowi... A Ballada à Mr. Robert Schumann. Polonezy Tobie... Gaszyński był z Aix u mnie wczoraj, jedyna osoba, com przyjął. Bo drzwi zamknięte dla wszystkich amatorów muzyki i literatury... Z pieniędzy nowych oddasz Grzymale pięćset i resztę 2.500 żeby mi przysłał". Do Grzymały, z Marsylii (21 V): „...jutro jedziemy do Nohant — cokolwiek sfatygowani — morze nas zmęczyło wracając (na powrocie) z Genui, gdzieśmy parę tygodni spokojnie spędzili. Odpoczynek w Marsylii krótki, ale w Nohant będzie dłuższy i tam Ciebie niecierpliwie oczekujemy..."

Do tegoż (Nohant, 2 VI): „Moje kochanie! Otóż i na miejscu po tygodniowej podróży. Doskonale zajechaliśmy. Wieś piękna; słowiki, skowronki, tylko Ciebie, Ptaku, brak..." — (Bez daty): „...każ Fontanie, żeby Ci dał Webera na 4 ręce z Pièces faciles..." — Zapewne Chopin grywa na cztery ręce z małą Solange. — Do Grzymały (Nohant, 8 VII): „...możebyś i dobry uczynek zrobił, żebyś nas odwiedził. Łóżko pani d'Agoult czeka na Ciebie, jeżeli Ci to przyjemne być może, prócz dwóch serc, co Ciebie jak kania deszczu wyglądają a wyglądają. Ja zdrów, ona mi słaba (G. Sand)..." — (Sierpień): „...Ja tu piszę sonatę si b mineur (Sonatę b-moll), w której będzie mój marsz, co znasz (marsz żałobny, napisany już w okresie choroby Chopina w r. 1835/6). Jest Allegro, potem Scherzo mi b mineur, marsz i finałek niedługi, może ze trzy strony moje; lewa

ręka unisono z prawą ogadują po marszu. Mam nowe notturno G-dur, które pójdzie w parze z (Nokturnem w) g-moll, jeżeli sobie przypominasz (cytata nutowa). Wiesz, że mam 4 mazurki: jeden e-moll palmejski (skomponowany w Palmie, na Majorce), 3 tutejsze, H-dur, As-dur i cis-moll, zdaje mi się, że ładne, jak zwykle najmłodsze dzieci, kiedy rodzice się starzeją. Nic nie robiąc, poprawiam sobie Bacha edycję paryską, nietylko z błędów graveura, ale i z błędów akredytowanych przez tych, co Bacha niby rozumieją — nie w pretensji, żebym rozumiał lepiej, ale z przekonaniem, że czasem zgadnę... Woyciechowski do mnie pisał, żebym Oratorium komponował... odpisałem, czemu (on) fabrykę cukru zakłada, a nie klasztor kamedułów albo dominikanek? Poczciwy Tytus jeszcze z licejskimi wyobrażeniami, co nie przeszkadza, że go jak w Liceum kocham. Ma syna, drugi. Będzie się nazywał, jak ja. Żal mi go". — Do Fontany z Nohant (26 IX): „Moje Życie, Bardzo Ci dziękuję za Twoją poczciwą, przyjacielską, nie angielską, ale polską duszę. Wybierz papier (tapetę do nowego mieszkania), jak dawniej u mnie był tourterelle (koloru perłowego), tylko świecący glancowany na oba pokoje... jeżeli jakie piękniejsze a modniejsze są papiery... to weź. Wolę gładko, najskromniej i czyściuchno, jak zwyczajnie ordynarno episjersko. Dlatego perłowo mi się podoba, bo ani krzyczy, ani ordynaryjno... Teraz co się mebli tyczy... Także przewąchaj jakiego służą-

cego. Jeżeli jaki Polak poczciwy porządny... Materac elastyczny mojego łóżka trzebaby kazać naprawić; jeżeli drogo, nie potrzeba. Każesz krzesła i wszystko dobrze wytrzepać... stary z dłuższym niż kiedy nosem — CH". — Do Fontany (Nohant, 29 IX): „Moje Życie! — Słaba (G. Sand), leży w łóżku, całą noc chorowała... Przeklęte pomidory jej choroby nabawiły... — (4 X): „...zapomniałem Cię prosić, żebyś mi kapelusz u mojego Duponta na Twojej ulicy obstalował. On ma moją miarę i wie, jakich lekkich mi potrzeba... pójdź do mojego krawca na bulwarze i każ mu natychmiast zrobić portki szare dla mnie... także czarną, skromną, axamitną „kamizelkie", ale z malutkim jakimś niekrzyczącym deseniem, coś bardzo skromno eleganckiego... Daruj mi jeszcze raz, że Cię kłopocę, ale muszę..." — Z Nohant (8 X) do Fontany: „...Bierz (mieszkanie dla Chopina) za 2.500, a nie wypuszczaj tego z ręki, bo nam się zdaje najlepsze, najdoskonalsze. Ona (G. Sand) Cię ma za mojego najlogiczniejszego, najlepszego, a ja dodałem: najsplenetyczno-angielsko-polsko duszno ukochanego przyjaciela... Za trzy dni wyjeżdżamy z pewnością (do Paryża)..." — (10 X): „...w piątek... z pewnością o 5-tej jestem (w nowym mieszkaniu, przy) Rue Tronchet nr 5. Proszę Cię, uwiadom tam ludzi... Moje manuskrypta w porządku, dobrze nanotowane. Jest ich sześć z Twojemi polonezami, nie rachując siódmego: Impromptu (Fis-dur, op. 36), które może kiepskie: jeszcze sam nie wiem, bo tak świerze (sic!)...

Każ także, moje Kochanie, w nowem mieszkaniu, kiedyś taki sprawny człowiek, żeby mi żadne czarne myśli ani duszące kaszle nie przychodziły; pomyśl, żebym był dobry, i zmieć mi, jeżeli możesz, wiele epizodów przeszłości. Nieźle by było także, żebym kilka lat wielkiej ukończonej pracy zastał... Twój Stary".

We wrześniu — wydanie Preludiów op. 28, dedykowanych Kam. Pleyelowi (wydanie niemieckie J. C. Kesslerowi). — W październiku Chopin zamieszkuje w Paryżu, rue Tronchet 5. — Wspólny koncert z Moschelesem na dworze królewskim w St. Cloud.

· 1840 ·

Chopin pozostaje przez cały rok w Paryżu. Komponuje Allegro de Concert (op. 46), które było pomyślane jako 1 część koncertu z orkiestrą. Ten projektowany koncert miał być utworem, który Chopin — według relacji jego ucznia Gutmanna — „zamierzał zagrać na swym pierwszym Koncercie, w wolnej Warszawie".

Wychodzą z druku: Sonata b-moll op. 35, Impromptu Fis-dur op. 36, dwa Nokturny op. 37, Ballada F-dur op. 38, dedykowana Schumannowi (jako odwzajemnienie za „Kreisleriana" Schumanna, dedykowane Chopinowi), Scherzo cis-moll op. 39, 2 Polonezy, A-dur i c-moll, dedykowane Julianowi Fontanie, 4 Mazurki, dedykowane Stef. Witwickiemu, Walc As-dur i trzy Etiudy bez opusu.

Chopin pisze (23 IV) do Juliana Fontany, który przeniósł się do Bordeaux: „...Ja kaszlę, nic nie robię. Liszt przyjechał, jedzie do Londynu... Święcone było w Klubie (polskim)...“ — George Sand pisze w sierpniu krótki list do Chopina, jedyny list jej do Chopina, który się zachował: „*Cher enfant!...*“ (opisuje swe wrażenia z pobytu w Cambrai). List kończy się słowami: „*Aimez votre vieille comme elle vous aime* — G. S.“ — „Stanowczo nie jest to list kochanki-wampira do ukochanego, raczej list matki do syna, do ukochanego dziecka...“ (Hoesick).

We wrześniu pisze George Sand w liście do swego syna: „...Chopin ściska Cię po tysiąc razy; jest on zawsze *qui qui qui*, *mé mé mé* (niezdecydowany, kapryśny)... Solange była grzeczna przez dwa lub trzy dni, ale wczoraj miała nowy przystęp wściekłości. Zdaje się, że będę musiała oddać ją na pensję... Konna jazda stała się moją namiętnością. Przedwczoraj był u nas Balzac. To skończony wariat na punkcie swych róż błękitnych...“

W połowie października przyjeżdża z Lozanny do Paryża Mickiewicz, powołany przez rząd francuski na profesora literatur słowiańskich w Collège de France. Na wieczerzy u Januszkiewicza, sławnej z improwizacji Słowackiego i Mickiewicza (25 XII), Chopin nie był z powodu choroby. Nie widział również pogrzebu Napoleona, który odbył się 15 grudnia w Paryżu.

· 1841 ·

Na wykładach Mickiewicza w Collège de France bywają: Ampère, Montalembert, Salvandy, Michelet, Sainte-Beuve, George Sand, Chopin. Dumesnil pisze do swej rodziny (7 I): „Bywam na tym kursie razem z panią Sand... Przychodzi (ona) ze sławnym pianistą Chopinem i wraca jego powozem“. Januszkiewicz pisze w liście (20 I): „Mickiewicz coraz więcej ma słuchaczy, coraz śmielszy i coraz nowe nam pokazuje pejzaże na obszernej dziedzinie słowiańskiej. Wczoraj mówił o języku słowian, o jego tworzeniu się, o jego przymiotach. Słuchaliśmy go z niewymowną rozkoszą. Pani George Sand siedziała przy nim, a przy niej stał Chopin“. Witwicki pisze: „Sandowa mówiła mi, że pisze o Adamie drugi artykuł do Revue (des deux Mondes)... o Sonetach (Mickiewicza), które bardzo jej się podobały“. Zapewne znała je dzięki Chopinowi.

Dnia 21 II w *Salle Pleyel* daje Chopin koncert z udziałem skrzypka Ernsta i śpiewaczki Cinti-Damoreau. Wśród słuchaczy: G. Sand, Mickiewicz, Heine, Delacroix, Legouvé, Franchomme, Witwicki, Fontana. Chopin gra swe Preludia, Mazurki, Nokturny, Etiudy, Balladę. Witwicki pisze do Bohdana Zaleskiego, w liście z 2 V: „W przeszły poniedziałek dawał Chopin koncert, który mu najszczęśliwiej się powiódł. Byliśmy z Adamem. Publiczność była najświetniejsza i przyjęła Szopenka jak nie można lepiej, i zostawiając mu podobno sześć tysięcy fran-

ków. Deklamujże swoje wiersze przez trzy kwadranse, bo pewno dłużej nie grał, i niech ci złożą za to 6.000 fr.!" — Matka Chopina pisze do niego z Warszawy: „...Dałeś koncert, wiedzieliśmy z gazet... żeś go już dał, tem przykrzej, że nie od Ciebie; niepodobna, abyś przez tak długi czas nie znalazł godziny wolnej, aby rodzicom donieść o sobie i o nich się dowiedzieć. Zmartwiłeś nas bardzo, a to zapewne mimowolnie. Zapomniałeś o tem, kochane dziecko, że starzy Rodzice tylko Wami żyją i codziennie Boga proszą o zdrowie i błogosławieństwo dla Was... Niech Cię Bóg błogosławi i ma ciągle w swojej opiece". Od połowy czerwca Chopin bawi w Nohant, pisze tam albo kończy: Preludium op. 45, Tarantellę, Balladę As-dur, oba Nokturny op. 48, Poloneza fis-moll op. 44, Allegro de Concert op. 46, Fantazję f-moll op. 49. — W Nohant bawi również śpiewaczka Paulina Viardot-Garcia. Solange przyjeżdża z pensji w Paryżu.

24 VII odbył się ślub Marii Wodzińskiej z Józefem Skarbkiem. — Do Fontany list Chopina, z Nohant, bez daty: „Posyłam Ci Tarantellę. Bądź łaskaw przepisz... Znudzi Cię to paskustwo przepisywanie, ale mam nadzieję, że nic gorszego tak prędko nie napiszę..." — Do tegoż (13 IX): „...Liszta artykuł z koncertem na katedrę kolońską (wykończenie przerwanej przez kilka wieków budowy katedry, i uroczystości z tej okazji) bardzo mnie zabawił, i 15.000 ludzi porachowanych

(zapewnionych słuchaczy koncertu) i prezydent, i wiceprezydent, i sekretarz towarzystwa phil(harmonicznego) i owa kalesza — wiesz jakie tam fiakry — i ów port, i ów statek! Będzie on kiedyś deputowanym, może nawet królem w Abisynji albo w Kongo..." — Do tegoż, bez daty, z Nohant: „...niech się (wydawca) nie skarży na moje warunki, bo bardzo lekkie, tem bardziej, że dawno już nic nie wydałem. Ja nie chcę, jak tylko porządnie wyjść z tej pozycji. Wiem, że się nie sprzedaję. Ale powiedz mu, gdybym chciał na nim zyskiwać albo go szwabić, pisałbym 15 rzeczy na rok kiepskich, któreby on mi kupował po 300 (franków) i miałbym większy przychód. Czyby to poczciwiej było? Mój kochany, powiedz mu, że rzadko piszę, niewiele wydaję; niech nie myśli, żebym się drożył, ale jak zobaczysz moje muchy (kropki) manuskryptowe, to sam powiesz, że mogę 600 żądać (za Fantazję f-moll)... Na Boga Cię proszę, szanuj mój manuskrypt i nie gnieć mi, ani smól, ani drzej... ja piszę, bo tak kocham moje nudy pisania. Przepisz... zrób to dla odpuszczenia grzechów wielkich Twoich, bo nie chciałbym tej pajęczyny żadnemu grubemu kopiście dawać. Jeszcze raz Ci polecam, bo gdyby mi przyszło jeszcze raz te 18 stron pisać, owarjowałbym..."

W listopadzie Chopin wraca do Paryża, gdzie mu przyjaciele wyszukali mieszkanie przy rue Pigalle 16. Chopin mieszka tam z Janem Matuszyńskim. Wychodzą z druku kompozycje w tym roku napisane:

Tarantella op. 43, Polonez fis-moll, Preludium cis-moll oraz Wariacja na temat Belliniego, ze zbiorowego dzieła „Hexameron".

· 1842 ·

W lutym podaje poznański „Dziennik Literacki" wiadomość: „W Warszawie umarł zeszłego miesiąca pierwszy nauczyciel w muzyce naszego Chopina: Wojciech Żywny, w 90-m roku życia swego... W starości odmładniała go myśl, że on był sam tylko nauczycielem Chopina; była to jego chwała, jego rozkosz, która starcowi, ile razy o tem wspomniał, łzy radości wyciskała". — Przypadek zdarzył, że w dniu śmierci Żywnego — 21 lutego — w Paryżu w *Salle Pleyel* Chopin dawał koncert z udziałem Pauliny Viardot-Garcia i wiolonczelisty Aug. Franchomme'a. Chopin grał: Andante spianato, Balladę As-dur, Impromptu Fis-dur, 3 Mazurki, trzy Etiudy, Preludium Des-dur.

Do Grzymały (przed kwietniem): „Leżeć muszę cały dzień, tak mnie pysk i gruczoły bolą... Jeżeli (lekarz) Raciborski wyjść pozwoli — bo Jasiowi krew dziś puszczali i sam leży — to zaraz do Ciebie pojadę..." — Dnia 20 kwietnia umiera Jaś, ukochany towarzysz Chopina, który, przygnębiony i w mieszkaniu osamotniony, wyjeżdża do Nohant. Tu pracuje nad Balladą f-moll i nad Impromptu Ges-dur. Przyjeżdżają do Nohant goście: Paulina Viardot z mężem, St. Witwicki i malarz Eug. Delacroix, który pisze

w liście do swego przyjaciela: „Miejscowość jest przyjemna, a goście, jak dla mnie, nie mogą być przyjemniejsi. O ile nie jesteśmy zebrani przy obiedzie, śniadaniu, przy bilardzie lub na przechadzce, siedzi każdy w swym pokoju przy lekturze lub kładzie się na kanapie. Czasami dolatują nas przez otwarte na ogród okna podmuchy muzyki Chopina, który pracuje w swym mieszkaniu, i mieszają się ze śpiewem słowików i wonią róż". W innym liście (z 22 VI) pisze Delacroix: „Spędziłem czas jakiś sam na sam z Chopinem, którego bardzo kocham, a który jest człowiekiem rzadkiej dystynkcji. To najprawdziwszy artysta, jakiego kiedykolwiek spotkałem! Jest jednym z tych niewielu, których można podziwiać i czcić". — 28 lipca Chopin i George Sand są w Paryżu, gdzie biorą sąsiadujące mieszkania przy Square d'Orléans. — Chopin spotyka się z Lisztem. Powraca do Nohant, gdzie pozostaje do 28 września. W Paryżu występują baletnicy warszawscy Turczynowiczowie, poleceni Chopinowi przez Elsnera i Damsego. Chopin bywa często w operze włoskiej, na występach Pauliny Viardot.

Z dzieł Chopina wychodzą z druku: Allegro de Concert op. 46, Ballada As-dur op. 47, Fantazja f-moll op. 49, Trzy Mazurki op. 50 i Mazurek a-moll.

· 1843 ·

Występy ucznia Chopina, 12-letniego Karola Filtscha (1830—1845). — 1 IV przybywa do Warszawy

Liszt, składa wizytę rodzicom Chopina i Elsnerowi, na koncercie gra Etiudy i Mazurki Chopina.

Od połowy kwietnia Chopin bawi w Nohant, gdzie pisze Polonez As-dur op. 53, Scherzo E-dur op. 54. Bawią tam również Delacroix i Paulina Viardot z matką i córką. Powrót Chopina do Paryża — w początku października. — W grudniu wychodzą, w Paryżu i jednocześnie w Lipsku (u Breitkopfa, który staje się głównym wydawcą dzieł Chopina w Niemczech): Polonez As-dur i Scherzo E-dur. — Mnożą się artykuły o Chopinie w pismach polskich i zagranicznych.

· 1844 ·

Bohdan Zaleski pisze w swym dzienniku: „Śnieg padał i czas był całkiem podobny do naszych dni zimowych. Po 4-tej (2 II) poszedłem do Chopina, zastałem Witwickiego, a niebawem przybyły i pani Hofmanowa z panną Taczanowską i Tomaszewscy. Nadszedł Chopin — blady, nędzny, ale w dobrym humorze, w natchnieniu. Czule się ze mną przywitał i siadł do fortepianu. Niepodobna wypowiedzieć, co i jak grał. Pierwszy raz w życiu uczułem tak silnie piękność muzyki, że uderzyłem w płacz...“

Dnia 3 maja umiera w Warszawie Mikołaj Chopin, w wieku lat 73. „Kuryer Warszawski“ pisze: „...zacny Ojciec i małżonek... zostawił dwie Córki... i jednego Syna, chlubę i zaszczyt kraju naszego... a uniósł w zamian do grobu szacunek i uwielbienie dostoj-

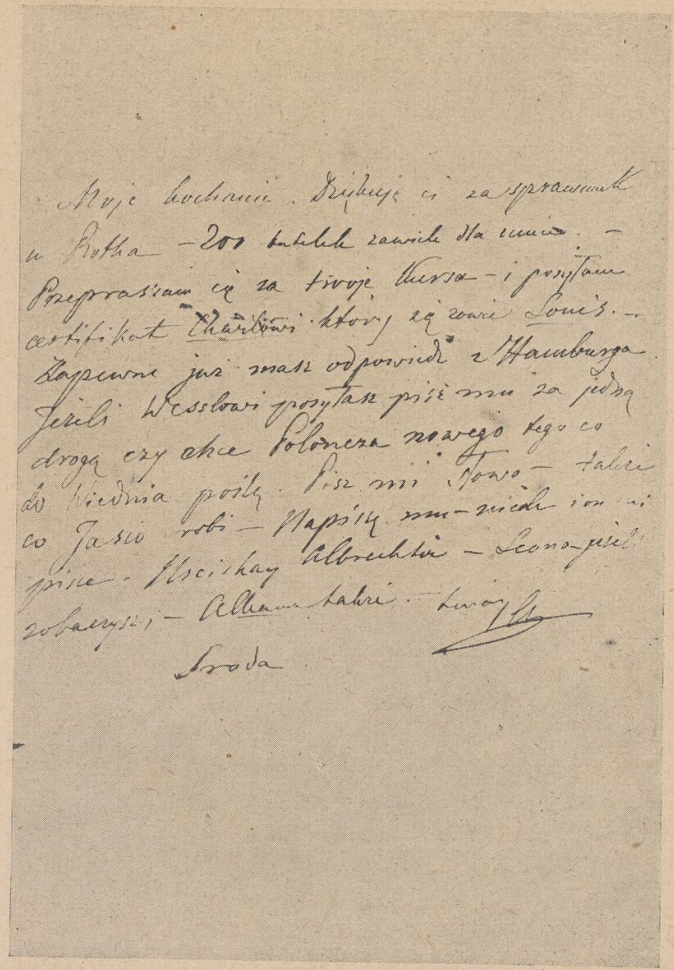

LIST DO JULIANA FONTANY (Paryż, data nie ustalona).
Ze zbiorów Mieczysława Idzikowskiego

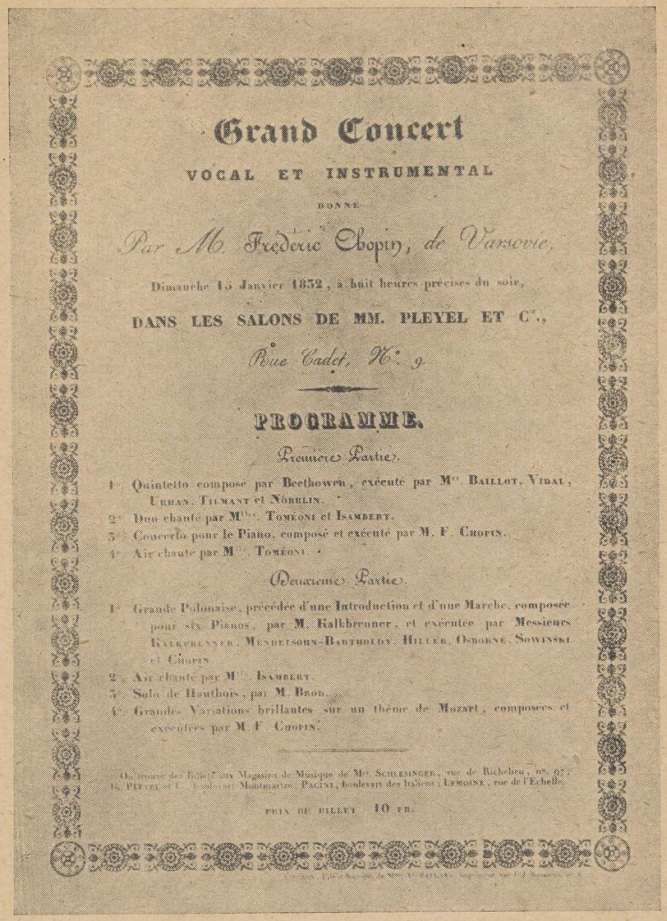

Grand Concert

VOCAL ET INSTRUMENTAL

DONNÉ

Par M. Frédéric Chopin, de Varsovie,

Dimanche 15 Janvier 1832, à huit heures précises du soir,

DANS LES SALONS DE MM. PLEYEL ET Cie,

Rue Cadet, N°. 9.

PROGRAMME.

Première Partie.

1° Quintetto composé par Beethowen, exécuté par M^rs. Baillot, Vidal, Urhan, Tilmant et Norblin.
2° Duo chanté par Mlles. Tomèoni et Isambert.
3° Concerto pour le Piano, composé et exécuté par M. F. Chopin.
4° Air chanté par Mlle. Tomèoni.

Deuxième Partie.

1° Grande Polonaise, précédée d'une Introduction et d'une Marche, composée pour six Pianos, par M. Kalkbrenner, et exécutée par Messieurs Kalkbrenner, Mendelsohn-Bartholdy, Hiller, Osborne, Sowinski et Chopin.
2° Air chanté par Mlle. Isambert.
3° Solo de Hautbois, par M. Brod.
4° Grandes Variations brillantes sur un thème de Mozart, composées et exécutées par M. F. Chopin.

On trouve des Billets aux Magasins de Musique de M^rs. Schlesinger, rue de Richelieu, n°. 97; de Pleyel et Cie, boulevart Montmartre; Paci'ni, boulevart des Italiens; Lemoine, rue de l'Echelle.

Prix de billet 10 fr.

PROGRAM PIERWSZEGO KONCERTU CHOPINA W PARYŻU
Koncert ten, zapowiedziany na 15. I. 1832, odbył się 26. II. 1832 r.

nych Zwierzchników, Zięciów, Przyjaciół i Uczniów, którymi zaludnił wszystkie Magistratury rządowe". — 29 maja Chopin wyjeżdża do Nohant. Muzykuje tam z panią Viardot, pracuje nad Nokturnami (op. 55) i Mazurkami (op. 56) — Berceuse powstała już, zdaje się, w początkach tego roku — jednocześnie obmyśla nową sonatę (h-moll).

Na wiadomość o przyjeździe do Paryża Ludwiki, siostry Chopina, i jej męża, Kalasantego Jędrzejewicza, pani Sand wysyła list, w którym zaprasza ich do Nohant, jednocześnie ofiarowuje im korzystanie z jej paryskiego mieszkania. W połowie lipca Chopin jedzie do Paryża, na spotkanie siostry i szwagra. Bawią dwa tygodnie w Paryżu, z końcem lipca są w Nohant, gdzie pozostają przez cały miesiąc sierpień. Po ich odjeździe Chopin pisze do siostry (Nohant, 18 IX): „Moje Kochanie, Posyłam Ci piosneczki, coś słyszała jednego wieczora (w Nohant). Solange, która Cię kazała uściskać — dwa razy mi to przypominała — przepisała Ci z pamięci słowa, a ja muzykę. Mam nadzieję, żeście szczęśliwie stanęli i żeście odemnie wiadomości w Wiedniu i w Krakowie mieli. Do Wiednia posłałem Ci moją piosneczkę, com Ci obiecał, „Śliczny chłopiec, czego chcieć"... Ciotka Pani Domu mieszka... w Waszej stancji. Często, jak wejdę, szukam, czy czego niema po Was, i widzę tylko owoż miejsce przy kanapie, gdzieśmy czekoladę pijali, i owe rysunki, które Kalasanty kopiował. Więcej po Tobie zostało u mnie w pokoju:

na stole leży haftowanie Twoje owego pantofelka, owinięte w angielską bibułę, i na fortepianie ołóweczek mały, który był u Ciebie w pugilaresiku, a który mi doskonale służy..." George Sand pisze w liście do Marii Rozières (nauczycielki jej córki) z Nohant: „...próżnujemy. Z wyjątkiem mnie, która zawsze pracuje nad powieściami, chociaż już nie po nocach; dużo przytem chodzę na spacer. Solange ubiera się i rozbiera, otwiera i zamyka książkę, przygładza włosy, Maurycemu (bratu) wymyśla od bałwanów i wogóle, jak Pani widzi, jest tak szalenie zajęta, że te ważne sprawy nie pozwalają jej schodzić na obiad przed deserem". Z Nohant pisze Chopin do Warszawy, do siostry, Ludwiki (31 X): „...Tutaj zapewne jeszcze parę tygodni zabawię. Liście nie opadły zupełnie, tylko pożółkły, i pogoda od tygodnia, z czego Pani domu korzysta na rozmaite plantacje i urządzenie dziedzińca, na którym, pamiętasz — tańcowali. Będzie duży trawnik i klomby. Także projekt jest, od pokoju, gdzie bilard... zrobić drzwi do sery — oranżerji, jak u nas mówią..." — Chopin pracuje nad Sonatą h-moll (op. 58). — Solange, którą jej własna matka określa: „ładna i złośliwa", „dość miła, bardzo zajmująca", „orla natura", „dobre serce przy usposobieniu zbyt gwałtownym", „umysł zbyt niezależny", „bardzo lekkomyślna, a nie bardzo uważająca", „dziki kwiat", „kolczasta roślina leśna", „natura nie głęboka, ale zapalna, nawet entuzjastka" — okazuje wzrastającą sympatię Chopinowi,

który jej daje lekcje fortepianu i lubi ją, podczas gdy jego antypatia do brata jej, Maurycego, zaznacza się coraz bardziej. — Z końcem listopada Chopin wraca do Paryża. Pisze częściej do p. Sand, która została jeszcze w Nohant: (5 XII): „...Wyobrażam sobie Panią rano, w szlafroku, otoczoną drogiemi dzieciakami, które proszę odemnie ucałować... Co do błędów ortograficznych, jestem za leniwy, aby zaglądać do Boiste'a (słownika języka francuskiego). Jan robi w tej chwili porządki w salonie, jest mocno zajęty lustrami, a na to potrzeba mu sporo czasu — stary jak mumia Ch".

Wychodzą z druku: Dwa Nokturny op. 55, dedykowane uczennicy Chopina, pannie J. W. Stirling — i trzy Mazurki op. 56.

· 1845 ·

W marcu pisze p. Sand do Al. Thisa: „...zdrowie jego (Chopina) jest zawsze chwiejne. Zwłaszcza odczuł bardzo wielkie mrozy, które tu panowały..." — Chopin pisze do Witwickiego (Wielkanoc): „...Cóż Ci powiem, że jutro wielkie Święcone u X-stwa Cz(artoryskich), że Mick(iewicz) kursu tego roku nie robi, że wielu z jego zwolenników odstępuje go. — Że mówią, że pisali z przeprosinami do Najjaśniejszego (Towiańskiego)... Czy można większego warjactwa! Mick. nie jest tak jak dawniej z Tow(iańskim)..."

W maju wychodzi z druku Sonata h-moll op. 58 i Berceuse op. 57. Od czerwca jest Chopin w No-

hant, gdzie znów bawią m. i.: pani Viardot i Delacroix. Do Franchomme'a pisze Chopin (30 VIII) o Delacroix: „...Jest to jeden z najwspanialszych artystów, przeżyłem z nim godziny zachwycające. Uwielbia Mozarta, umie wszystkie jego opery na pamięć".

Do rodziny w Warszawie pisze Chopin z Nohant (18 VII): „...Nie stworzony ja jestem do wsi, jednakże używam świeżego powietrza. Nie gram wiele, bo mi się fortepian odstroił; piszę jeszcze mniej... Dziwno mi tu tego roku... Jestem jeszcze jedną nogą u Was (w pokoju, w którym mieszkali Jędrzejewiczowie), drugą nogą w pokoju obok, gdzie Pani domu pracuje, a wcale nie u siebie w ten moment, tylko jak zwykle w jakiejś dziwnej przestrzeni. Są to zapewne owe *espaces imaginaires*, ale ja się tego nie wstydzę; wszakże to u nas ulęgło się przysłowie: że przez imaginację pojechał na koronację — a ja prawdziwy ślepy Mazur. Toteż nie widząc daleko, napisałem nowe trzy mazurki... Jeżeli mój list się nie trzyma, to dlatego, że codzień jeden frazes napiszę. Wczoraj mi Sol(ange) przerwała, żeby z nią grać na 4 ręce; dzisiaj, żeby zobaczyć, jak drzewo ścinali, jedno z tych, co koło pawilonu... Wielka burza na dworzu, a w kuchni także. Na dworzu — to widać, ale co się w kuchni dzieje, to anibym wiedział, gdyby Zuzanna (pokojowa) nie była przyszła na skargę na Jana (polskiego służącego Chopina), który jej po francusku rozmaite awantury nawymyślał za to, że mu nóż ze stołu wzięła. Jędrzejewiczostwo znają jego francuzczyznę, więc się domyślą, jak pięknie nawygadywał; np. *laide comme cochon — bouche comme derrière*, albo jeszcze ładniej..."

Chopin otrzymuje list od Karola Mikulego, swego późniejszego ucznia. — Z Nohant pisze do rodziny (1 X): „...Oj, czas ogromnie schodzi! Nie wiem, jak się dzieje, ale nic robić poczciwego nie mogę, a jednakże nie lenię się, nie łażę z kąta w kąt, jak z Wami, tylko po całych dniach i wieczorach siedzę w moim pokoju. Muszę jednakże pokończyć niektóre manuskrypta przed wyjazdem stąd, bo w zimie komponować nie mogę. Po Waszym odjeździe tylko ową sonatę (h-moll) napisałem. Teraz prócz nowych Mazurków nic nie mam gotowego do druku, a trzeba. Dyliżanse słychać, przejeżdżają za ogrodem; czy się który nie zatrzyma, z którego Wy nie wysiądziecie!... Wróciłem ze spaceru z Sol(ange), która mię porządnie przespacerowała kabrioletem w towarzystwie Jacqua. Jacques zowie się ogromny pies bardzo pięknej rasy, który Pani domu ofiarowano... Już Jan swoim zwyczajem od kwadransa dzwoni na obiad. Pani domu obiecała mu, że go wodą zimną kiedy obleje, jak za długo dzwonić będzie. Muszę się ogolić, bo mam dużą brodę, więc znów ten list opuszczam... Pan Brunel, ten inżynier, który londyński tunel pod Tamizą wymyślił, między innemi ważnemi swojemi pracami, wynalazł teraz nową lokomotywę, za pomocą której będzie można przebiegać 50 mil

angielskich na godzinę. Machina ta ma być na ośmiu kołach. To nie uprzyjemni drogi żelaznej. Sol, co mi przyniosła czekoladę na przekąskę, każe mi pisać, że Ludwikę ściska. Dobre ma serce bardzo..."

W listopadzie Chopin wraca do Paryża, pisze do rodziny (12 XII): „...Już zaczynam mój młyn. Dziś tylko jedną dałem lekcję pani Rotschild, a dwie odprosiłem, bom miał co innego do roboty. Moje nowe Mazurki (op. 59) wyszły w Berlinie u Sterna, więc nie wiem, czy do Was dojdą, Wy, co zwykle w Warszawie z Lipska macie muzykę (nuty). Nikomu nie są przypisane. Teraz chciałbym skończyć sonatę z wiolonczelą, Barkarolę i coś jeszcze, co nie wiem, jak nazwę (prawdopodobnie Polonaise-Fantaisie op. 61), ale wątpię, żebym miał czas, bo już się rwetes zaczyna. Mnóstwo mam pytań, czy koncertu nie dam — ale wątpię. Liszt przyjechał z prowincji, gdzie dawał koncerta, zastałem dziś jego kartę w domu. Meyerbeer jest tu także..."

· 1846 ·

W sprawie przyjazdu matki Chopina do Paryża, wraz z księżną Obreskow, pisze Justyna Chopinowa z Warszawy do syna (styczeń): „...musiałabym całą zimę u Ciebie pozostać, a co Ty biedny zrobiłbyś ze mną? Zrobiłabym Ci przykrość; znając Twoje dobre serce, byłbyś ciągle niespokojny, zdawałoby ci się, że się nudzę, że nie mam dość wygody itp. Nie, kochane dziecko, tego nie zrobię, tem bardziej, że

są z Tobą osoby, które mają o Tobie troskliwe staranie, za co im bardzo wdzięczna jestem. Może też Bóg pozwoli jeszcze się widzieć z Tobą... Matka. Pani Sand moje uszanowanie".

Na początku roku pani Viardot-Garcia występuje w warszawskim Teatrze Wielkim, odwiedza rodzinę Chopina. — Od maja do połowy roku Chopin spędza czas w Nohant. W ciągu lata wychodzi, w odcinkach, powieść G. Sand „Lucrezia Floriani", w której postaciach dopatrzyć się można pewnego podobieństwa do samej autorki i Chopina. — W Nohant niesnaski rodzinne.

Z Nohant pisze Chopin do rodziny (11 X): „...za miesiąc myślę być w Squarze (mieszkaniu paryskim) i spodziewam się jeszcze zastać Nowak(owskiego — kolegę z warszawskiego konserwatorium), o którym tylko wiem... że kartę w mojem mieszkaniu zostawił. Radbym go widzieć, ale tu go nie chcą. Wiele (on) mi rzeczy przypomni. Także się nagadam po naszemu, bo tu Jana już nie mam i od czasu odjazdu Lorki (Laury Czosnowskiej — dawnej znajomej Chopina) słowa po swojemu nie mówiłem. Pisałem Wam o Lorce. Jakkolwiek grzeczni tu byli dla niej, po jej wyjeździe (z Nohant) nie z wielkim sercem zostali. Kuzynce się nie podobała, a więc i synowi; stąd żarciki, z żarcików grubijaństwa, a ponieważ to mi się nie podobało, więc ani już mowy o niej niema... Dziś słońce ślicznie świeci, pojechali na spacer; mi się nie chciało i korzystam z chwili, żeby z Wami

posiedzieć. Ów piesek Marquis został ze mną, leży na mojej sofie... Chciałbym mój list zapełnić najlepszemi nowinami, ale nic nie wiem prócz tego, że Was kocham i kocham. Gram trochę, piszę trochę. Z mojej sonaty z wiolonczelą raz kontent, drugi raz nie. W kąt rzucam, potem znów zbieram. Mam nowe trzy Mazurki (op. 63)... Jak się robi, to się dobre zdaje. Dopiero później refleksja przychodzi i odrzuca albo przyjmuje... Była tego roku kwestja o Włochach na zimę, ale młodzież jest za wsią (za pozostaniem w Nohant). Mimo to na wiosnę (przyszłą), jeżeli Sol (ange) pójdzie za mąż, albo Maurycy ożeni — obie rzeczy na warsztacie — zapewne zmienią się i zdania. Między nami. Zapewne się na tem tego roku skończy. Chłopiec ma 24-ty, a córka 18-cie. Ale o tem jeszcze niech to zostanie między nami..."

W listopadzie Chopin wyjeżdża z Nohant, gdzie bawił po raz ostatni... W *Histoire de ma vie* pisze później George Sand: „Wyrwać Chopina z atmosfery umizgów i pieszczot, pojednać go z życiem regularnym i równomiernie pracowitym, jego, ulubieńca hrabin i księżniczek, było to pozbawić go warunków do życia mu niezbędnych. Nie był z natury wyłącznym w swym przywiązaniu, był tylko wyłączny w żądaniu przywiązania innych do niego. Dusza jego, wrażliwa na każde piękno, każdy powab czy uśmiech, ulegała wrażeniom z niesłychaną łatwością i powolnością... Bywało, że pokochawszy namiętnie trzy na raz kobiety w ciągu jednego wieczoru towarzyskiego,

wracał do siebie nie myśląc o żadnej... Taki był też w przyjaźni... Nie było w nim chłodu czy oziębłości, przeciwnie, serce jego wrzało i było tkliwe, było skłonne do ofiar i poświęceń. Ale nie wyłącznie i trwale oddane jednej osobie..."

Chopin bywa znów częściej u Delfiny Potockiej, która — po romansie z Zygmuntem Krasińskim, obecnie ożenionym — dochowuje Chopinowi przyjaźni, nigdy nie zmąconej. Osoby niechętne pani Sand wmawiają w Chopina, że książę Karol, z powieści p. Sand „Lucrezia Floriani", jest „karykaturą" Chopina. — Trwa jednak korespondencja między Chopinem a George Sand, która jeszcze pozostała w Nohant. — Do Franchomme'a pisze Chopin, że „pracuje mało, kreśli dużo i dość dużo kaszle". — W grudniu ukazują się ostatnie Nokturny Chopina (op. 52).

· 1847 ·

W marcu pisze Chopin do rodziny: „...Pani Delfina Potocka, którą wiecie, jak kocham... parę dni temu do Nice(i) wyjechała... zagrałem jej u siebie moją sonatę (wiolonczelową) z Franchomme'm. Miałem tego wieczora prócz niej księstwo (Czartoryskich) i księżnę Wirtemberską, p. S(and) i dobrze ciepło... Tego roku moje kryzy (są) ...nie bardzo częste, mimo wielkiego zimna... Nowak(owski)... oddał mi pieśni Kolberga (zbiór ok. stu pieśni z towarzyszeniem fortepianu, wyd. Żupańskiego w Poznaniu); dobre chęci, za wąskie plecy. Często podobne rzeczy widząc, myślę,

że lepiej nic, bo mozół ten tylko skrzywia i trudniejszą robi pracę geniuszowi, który kiedyś tam prawdę odwikła. A aż do czasu owego wszystkie te piękności zostaną z przyprawionemi nosami, różowane, z poobcinanemi nogami albo na szczudłach i pośmiewiskiem będą tym, co lekko na nie spojrzą... Rzeźbiarz... Clésinger... był p. S(and) prezentowany. Przed jej wyjazdem (do Nohant) zrobił jej biust i biust Solange; wszyscy admirują to nadzwyczaj, zapewne na przyszły rok wystawione będą (te rzeźby). Czwarty raz dosiadam tego listu... Miałem dziś znów z Nohant wiadomości: zdrowi i urządzają dom znów inaczej — lubią zmieniać i aranżować — ...ze starych sług, których Jędrzejewiczostwo widzieli, już ani jednego niema. Stary ogrodnik, co 40 lat był, potem Françoise, co 18 lat była, teraz Luce, co się tam urodziła i w jednej kolebce z Solange do chrztu niesiona była. — Wszystko to od czasu przybycia owej kuzynki, która na Maurycego kalkuluje, a on z niej korzysta. To między nami... Byłem wczoraj (pozować) u (portrecisty) Scheffera, stamtąd odwiedziłem Delacroix, ale za to mniej lekcji miałem, na obiad mi się ubierać nie chciało, wieczór u siebie przegrałem, przerzuciłem śpiewami z nad Wisły. Dziś się o 7-mej obudziłem; przyszedł uczeń mój Gutman, żebym dziś o jego wieczorze nie zapomniał; przyszedł Durand i czekoladę przynieśli. Moja czekolada przychodzi mi z Bordeaux, gdzie ją robią umyślnie bez żadnego aromu w domu prywatnym,

u kuzynów jednej z moich poczciwych elewek, która mię tą czekoladą żywi... dziś 18-ty (kwietnia). Wczoraj 7 lekcji dać musiałem niektórym, co na odjezdnem. Wieczorem zamiast ubierać się i wyjeżdżać aż na... poszedłem z Alkanem widzieć Arnala w Wodewilu... — Dziś 19-ty. Wczoraj list z Nohant przerwał mi. Otóż p. S(and) pisze, że będzie tu na końcu przyszłego miesiąca... zapewne o zamęście Sol(ange) idzie, ale już nie z tym, o którym Wam pisałem. (Po zerwaniu z Fernandem Préault, Solange zaręczyła się z rzeźbiarzem Clésingerem.)... W ten moment Turczynowicz przynosi mi (Józefa) Stefaniego śpiewy religijne... dałem mu słowo podziękowania. Jeżeli tam Stefaniego gdzie spotkacie, powiedzcie podziękowanie, jako też i (Oskarowi) Kolbergowi za jego mozolną pracę. Kończę, muszę dać lekcję młodej Rotschildowej, potem jednej marsylce, potem Szwedce i przyjąć o 5-tej jedną familję z Nowego Orleanu, którzy od Pleyela rekomendowani. Potem na obiad do Léo, na wieczór do Perthuisów i spać, jeżeli będzie można... Mameczkę ściskam najserdeczniej i Was wszystkich..."

Podczas pobytu G. Sand na wsi, Chopin prowadzi tryb życia wyczerpujący jego siły i stąd ciężka choroba, którą przechodzi w początkach maja. W tymże miesiącu odbył się w Nohant ślub Solange z Clésingerem. Mimo „scen" i „bataliów" w rodzinie i nieprzyjmowania rad, które dawał Chopin w tych sprawach pani Sand, korespondencja z nią trwa nadal

w tonie zwyczajnym, poprawnym. Rozłamowi między Chopinem a panią Sand nie towarzyszy żadna scena zerwania.

O wydarzeniach w rodzinie p. Sand pisze Chopin w liście do swej rodziny (8 VI): „...Co się tyczy zamężcia Sol, odbyło się to na wsi podczas mojej słabości — szczerze nie gniewam się o to, bo nie wiem, jakąbym minę robił na to wszystko. — On, pan młody, djabeł wie z jakiej familji. Był tu prezentowany i nikomu się nie śniło, że się kiedyś na tem (małżeństwie) skończy... Matka (p. Sand) kochana ale za grosz praktycznego rozumu nie ma, zaprosiła go na wieś; on tylko tego chciał, — pojechał, a że obrotny, nie mieli czasu się obejrzeć, jak się to wszystko skończyło. Sol się podobały prezenta — bo niby drugi Michel Ange — bo na koniu jeździ doskonale — był kirasjerem, więc nic dziwnego. Maurycy także był za nim... Wszyscy artyści, którzy go (Clésingera) za hetkę pentelkę w Paryżu jako człowieka mają — wydziwić się nie mogą, że go p. Sand za zięcia wybrała. Dotychczas bardzo kontenci wszyscy. — On jak może, tak grzeczny. — Ona (Solange) szczęśliwa z nowego stanu — ma kaszmiry i jeździ na koniu, ale roku ja im nie daję po pierwszem dziecku — i matka będzie musiała długi płacić... Tutaj (w Paryżu) są teraz wszyscy, żeby ten interes skończyć... Potem zaraz wyjeżdżają na wieś — nie wiem, czy razem pojadę — szczerze nie chce mi się, bo prócz Pani domu, syna i córki do nowych

figur trzeba mi się zwyczaić, a ja dosyć tego już mam... Bieda jej (p. Sand) z mężem na dobrą się stronę obróciła. — Dzieci, które nad wszystko kocha, miała zawsze przy sobie — wychowała je zdrowo i szczęśliwie. — Sama przy ogromnej pracy zdrowa — ani na oczy nie zapada, napisawszy tyle tomów, przeszło 90 kilka. — Wszyscy ją uwielbiają — nie uboga — dobroczynna — zamiast wesela córki dała tysiąc fr. dla biednych swojej parafji, jak u nas mówią. — Tylko czasem nieprawdę mówi, ale to wolno romancierowi... Proszę Was, żebyście sobie oczów nie psuły (na ręczne roboty). Bądźcie zdrowi i kochani tak jak zawsze. — Jak Was kocham, tak teraz zdrów jestem zupełnie. Ile mogę spokojny — chociaż Wam się przyznam, że to zamężcie niedobre Sol, którą od 10-ciu lat zwykle codzień widziałem i często między nią i matką pośrednikiem byłem, trochę mi przykre wrażenie zrobiło... Wczoraj pozowałem znów u Scheffera, portret idzie. — Winterhalter zrobił także mały ołówkowy dla mojego starego przyjaciela Planat de la Faye, o którym Wam kiedyś pisałem. Bardzo podobny. — Winterhalter Wam zapewne z imienia znany, poczciwy i dobry i z wielkim talentem. Także Lehmann, o którym także musicie wiedzieć, zrobił mój mały portret dla Leona. Ale to wszystko ani się umywało co do podobieństwa do tego, co ma Ludwika (rysunku robionego) przez P. S(and — znany portret ołówkowy Chopina z profilu)...“ — Chopin daje lekcje pani Muchanow-Ka-

lergis, późniejszej protektorce Moniuszki. — Prócz wymienionych powyżej podobizn Chopina, powstają w tym roku trzy medaliony przez A. Bovy'ego.

Wychodzą z druku: Trzy Mazurki op. 63, Trzy Walce op. 64 i Sonata wiolonczelowa op. 65, dedykowana Augustowi Franchomme — ostatnie dzieło Chopina przez niego opatrzone opusową liczbą. Od r. 1851 ukazują się „pośmiertne" dzieła, oznaczone liczbami opusów 66—74, i 17 pieśni polskich.

W połowie roku 1847 — rozłam między panią Sand a małżeństwem Clésinger. Solange zwraca się do Chopina z prośbą o przysługi i pomoc w jej kłopotach finansowych. Przyjacielskie usługi Chopina wobec Solange są „źle widziane" przez panią Sand. Pod koniec tego roku Chopin swej rodzinie tłumaczy powody oziębienia swych stosunków z p. Sand, w liście (B. Narodzenie), który zaczyna się od słów: „Jeden ze starych, zaczętych, nie spalonych listów", a w dalszym toku pisze: „...Możnaby myśleć, że zrazu chciało się (pani Sand) pozbyć córki i mnie, bośmy niewygodni byli; z córką będzie w korespondencji, więc serce macierzyńskie, które zupełnie się obejść nie może bez wiadomości o dziecku, tymczasem zaspokoi i sumienie tem przydusi. Będzie myślała, że sprawiedliwa, a mnie za nieprzyjaciela ogłosi niby dlatego, żem wziął stronę zięcia — którego nie tolerują tylko dlatego, że się z córką ożenił, a od którego marjażu broniłem jak mogłem. — Dziwne to stworzenie (p. Sand) przy całym rozumie! Jakiś

szał napadł! bróździ w życiu swojem, bróździ w życiu córki; z synem (Maurycym) także się niedobrze skończy, to przepowiadam i podpiszę. Chciałaby dla własnej ekskuzy coś znaleźć dla tych, co jej dobrze życzą, którzy jej wierzyli, którzy jej nigdy żadnego gburstwa nie zrobili, a których nie może koło siebie widzieć, bo są zwierciadłem sumienia. To też ani mi słowa więcej nie pisała, to też tej zimy do Paryża nie przyjedzie, to też słowa o mnie nie mówiła córce. Nie żałuję, żem pomógł jej osiem lat znieść najdelikatniejszych w jej życiu, wtenczas, kiedy córka rosła, a syn się przy matce chował; nie żałuję wszystkiego, com zgryzł, ale żałuję, że córkę, tę dobrze przepielęgnowaną roślinę, uchowaną od tylu wichrów, w ręku macierzyńskiem złamała przez nieroztropność i lekkość, która może uchodzić kobiecie 20-letniej, ale nie 40-letniej. Co było, a nie jest, nie pisze się w rejestr. Pani S(and) nie może mieć dla mnie, (jak) tylko dobre wspomnienie w duszy, jak się kiedyś obejrzy za sobą. Tymczasem jest w najdziwniejszym paroksyzmie matki, grającej rolę lepszej matki i sprawiedliwszej jak w istocie sama; a to jest gorączka, na którą lekarstwa niema u głów z imaginacją taką, kiedy się na trzęsawiskowe pole puszczają. Zresztą — wszakże i cyprysy mają swe kaprysy... Mówią także o jej memoirach (że ma zamiar pisać historję swego życia), ale w liście do p. Marliani pisała p. S(and), że to będą więcej jej myśli dotychczasowe o sztuce, literaturze itd., a nie to, co zwykle (ludzie) przez

memoiry rozumieją. Jakoż istotnie, to za wcześnie na to, bo kochana p. S(and) jeszcze wiele dziwnych kolei przejdzie w swojem życiu, nim się zestarzeje; wiele pięknych i brzydkich się rzeczy nadarzy..."

· 1848 ·

W zimie 1847/8 — pogorszenie stanu zdrowia Chopina. — Antoni Kolberg maluje portret olejny Chopina. — Chopin po raz ostatni występuje w Paryżu, na koncercie 16 II w *Salle Pleyel,* gdzie gra, z Alardem i Franchomme'em, Trio G-dur Mozarta, Sonatę wiolonczelową, Balladę i drobniejsze swe utwory. — 22 II wybucha w Paryżu rewolucja. Do Solange pisze (3 III): „...Przyjście na świat córeczki Pani o wiele więcej przysporzyło mi radości... niż narodzenie się republiki... Leżałem w łóżku, gdy zaszły wypadki, przez cały ubiegły tydzień miałem newralgję..." 7 marca Chopin przypadkowo, na schodach u p. Marliani, spotyka George Sand — wymiana kilku banalnych grzeczności, Chopin jest nieustępliwy w postanowieniu zerwania.

W związku z polskim ruchem rewolucyjnym pisze (4 IV) do Fontany: „...wracaj dopiero, kiedy się coś napewno u nas zacznie. Zbierają się nasi w Poznaniu, Czartoryski pierwszy tam pojechał, ale Bóg wie, jaką to drogą wszystko pójdzie, żeby znów Polska była... nie obejdzie się to bez strasznych rzeczy, ale na końcu tego wszystkiego jest Polska świetna, duża, słowem Polska. Więc mimo niecierpliwości naszej

GEORGE SAND
mal. E. Delacroix

FRYDERYK CHOPIN
dagerotyp z r. 1848

GEORGE SAND
mal. E. Delacroix

FRYDERYK CHOPIN
dagerotyp z r. 1848

czekajmy, aż się dobrze karty pomięszają, żeby napróżno nie tracić siły tak potrzebnej we właściwej chwili...“ W tymże czasie Chopin wybiera się do Londynu. Przybywa do Londynu 20 kwietnia. — Mieszka 48 Dover Street, Piccadilly, trzyma powóz, ma w swym salonie trzy fortepiany wstawione przez Pleyela, Erarda i Broadwooda. Pisze do Grzymały (2 VI): „...Siły mi do takiego życia brak... dotychczas dopiero dwa wieczory płatne miałem po 20 gw(inei). Daję parę lekcji w domu, po gwinei, a o koncercie porządnym jeszcze nie mam idei. Grałem przed królową i Albertem pruskim księciem (księciem-małżonkiem) i Wellingtonem i wszystkiem, co jest eleganckiego, u księżnej Sutherland... W Philharmonji nie chcę grać, bo grosza mi to nie da, tylko ogromna fatyga, jedna repetycja (próba), i to publiczna, i trzeba Mendelssohna grać, żeby mieć wielki sukces... Żebym mógł jeszcze łazić po całych dniach od Annasza do Kaifasza, żebym od kilku dni krwią nie pluł, żebym był młodszy, żebym nie był zwalony w łeb od przywiązania, tak jak jestem, tobym może mógł na nowo życie zacząć... Moje mieszkanie, moje powozy robią, że nie mogę jeszcze odkładać... Poczciwe moje Panie Szkockie (Miss Stirling i jej siostra pani Erskine) wiele mi tutaj przyjaźni okazują; zawsze tam jem, jeżeli nie w świecie. Ale one przyzwyczajone są trembalować i cały dzień w pojeździe tłuc się po Londynie... i chciałyby, żebym wszystkim ich znajomym wizyty

robił, a ja już ledwo żyję. Jak się trzy godziny albo cztery potłukę w powozie, tak jak żebym z Paryża do Boulogne przyjechał. A tu takie dystanse!... Był tu bal polski i bardzo się udał. Nie byłem mimo biletu, bom siły już nie miał, a wprzódy miałem obiad u Lady Kinlogh z wielkiem towarzystwem lordów, kanclerzów czy tam ki-djabłów wstęgowych pod kamizelkami; mnie tam prezentują, ale ani wiem komu i wcale nie jestem w Londynie. 20 lat w Polsce, 17 w Paryżu, nie dziw, że mi tu nie raźno, tembardziej że języka nie umiem. Nie gadają (tutejsi słuchacze), kiedy gram, i wszędzie podobno dobrze o mojej muzyce mówią; ale małe moje kolegi, których zwykli tutaj potrącać, (są) przyczyną, że im się wydaję (że jestem) jakiś amator, a wkrótce będę jakiś grand-seigneur, bo mam czyste trzewiki i kart nie noszę z napisem: daje lekcje w domu, chodzi grywać na wieczór itd. ...widzę, że i tu nie są tacy szczodrzy i że wszędzie trudno o pieniądz. Między klasą *bourgeoise* (mieszczaństwem) trzeba czegoś zadziwiającego, mechanicznego, czego nie umiem; wyższy świat, co wojażuje, jest dumny, ale ukształcony i... tak rozerwany tysiącznemi rzeczami, tak obtoczony nudami konwenansowemi, że mu wszystko jedno, czy dobra, czy zła muzyka..." (8—17 VII): „...Może do Szkocji pojadę. Moje Szkotki dobre, kochane, ale czasem mię nudzą aż strach. ...Mieszkanie jeszcze trzymam, bo mam trzy fortepiany, a salonu dużego trzeba... Moje zdrowie godzinami

(zmienne), ale często rano myślę, że duszę wykrztuszę. Smutno mi w duszy, ale się szołomię; nawet unikam samotności, aby się nie zastanawiać, bo chorować długo tu nie można, a nie chcę się dać wziąć żadnym febrom... Czego tu nie tak wiele, jak mówią, to — gwineów. Łgą bardzo; jak tylko czego nie chcą, to zaraz na wieś jadą. Już mi jedna uczennica na wieś wyjechała i nie zapłaciła 9 lekcyj, a inne, co dwie lekcje na tydzień brać mają, to zwykle dwie opuszczają, więc więcej udają, jak robią... Przyjechała tu jedna na uczennicę, z Liverpoolu, na tydzień! Dałem pięć lekcyj, bo w niedzielę nie grają — i kontenta... Moje Szkotki poczciwe... tak mnie nudzą, że nie wiem sobie rady; koniecznie chcą żebym do ich familji jechał do Szkocji; to pięknie, ale dziś nie mam ochoty do niczego. Tutaj co nie nudne, to nie angielskie. — Co Sol robi? A jej matka?..." (VII): „...Dziękuję za list przysłany z domu (z Warszawy, od rodziny). Zdrowi z łaski Boga, ale się smucą o mnie niepotrzebnie — ja już się smucić ani cieszyć nie umiem — wyczułem się zupełnie — tylko wegetuję i czekam, żeby się prędzej skończyło. — Jadę w przyszły tydzień do Szkocji, do jakiegoś lorda Torphichen, szwagra moich Szkotek..."

Do Juliana Fontany, który właśnie bawi w Londynie, pisze Chopin ze Szkocji: „Calder House, Mid-Calder, Szkocja — 12 mil od Edinburga, jeżeli ci to przyjemność może zrobić — 18. Août (sierpnia) 1848. Moje Życie, Żebym był zdrowszy, tobym do Londynu się

jutro, Cię uściskać, pojechał. Może się już nie tak prędko bliżej zobaczymy. Jesteśmy stare cymbały, na których czas i okoliczności swoje tryliki nieszczęsne powygrywały... Ja już ledwo dyszę: *je suis prêt à crever*, a Ty łysiejesz zapewne i zostaniesz jeszcze nad moim kamieniem, jak te wierzby nasze, pamiętasz?, co to goły łeb pokazują... Piszę Ci głupstwa, bo nic rozsądnego w głowie nie mam. Wegetuję, czekam zimy cierpliwie. Marzę to o domu, to o Rzymie, to o szczęściu, to o biedzie. Nikt mi dziś do gustu nie gra, a tak się wyrozumiały zrobiłem, że mógłbym Sowińskiego Oratorium z przyjemnością słuchać i nie umrzeć..."

Do rodziny, z Calder House (19 VIII zaczęty list): „...W Londynie siedziałem 3 miesiące; dosyć zdrów byłem na siebie. Dałem dwa poranne koncerta, jeden u pani Sartoris, drugi u lorda Falmouth, z wielkim sukcesem, bez wielkiego hałasu... co mi przyniosło — odtrąciwszy rozmaite koszta — do 300 gwinei. Londyn strasznie drogi podczas Saisonu; — samo mieszkanie, prawda, żem miał salon bardzo wielki i wysoki, w którym 3 fortepiany stały..., samo mieszkanie... kosztowało 80 funtów. Teraz powóz — służący, wszystko ogromnie drogie, że gdybym nie miał w domu lekcyj po gwinei i (to) kilku na dzień, nie wiem, jakby ze mną było. Miałem kilka świetnych wieczorów, jakem tylko przyjechał... księżna Sutherland miała raz u siebie królową... Królowa grzeczna, 2 razy ze mną mówiła. Ks. (małżonek) Albert przybliżył się do fortepianu. Powiedzieli mi wszyscy, że to rzadkie rzeczy... Chciałbym Wam opisać pałac księżny Suth(erland), ale tego nie można. Wszyscy, co wiedzą, mówią, że królowa angielska nie ma takiego mieszkania... (opis domu i przyjęcia)... 10 dni temu... przejechałem 407 mil angielskich z Londynu do Edynburgu... Odpocząwszy w Edynburgu, usłyszawszy przechodząc w jednym magazynie muzycznym ślepego jakiegoś, co grał mojego mazurka — wsiadłem do powozu po angielsku zaprzężonego, z konia powożonego, który po mnie Lord Torphichen przysłał, i przyjechałem tutaj, o 12 mil od Edynburga... Miejsce to zowie się Calder House, wymawiają Kolderhaus. Jest to stary *manoir* (zamek), otoczony ogromnym parkiem ze stuletniemi drzewami... Mury grube na 8 stóp... korytarze czarne ze staremi bez liku portretami ancetrów (przodków)... z rozmaitemi kostiumami, to szkockimi, to ze zbrojami... Za parę tygodni obiecałem jechać do Lady Murray... później muszę jechać... do Keir... W Anglji *la vie de château* (życie na wiejskich dworach) jest bardzo przyjemna: urządzenia najeleganciejsze, bibljoteki, konie, powozy na rozkazy... 28 sierpnia czekają mnie w Manchester, gdzie mam grać na koncercie... dają mi za to 60 gwinei... przyjąłem, i za tydzień wyjeżdżam stąd... 200 kilkadziesiąt mil ang., 8 godz. drogi żelaznej... Po koncercie mam wrócić ku Glasgowowi... stamtąd do Lady Murray, potem do miasta Stirlinga, a na samym

końcu oktobra w Edynburgu chcą, żebym grał. Jeżeli mi to co przynieść może i będę miał siły, tak chętnie zrobię, bo nie wiedzieć, jak się tej zimy obróci. W Londynie wielu mnie chce zatrzymać mimo klimatu. Mnie się chce czego innego, ale sam nie wiem czego... Żeby ten Londyn nie był taki czarny, a ludzie nie tacy ciężcy i odoru węglanego ani mgły nie było, tobym już i po angielsku się nauczył. Ale ci Anglicy tacy różni od Francuzów, do których jak do swoich przylgnąłem; tylko wszystko na funty biorą... takie oryginały, że rozumiem, jak można samemu tutaj zesztywnieć, albo się w machinę obrócić. — Żebym był młodszy, tobym się może i na machinę puścił, dawałbym koncerta po wszystkich kątach i wygrywał najbezgustowniejsze awantury, byle za pieniądze! — ale teraz już trudno zaczynać z siebie machinę robić..."

Do W. Grzymały: „4 *Septembre* 1848, Johnston Castle o 11 mil od Glasgowa. ...Byłem w Manchestrze. Bardzo dobrze mię przyjęto; musiałem 3 razy usiąść do fortepianu. Sala piękna, 1200 osób... Jestem tutaj u państwa Houston. Ona siostra moich pań szkockich. Zamek bardzo piękny i zasobny, trzymany na wielkiej stopie. Tutaj zabawię z tydzień, potem pojadę do lady Murray, w piękniejszy jeszcze kraj, gdzie znów tydzień zabawię. Może w Edynburgu będę grał, dlatego do oktobra zostanę w Szkocji... brzydko na dworze, i zły jestem, i smutno mi, i nudzą mię ludzie swojemi zbytniemi opiekami. I odetchnąć nie mogę i pracować nie mogę. Czuję się sam, sam, sam, chociaż otoczony... Żebym był w humorze, tobym Ci opisał jedną Szkotkę, 13-tą kuzynkę Marji Stuart... Tu tylko kuzyni i kuzynki wielkich familij i wielkich imion, o których na kontynencie nikt nie słyszał. Cała konwersacja — genealogiczna zawsze; podobna do Ewangelji, co to ten zrodził owego, a ów tamtego, a tamten innego, i tak dwie karty aż do Pana Jezusa..."

Do W. Grzymały, Keir (1 X): „Perth. Niedziela. Ani poczta, ani kolej żel., ani żaden powóz — nawet na spacer, ani żadna łódź, ani na psa nawet gwizdnąć... od tygodnia, od (mego) powrotu z północnej Szkocji — *Strachur nad Loch fine* — codzień do Ciebie piszę... W Glasgowie... kilkadziesiąt noblessy się zjechało mnie słyszeć... pogoda była i X-two (Aleks. Czartoryscy) także z Edinburga koleją przyjechali. Odżyłem cokolwiek pod ich polskim duchem. Niedługo i po polsku zapomnę — po francusku z angielska mówić będę — a po angielsku nauczę się ze szkocka i wyjdę na starego Jawórka (czeski muzyk w Warszawie), co 5-ma językami mówił naraz... słabszy się czuję, nie mogę komponować, nie tyle dla braku chęci, jak dla fizycznych przeszkód... Całe rano np. aż do 2-giej jestem teraz do niczego — a potem, jak się ubiorę, wszystko mnie żenuje i tak dyszę aż do obiadu — po którym dwie godziny trzeba siedzieć z mężczyznami u stołu i patrzeć, jak mówią, i słuchać, jak piją. Znudzony na śmierć... idę do

salonu, żeby siebie trochę ożywić — bo wtenczas zwykle ciekawi (są) mnie słyszeć — potem odnosi mię po schodach mój poczciwy Daniel do sypialnego pokoju — który, jak wiesz, zwykle u nich na piętrze — rozbiera, kładzie, zostawia świecę i wolno mi dyszeć i marzyć, póki się znów tosamo nie zacznie. A jak się trochę gdzieś już przyzwyczaję, to gdzieś indziej jechać trzeba — bo moje Szkotki pokoju mi nie dają, tylko albo po mnie przyjeżdżają, albo mnie po familji wożą... one mnie przez dobroć zaduszą, a ja im tego przez grzeczność nie odmówię."

Do W. Grzymały: „Edimburg, 30 Oktobra — Moje najdroższe Życie! Czyś mnie zapomniał, żeby wnosić z moich listów, w których Ci pisałem, że jestem coraz słabszy, nudniejszy, bez nadziei żadnej, bez siedziby — żeby z tego wnosić, że się żenię? W dzień, w którym odebrałem od Ciebie poczciwy i kochany Twój list, napisałem rodzaj porządku (testamentu) z mojemi gratami, do zrobienia w przypadku, gdybym gdzieś zdechł... Moje Szkotki poczciwe... jak tylko gdzie pojadę, tak za mną przyciągną... To może komu dało myśl, że się żenię; ale jednakże trzeba fizycznego jakiego *attrait* (powabu), — a za bardzo do mnie podobna ta, co nie żeniata (panna Stirling). Jakże się z sobą samym całować... Zresztą niepotrzebnie Ci to wszystko piszę, bo wiesz, że tak myślę... (kreślenia)... A więc o żonie nie myślę wcale, ale o domu, o Matce, Siostrach. Niech im Bóg pozwoli zostać przy dobrej myśli! Tymczasem moja

sztuka gdzie mi się podziała? A moje serce, gdziem zmarnował? (kreślenia). Ledwie że jeszcze pamiętam, jak w kraju śpiewają. Świat mi ten jakoś mija, zapominam się, nie mam siły; (kreślenia) jeżeli się wzniosę trochę, to spadnę tem niżej. Nie skarżę Ci się, ale żądałeś, więc Ci tłumaczę, żem bliżej trumny jak łoża małżeńskiego. Umysł mam dość spokojny... jestem zrezygnowany..."

Do W. Grzymały z Londynu (listop.): „...Dziś leżę prawie cały dzień, ale we czwartek wyjeżdżam z tego psiego Londynu... Mam prócz zwyczajnych rzeczy newralgję i zapuchły jestem. Proszę, każ, żeby prześcieradła były suche. — Każ kupić szyszek — niech pani Etienne (dozorczyni) nic nie szczędzi, żeby można się rozgrzać przyjechawszy... każ w piątek bukiet fiołkowy kupić, żeby w salonie pachniało — niech mam trochę poezji u siebie... Więc w piątek w środku dnia jestem w Paryżu. — Jeszcze dzień dłużej tutaj, a zwarjuję, nie — zdechnę. Moje Szkotki... jak się przypięły, tak ani się oderwać. Jedyna X-na Marcelina (Czartoryska), co mię przy życiu trzyma, i jej rodzina, i poczciwy Szulczewski... Ściskam Cię. Każ palić, ogrzać i okurzyć — może przyjdę do siebie jeszcze — Twój do zgonu — Ch."

Na parę dni przed wyjazdem, 16 listopada, Chopin po raz ostatni gra przed publicznością, na koncercie na rzecz emigrantów polskich, w Guild Hall. Jeden ze świadków pisze o tym ostatnim występie Chopina: „Ci z uczestników zabawy, co spoceni tańcem wcho-

dzili do sali, gdzie właśnie grał Chopin, nie byli w odpowiednim nastroju, żeby słuchać, po chwili więc, posłuchawszy trochę, wracali tańczyć w dalszym ciągu. Tymczasem Chopin był w ostatnim stadium fizycznego wyczerpania, tak że wszystko razem zakrawało na jedno wielkie rozczarowanie. Gra jego, w takich niepomyślnych okolicznościach, była bolesną, choć szlachetną pomyłką."

Po siedmiomiesięcznym pobycie w Anglii i Szkocji, 24 listopada Chopin staje w Paryżu, na Square d'Orléans. Chorego stale odwiedzają przyjaciele: Grzymała, Franchomme, Gutmann, Delacroix, Pleyel, Czartoryscy, Delfina Potocka, Clésinger. On sam nieraz wyjeżdża na wizyty. Raz odwiedza Mickiewicza, który robi mu wyrzuty, że „zamiast rozwijać w sobie dar poruszania dusz, paraduje na Faubourg St. Germain, że mógłby porywać tłumy, a zadaje sobie trud łaskotania nerwów arystokratycznych..."

· 1849 ·

W nieprzerwanej korespondencji z Solange Chopin nie wspomina już pani Sand. Pisze (13 IV): „Posyłam Pani moją bazgraninę, aby Pani widziała, że to nie lenistwo, ale słabość czy coś w tym rodzaju... Mąż Pani zdrów, odwiedził mnie wczoraj... mam nadzieję, że słońce wiosenne będzie mi najlepszym lekarzem. Trzeba dodać wyraźnie: wiosenne, bo w Operze przygotowują słońce dla „Proroka" (opery Meyerbeera), które podobno będzie o wiele piękniejsze niż wszystkie słońca podzwrotnikowe... i wszystko pogrąża w cieniu z wyjątkiem muzyki. Zrobione jest (słońce) ze snopów światła elektrycznego. Zbyt chory byłem, aby pójść przedwczoraj na generalną próbę, ale wybieram się na premierę w przyszły poniedziałek. Ogromnie dużo mówią o tańcu na łyżwach, o łyżwiarzach na wrotkach, cuda opowiadają o pożarze, o pięknej wystawie i o pani Viardot, która w roli matki podobno wzrusza do łez... Paryż jest okropny, 36 rodzajów pogody, pełno błota, w domu wieje. Nic możliwego, wszystko wstrętne na razie..." (W maju): „...Przyjaciel bardzo nieszczęśliwy błogosławi Pani i dziecku. Miejmy nadzieję, że przyszłość chowa dla Pani inne rękojmie pocieszenia i radości. Młodość obowiązuje, to znaczy, że koniecznie trzeba być szczęśliwą i zachować dobre wspomnienie o tym, który Panią kocha — Ch."

Do W. Grzymały (18 VI): „...Nie wyjeżdżam — tylko czasem do boru (Lasku) Bulońskiego — jestem mocniejszy, bom się podjadł i odrzucił lekarstwa — ale taksamo dyszę i kaszlę, tylko że znoszę łatwiej. — Grać jeszcze nie zacząłem — komponować nie mogę, nie wiem, jakie siano będę jadł niedługo... W ten moment przyjechały Szkotki... One mnie zaduszą nudami. Moje mieszkanie (letnie, rue Chaillot) opuszczam z końcem miesiąca i wracam do Squaru... Panna Lind była — śpiewała jednego wieczoru u mnie..."

Odwiedziła Chopina również Angelica Catalani (ob.

wyż. pod 1820). Ostatnia wizyta Norwida u Chopina — na rue Chaillot.

Do siostry, Ludwiki, pisze Chopin 25 czerwca: „Moje Życie, jeżeli możecie, to przyjedźcie. Słaby jestem i żadne doktory mi tak jak Wy nie pomogą. Jeżeli pieniędzy Wam brak, to pożyczcie; jeżeli będę lepiej, to łatwo zarobię i oddam temu, kto Wam pożyczył, ale teraz za goły jestem, żeby Wam posyłać. Moje mieszkanie tutaj, w Chaillot, jest dosyć duże, żeby Was choć z 2 dziećmi przyjąć. Ludka mała by sprofitowała z wszech względów, Kalasanty biegałby cały dzień — wystawa płodów obok — słowem, miałby więcej jak dawniej wolnego dla siebie czasu, bom słabszy i więcej z Ludwiką w domu siedzieć będę. — Moi przyjaciele i dobrze mnie życzące osoby znajdują najlepszem dla mnie lekarstwem przybycie tutaj Ludwiki, jak to z listu p. Obreskow zapewne Ludwika się dowie. Więc starajcie się o paszport... To nietylko mnie zdrowo, ale siostrze być zdrowo powinno. Więc przywieźcie, matko Ludwiko i córko Ludwiko, naparstek i druty, dam Wam chustki do znaczenia i pończochy do robienia i spędzicie tu na świeżem powietrzu parę miesięcy ze starym bratem i wujem. Teraz też podróż łatwiejsza. Dużo pakietów nie trzeba. Tutaj się, jak będziemy mogli, tanio obywali. Mieszkanie i jedzenie znajdziecie... Nie wiem sam, dlaczego tak mi się Ludwiki chce. Ale to tak, jak żebym była przy nadziei. Zaręczam, że dla niej to także dobrze będzie. Mam nadzieję, że konsylium

familijne mi ją przyśle; kto wie, czy jej nie odprowadzę, jeżeli pozdrowieję... Pieniądze się ekspensują, to prawda, ale nie można lepiej użyć ani też taniej wojażować. Raz na miejscu znajdzie się dach. Napiszcie mi słowo wkrótce... Cholera już bardzo ustaje, prawie już niema. Dziś piękna pogoda, siedzę w salonie i admiruję mój widok na cały Paryż: wieżę, Tullerje, Izbę, St. Germain l'Aux(errois), St. Etienne du Mont, Notre Dame, Panteon, St. Sulpice, Val-de-Grâce, Inwalidy — z pięciu okien, i same ogrody między nami. Zobaczycie, jak przyjedziecie. Teraz o pasport i pieniądze ruszcie się prędko... Wszakże i cyprysy mają swe kaprysy: mój kaprys jest dziś Was tu widzieć. Może P. Bóg pozwoli, że będzie dobrze, a jeżeli P. Bóg nie da, to przynajmniej róbcie, jakżeby Pan Bóg miał pozwolić... Mam nadzieję, że mój list na imieniny Mameczki doszedł i mnie nie brakowało. Nie chce mi się myśleć o tem wszystkiem, bo to aż gorączka bierze; a nie mam gorączki z łaski P. Boga, co wszystkich zwyczajnych doktorów derutuje (dezorientuje) i gniewa. — Wasz brat — przywiązany, ale słaby — Ch."

F. Hoesick pisze („Chopin", II, str. 503): „...sytuacja stawała się coraz groźniejsza, bo po prostu na najkonieczniejsze wydatki zaczęło brakować pieniędzy. A tu Chopin był za dumny na to, aby do podobnej biedy przyznać się przed swymi milionowymi rodaczkami, mającymi po 100.000 franków i więcej

rocznej renty. Może liczył, że te Panie domyślą się same, ale one okazywały się dziwnie niedomyślnymi. Żadnej nie przyszło na myśl, choć wiedziały, że mu się urwały dochody z lekcyj, tj. jedyne, jakie miał, gdy nie mógł komponować, żeby jego samego lub którego z jego przyjaciół, jak Franchomme'a przede wszystkim, zapytać dyskretnie, jak się rzecz ma z jego funduszami, które przecież już w Paryżu, przed wyjazdem do Chaillot, były na wyczerpaniu".

Zanim zwrócili się przyjaciele do p. Stirling, ona — jak się okazało — już z własnej inicjatywy przesłała Chopinowi 25000 franków.

Do codziennych gości Chopina należy Solange Clésinger, od której zapewne George Sand dowiedziała się o przyjeździe do Paryża rodziny Jędrzejewiczów (19 VIII). Do Ludwiki pisze p. Sand: „Nohant, 1 września — Droga Pani Ludwiko! Dowiaduję się, że Pani jest w Paryżu... będę miała nareszcie przez Panią wiadomości o Fryderyku... Pamięć o mnie popsuli widocznie ludzie w Pani sercu, ale nie zdaje mi się, żebym zasłużyła na to wszystko, co wycierpiałam. — Oddana Pani całą duszą — George". — List ten pozostał bez odpowiedzi.

Pod koniec września Chopin przenosi się do swego ostatniego mieszkania w Paryżu, na Place Vendôme 12. — Na kilka godzin tylko wstaje z łóżka. 12 października lekarz Cruveiller poleca wezwać księdza. Posługi około chorego spełniają: siostra Chopina, Clésingerowie, Marcelina Czartoryska, Franchomme,

malarz T. Kwiatkowski. 15 października Delfina Potocka śpiewa umierającemu. — Ostatnie słowa skreślone ręką Chopina: „*Comme cette toux m'étouffera, je vous conjure de faire ouvrir mon corps pour que je sois pas enterré vif*". (Gdy kaszel ten mnie zadusi, zaklinam was, każcie otworzyć moje ciało, żebym nie został pochowany żywcem).

Dnia 17 października 1849, o godzinie drugiej rano — Chopin umiera. Przy jego śmierci obecni są: Ludwika Jędrzejewicz, Marcelina Czartoryska i domownicy. — Tejże nocy Ludwika pisze list do męża w Warszawie: „Z Wtorku na Środę 17, druga w nocy — Podwal Nr 526 — O mój najdroższy, już go niema — ... pamiętajcie o matce i Izabelli — *adieu*".

Teofil Kwiatkowski robi rysunki i akwarele przedstawiające Chopina na łożu śmierci. Clésinger robi gipsowe odlewy — maskę i rękę Chopina.

Dnia 30 października — po nabożeństwie w kościele Ste Madeleine — odbywa się uroczysty pogrzeb na cmentarzu Père Lachaise w Paryżu. W rok później odbywa się poświęcenie nagrobka — medalionu wykonanego przez Clésingera.

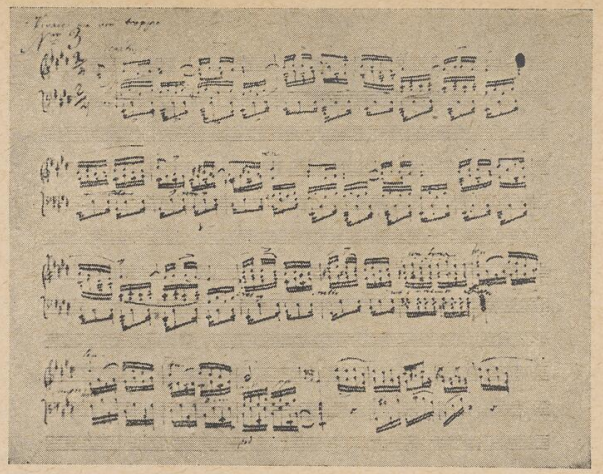

ETIUDA op. 10, nr 3

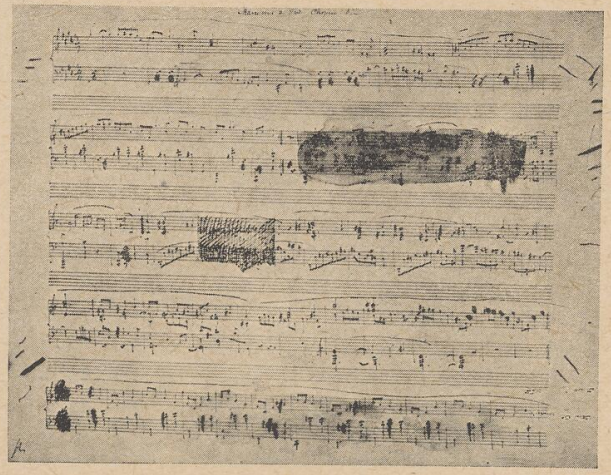

MAZUREK cis-moll op. 50, nr 3
(rękopis w Bibliotece Jagiellońskiej)

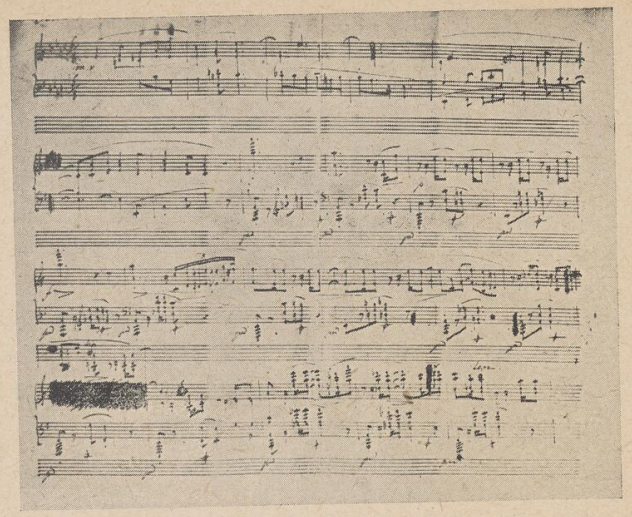

BALLADA As-dur (początek)

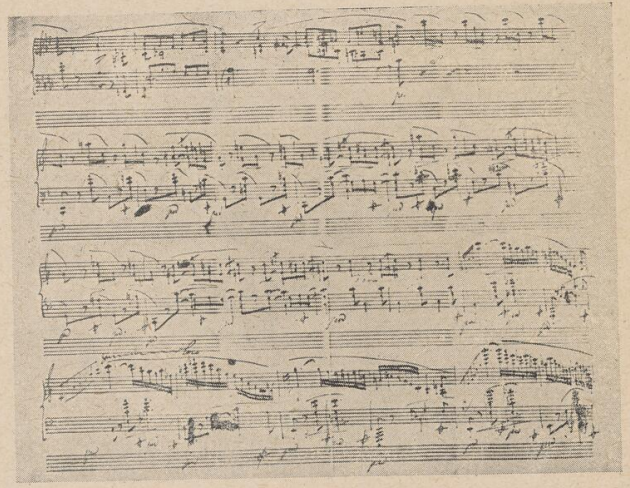

BALLADA As-dur (fragment)

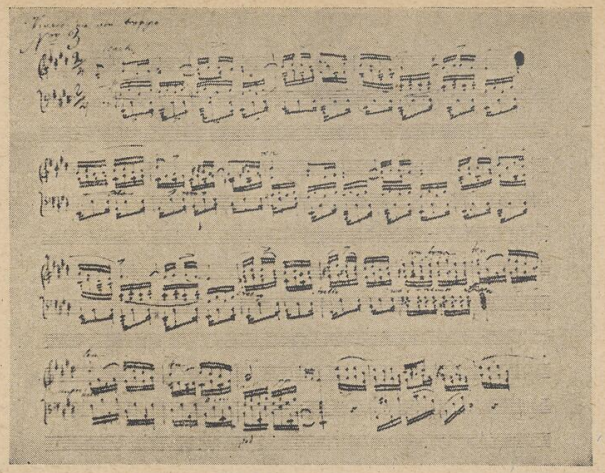

ETIUDA op. 10, nr 3

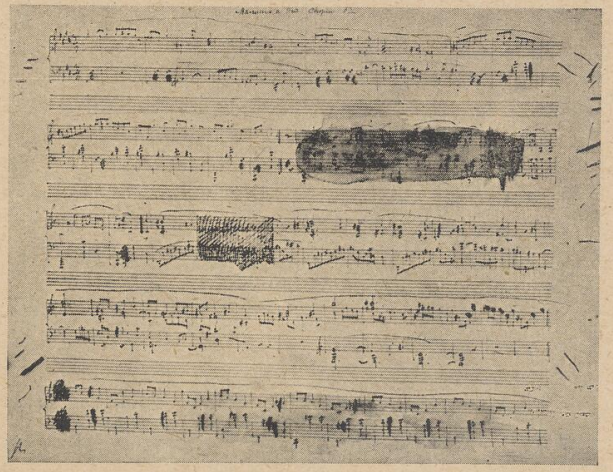

MAZUREK cis-moll op. 50, nr 3
(rękopis w Bibliotece Jagiellońskiej)

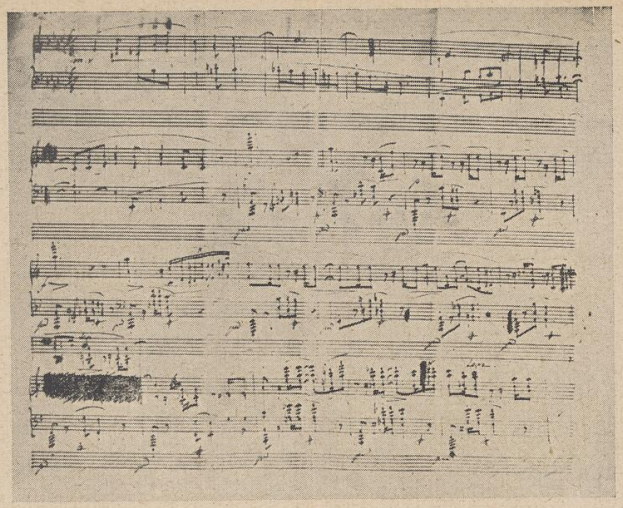

BALLADA As-dur (początek)

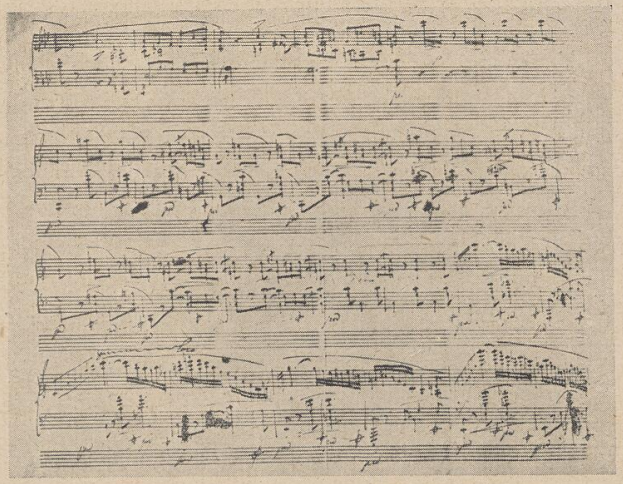

BALLADA As-dur (fragment)

DZIEŁO CHOPINA

CHRONOLOGIA DZIEŁ

Spis ten zawiera, w układzie chronologicznym, wszystkie znane nam dotychczas dzieła Fryderyka Chopina. Składa się on więc zarówno z tych utworów, które zostały opublikowane za jego życia lub nie opublikowane, bez opusu i opusowane przez samego Chopina (op. 1—65, z których jednakże op. 4 wyszło dopiero po jego śmierci). Dalej spis ten zawiera dzieła opusowane po śmierci Chopina (op. 66—74), dzieła bezopusowe wydane po jego śmierci oraz takie, które nie zostały dotychczas wydane.

Rok powstania	Tytuł — tonacja — dedykacja — nr opusu — miejsce wydania — wydawca(y) — (uwagi)	Rok wydania
1817	Polonez g-moll — ded. hrabiance Wiktorii Skarbkównie — bez numeru opusu — w Warszawie — X. J. J. Cybulski	1817 listopad
1817	Marsz wojskowy — ofiarowany ks. Konstantemu (opracowany z polecenia ks. Konstantego na orkiestrę wojskową i wydany prawdopodobnie anonimowo)	1817/8
1817	Polonez B-dur — b/o. — w Krakowie — S. A. Krzyżanowski	1947
1821	Polonez As-dur — b/o. — ded. Wojciechowi Żywnemu 23. kwietnia 1821 — w Warszawie — Gebethner i Wolff (Ms. w zb. Warszawskiego Tow. Muzycznego)	1902
1822	Polonez gis-moll — b/o. — ded. pani Dupont — w Warszawie — Józef Kaufman; w Moguncji — B. Schott's Söhne	1864
—	Mazuro D-dur — publ. „Kurier Warszawski" nr 51	1910

1824	Mazurek dla Wilhelma Kolberga	
1824	Mazurek a-moll (zwany „Żydek", powstał w Szafarni lub krótko przedtem; pierwowzór późniejszego op. 17 nr 4)	(1834)
1825	Mazurek G-dur	1825/6
1825	Mazurek B-dur	1825/6
1825	Rondo c-moll — op. 1 — ded. pani Lindowej — w Warszawie — A. Brzezina	1825
1825	Mazur C-dur — b/o. — w Warszawie — Gebethner i Wolff	?
1826 (27 lipiec)	Polonez b-moll, tzw. „Pożegnalny" — b/o. — ofiarowany Wilhelmowi Kolbergowi z ded. „Do widzenia" — w Warszawie — Gebethner i Wolff. (Podług arii z opery „Sroka-złodziej" Rossiniego)	?
1826	Mazurek G-dur — b/o. — w Warszawie — Gebethner i Wolff; Moguncja — B. Schott's Söhne	
1826	Wariacje na temat pieśni Moore'a	
1826	Wariacje F-dur na 4 ręce — b/o. — dla Tytusa Woyciechowskiego	
1826	Walc C-dur	
1826	Rondo à la Mazur F-dur — op. 5 — ded. hrabiance Aleksandrynie de Moriolles — w Warszawie — A. Brzezina	1828
1826	3 Écossaises: D-dur; G-dur; Des-dur — op. 72 (z większej ilości „Écossaises" komponowanych przez Ch. tylko te trzy zostały utrwalone pośmiertną publikacją)	1855
1826/7	Wariacje E-dur na temat pieśni „Der Schweizerbub" — b/o. — w Wiedniu — C. Haslinger	1851 maj
1827	Kontredans Ges-dur (facs. publ. w „Ilustr. Kur. Codz.", Kraków)	1934
1827	Andante dolente b-moll	

1827	Nokturn c-moll — b/o. — w Warszawie — Tow. Wyd. Muzyki Polskiej	1938
1827	Walc Es-dur — b/o. — Walc As-dur — b/o. — wpisane Emilii Elsnerównie do albumu — w Lipsku — Breitkopf & Härtel.	1902
1827	Mazurek a-moll — op. 68 nr 2 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1827	Wariacje B-dur — op. 2 — na temat „La ci darem la mano" z opery „Don Juan" W. A. Mozarta, na fortepian z orkiestrą — w Wiedniu — Tobias Haslinger (Ms. w Staatsbibliothek, Wiedeń)	1830
1827	Polonez d-moll — op. 71 nr 1 — poświęcony Tytusowi Woyciechowskiemu — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1827	Nokturn e-moll — op. 72 — wyd. jak powyżej	1855
1827/8	Sonata c-moll — op. 4 — ded. Józefowi Elsnerowi — w Wiedniu — C. Haslinger; w Paryżu — S. Richault	1851 maj
1828	Polonez B-dur — op. 71 nr 2 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1828	Rondo na 2 fortepiany C-dur — op. 73 — wyd. jak wyżej (początkowo pisane na fortepian solo)	1855
1828	Krakowiak, Rondo koncertowe F-dur — op. 14 — na fortepian z orkiestrą — ded. ks. Adamowej Czartoryskiej — w Lipsku — Fr. Kistner; w Paryżu — M. Schlesinger	1834 lipiec
1828/9	Mazurek A-dur — b/o. — wpisany Emilii Elsnerównie do albumu — w Lipsku —	1902

	Breitkopf & Härtel; w Warszawie — Gebethner i Wolff; we Lwowie — W. Chaberski	
1828/9 (1830)	Trio g-moll — op. 8 — na fortepian, skrzypce i wiolonczelę — ded. ks. Antoniemu Radziwiłłowi — w Lipsku — Probst-Kistner; w Paryżu — M. Schlesinger; (Ms. w Instytucie Fryderyka Chopina, Warszawa)	1833
1829	Polonez Ges-dur — b/o. — w Moguncji — B. Schott's Söhne	1872
1829	Marsz żałobny c-moll — op. 72 nr 2 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1829	Souvenir de Paganini, Wariacje A-dur — w Warszawie — „Echo Muzyczne..."	1881
1829	Pieśni „Życzenie" i „Gdzie lubi" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Ska	1855 1880
1829 22 sierpnia	Mazur do wiersza Maciejowskiego, wpisany do albumu Hance w Pradze — Práha — „Dalibor"	1879
1829	Walc Des-dur — op. 70 nr 3	1855
	Walc h-moll — op. 69 nr 2	1855
	Mazurek F-dur — op. 68 nr 3	1855
	Mazurek C-dur — op. 68 nr 1	1855
	Polonez f-moll — op. 71 nr 3	1855
	(w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger)	
1829	Koncert f-moll — op. 21 — na fortepian z orkiestrą lub z kwintetem — ded. hrabinie Delfinie Potockiej z d. Komar — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger;	1836 kwiecień
1829/30	Introdukcja i Polonez C-dur — op. 3 — na fortepian i wiolonczelę — ded. Józefowi Merkowi — w Paryżu — S. Richault; w Wiedniu — Mechetti; (Introdukcja skomp. w r. 1830)	1833

1829 (1832)	Mazurek D-dur (zrewidowany w r. 1832) — b/o. — w Lipsku — Breitkopf & Härtel	1902
1829	Walc E-dur — b/o. — w Warszawie — Gebethner i Wolff; we Lwowie — W. Chaberski	
1830	Walc e-moll — b/o. — w Warszawie — Gebethner i Wolff; w Moguncji — B. Schott's Söhne	1868
1830	Pieśń „Czary"	1912
1830	Lento	
1830	Pieśni: „Poseł"; „Wojak"; „Precz z moich oczu"; „Hulanka" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880
1830/32	12 Etiud op. 10 w tonacjach: C-dur; a-moll E-dur; cis-moll; Ges-dur; es-moll; C-dur; F-dur; f-moll; As-dur; Es-dur; c-moll — ded. Fr. Lisztowi — w Lipsku — Probst-Kistner; w Paryżu — Henry Lemoine et Cie (Ms. nr. 1—3, 5, 6, 8, 9, 10 w Muz. Narod., Warszawa; nr. 11, 12 w zb. Rudolf Nydahl, Sztokholm. Ms. Et. nr 1 i 2 noszą datę 2 listop. 1830; Et. nr 4 nosi datę: Parigi, giug. 1832)	1833 sierpień
1830	Koncert e-moll — op. 11 — na fortepian z orkiestrą — ded. Fryd. Kalkbrennerowi — w Lipsku — Probst-Kistner; w Paryżu — M. Schlesinger	1833 wrzesień
1830 (lub 1833)	Lento con gran espressione cis-moll — „Siostrze Ludwice dla wprawy, nim się zabierze do mego drugiego koncertu" —	1875

b/o. — w Warszawie — „Echo Muzyczne"; we Lwowie — M. Jakubowski i Zadurowicz (Najprawdopodobniej przysłane z Paryża, po ukazaniu się w druku Koncertu e-moll, zwanego przez Ch. drugim koncertem, gdyż powstał po op. 21)

1829/30	3 Nokturny: b-moll; Es-dur; H-dur — op. 9 — ded. pani Pleyel — w Paryżu — M. Schlesinger; w Lipsku — Probst-Kistner	1833 styczeń
1830/1	4 Mazurki: fis-moll; cis-moll; Es-dur; es-moll — op. 6 — w Lipsku — Probst-Kistner; w Paryżu — M. Schlesinger	1832 1834
1830/1	5 Mazurków: B-dur; a-moll; f-moll; As-dur; C-dur — op. 7 — w Lipsku — Probst-Kistner; w Paryżu — M. Schlesinger (Mazurek C-dur w pierwszym wydaniu paryskim — 1834 — został włączony do op. 6, w dalszych prawidłowo)	1832 1834
1829/30	Fantazja na temat pieśni polskich A-dur — op. 13 — ded. J. P. Pixisowi — w Lipsku — Fr. Kistner; w Paryżu — M. Schlesinger	1834 maj
1830/1	Nokturny F-dur i Fis-dur z op. 15 nr 1 i 2 — ded. Ferd. Hillerowi — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; (nr 3 p. r. 1833)	1834 styczeń
1830/1	Polonez poprzedzony przez Andante spianato Es-dur — op. 22 — na fortepian z orkiestrą — ded. baronowej d'Est — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger. (Andante spianato skomp. w r. 1834)	1836 lipiec
1831	Walc Es-dur — op. 18 — ded. pannie Laurze Horsford — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger	1834 lipiec
1831	Walc a-moll — z op. 34 nr 2 — ded. baronowej d'Ivri — wyd. jak poprzedni	1838
1831	Pieśni: „Narzeczony"; „Smutna rzeka"; „Piosnka litewska" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880
1831/2	Scherzo h-moll — op. 20 — ded. T. Abrechtowi — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger	1835 marzec
1831/35	Ballada g-moll — op. 23 — ded. baronowi Stockhausen — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger	1836 czerwiec
1832 24 czerwca	Mazur — b/o. — ded. pannie Aleksandrynie Wołowskiej — publikowany w facs. w czasopiśmie „Lamus" — Lwów	1909
1832	Rondo Es-dur — op. 16 — ded. pannie Karolinie Hartmann — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger	1834 marzec
1832 (lub 1834)	Largo Es-dur — b/o. — datowane: Paris le 6 Juillet — w Warszawie — Tow. Wyd. Muzyki Polskiej	1938
1832/34	4 Mazurki: E-dur; es-moll; As-dur; a-moll — op. 17 — ded. pani Linie Freppa — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; (nr 4, tzw. „Żydek", w pierwotnej postaci powstał już w r. 1824)	1834 maj
1832/33	Gran Duo koncertowe E-dur, na tematy z opery „Robert Diabeł" Meyerbeera, na fortepian i wiolonczelę, kom-	1833

	ponowane wspólnie z Aug. Franchomme'em, publ. także jako duo na fortepian — b/o. — w Paryżu — M. Schlesinger; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1838
1833	Nokturn g-moll nr 3 — z op. 15 — ded. Ferd. Hillerowi — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger	1834 styczeń
1833	Bolero C-dur — op. 19 — ded. hrabinie E. de Flahault — w Lipsku — C. F. Peters; w Paryżu — Prillip	1834 październik
1833	Wariacje B-dur na temat Ronda „Je vends des scapulaires" z opery „Ludovic" Hérolda i Halévy'ego — op. 12 — ded. pannie Emie Horsford — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Londynie — Cramer Addison & Beale; w Paryżu — M. Schlesinger	1833 wrzesień
1832/36	12 Etiud op. 25: As-dur; f-moll; F-dur; a-moll; e-moll; gis-moll; cis-moll; Des-dur; Ges-dur; h-moll; a-moll; c-moll — ded. hrabinie d'Agoult — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — Brandus & Cie; w Londynie — Wessel & Co. (nr 11 komp. w r. 1834; nry 1, 2, 7 w r. 1836) (Ms. nr 4 w zb. Bibl. de l'Opéra, Paryż)	1837 październik
1834/5	4 Mazurki: g-moll; C-dur; As-dur; b-moll — op. 24 — ded. hrabiemu de Perthuis — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger	1835 listopad
1834/5	2 Polonezy: cis-moll i es-moll — op. 26 — ded. I. Dessauerowi — wyd. jak powyżej	1836 lipiec
1834/5	2 Nokturny: cis-moll i Des-dur — op. 27 — ded. hrabinie d'Apponyi; wyd. jak powyżej	1836 maj

1834	Mazurek As-dur — b/o. — wpisany do albumu Marii Szymanowskiej (zmarłej w r. 1832), będącego w posiadaniu jej córki Celiny Mickiewiczowej — w Warszawie — Gebethner i Wolff — (podpis: Paryż 1834, F. Chopin)	1930
1834 10 lipiec	Preludium As-dur — ofiarowane Pierre Wolfowi — w Genewie — Éd. Henn	1908
1834	Fantazja-Impromptu cis-moll — op. 66 (pośm.) — ofiarowana pani d'Esté — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1834	Andante spianato (p. Polonez op. 22)	1836
1834	Cantabile B-dur (podpis: F. Chopin, Paris 1834)	
	Mazurka Fis-dur — St. Petersburg — W. Bessel & Co.	
1835	Walc Ges-dur — op. 70 nr 1 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1835	Mazurek G-dur — op. 67 nr 1 — ofiar. pani Młokosiewiczowej — wyd. jak powyżej	1855
1835	Mazurek C-dur — op. 67 nr 3 — ofiar. pani Hoffmanowej — wyd. jak powyżej	1855
1835	Walc As-dur — op. 69 nr 1 — ofiar. Marii Wodzińskiej — wyd. jak powyżej	1855
1835	Walc As-dur — op. 34 nr 1 — ded. pannie de Thun-Hohenstein — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	1838 grudzień
1836	Pieśń „Leci liście z drzewa" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880

1836/7	4 Mazurki: c-moll; h-moll; Des-dur; cis-moll — op. 30 — ded. księżnej Wirttembergskiej z d. Czartoryskiej — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	1838 styczeń
1836/39	24 Preludiów: C-dur; a-moll; G-dur; e-moll; D-dur; h-moll; A-dur; fis-moll; E-dur; cis-moll; H-dur; gis-moll; Fis-dur; es-moll; Des-dur; b-moll; As-dur; f-moll; Es-dur; c-moll; B-dur; g-moll; F-dur; d-moll — ded. I. C. Kesslerowi — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Londynie — Wessel & Co; w Paryżu — A. Catelin et Cie. Wyd. francuskie ded. Kamilowi Pleyelowi, wydane w 2 zeszytach bez opusu (nr 24 powstał prawdopodobnie już w r. 1831) (Ms. w Bibl. Narodowej — Warszawa)	1839 wrzesień
1836 8 września	Pieśń „Pierścień" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880
1836/39	Ballada F-dur — op. 38 — ded. Robertowi Schumannowi — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — E. Troupenas et Cie; w Londynie — Wessel & Co.	1840 wrzesień
1836/7	2 Nokturny H-dur i As-dur — op. 32 — ded. baronowej Billing z d. Courbonne — w Berlinie — Ad. Mt. Schlesinger; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	1837 grudzień
1837	Impromptu As-dur — op. 29 — ded. hrabiance de Lobau — w Lipsku —	1838 styczeń

	Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	
1837	Scherzo b-moll — op. 31 — ded. hrabiance Adeli Fürstenstein — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — Brandus & Co.; w Londynie — Wessel & Co.	1838 luty
1837	Marsz żałobny (z sonaty op. 35)	1840
1837	Pieśń „Pieszczotka" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880
1837/8	4 Mazurki: gis-moll; D-dur; C-dur; h-moll — op. 33 — ded. hrabinie Róży Mostowskiej — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	1838 listopad
1838	Walc F-dur — op. 34 nr 3 — ded. pannie Eichthal — wyd. jak powyżej	1838 grudzień
1838	Nokturn g-moll — op. 37 nr 1 — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — E. Troupenas et Cie; w Londynie — Wessel & Co.	1840 maj
1838	Pieśń „Wiosna" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Ska	1855 1880
1838/9	2 Polonezy: A-dur — op. 40 nr 1 — ded. Julianowi Fontanie, pierwotnie Tytusowi Woyciechowskiemu przypisany; 1838/9 c-moll — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — E. Troupenas et Cie; w Londynie — Wessel & Co.	1840 listopad
1838/9	4 Mazurki — op. 41 — cis-moll (28 XI. 1838); e-moll (1838/9); H-dur; As-dur (1839) — ded. Stefanowi Witwickiemu —	1840 grudzień

	w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co. (Ms. Mazurka nr 1 w zb. Bibl. de l'Opéra, Paryż)	
1838/9	Scherzo cis-moll — op. 39 — ded. Adolfowi Gutmannowi — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — E. Troupenas et Cie; w Londynie — Wessel & Co.	1840 październik
1839	Sonata b-moll — op. 35 — część 1., Scherzo i Finał; Marsz żałobny w r. 1837, wyd. jak powyższe	1840 maj
1839	3 Nowe Etiudy: f-moll; As-dur; Des-dur — dla „Metody" Moschelesa i Fétisa — b/o. — w Paryżu — M. Schlesinger; w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Chapell & Co. Ltd. (Ms. w zb. Arthur Hedley, Londyn)	1840 wrzesień
1839	Impromptu Fis-dur — op. 36 — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — E. Troupenas et Cie.; w Londynie — Wessel & Co.	1840 maj
1839	Nokturn G-dur — op. 37 nr 2 — wyd. jak powyższe	1840 maj
1840	Walc As-dur — op. 42 — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — Paccini; w Londynie — Wessel & Co.	1840 lipiec
1840	Mazurek a-moll — b/o. — w albumie „Notre Temps" u B. Schott's Söhne — Moguncja	1842
	Jako „Mazurka élégante" publ.	1845
1840/1	Allegro de Concert A-dur — op. 46 — ded. pannie Fryderyce Müller (początkowo w r. 1832 przewidziane jako 1 część Koncertu fortepianowego) — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu —	1841 listopad

	M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	
1840/1	Hexameron — Wariacje na temat marsza z opery „Purytanie" Belliniego komponowane przez Liszta, Thalberga, Pixisa, H. Herza i Chopina (E-dur) — b/o. — w Wiedniu — T. Haslinger; w Paryżu — E. Troupenas et Cie.	1841
1840/1	Polonez fis-moll — op. 44 — ded. księżnej Karolowej Beauvau — w Wiedniu — Mechetti; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	1841 listopad
1840/1	Fantazja f-moll — op. 49 — ded. księżnej Katarzynie Soutzo — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Stapleton	1842 styczeń
1840/1	Ballada As-dur — op. 47 — ded. pannie Paulinie de Noailles — wyd. jak powyżej	1842 styczeń
1840/1	Mazurek a-moll — b/o. — ded. Emilowi Gaillard — w Paryżu — Chabal	1841
1841	Tarantella As-dur — op. 43 — w Hamburgu — Schuberth & Co.; w Paryżu — E. Troupenas et Cie.; w Londynie — Wessel & Co.	1841 październik
1841	2 Nokturny c-moll i fis-moll — op. 48 — ded. pannie Laurze Duperré — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Stapleton	1842 styczeń
1841	Preludium cis-moll — op. 45 — ded. księżnej Elżbiecie Czernicheff — w Wiedniu — Mechetti; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Co.	1841 listopad
1841	Pieśń „Śliczny chłopiec" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger;	1855

	w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1880
1841/2	Fuga a-moll — b/o. — w Lipsku — Breitkopf & Härtel (Ms. w zb. Arthur Hedley, Londyn)	1898
1841/2	3 Mazurki: G-dur; As-dur; cis-moll — op. 50 — ded. Leonowi Szmitkowskiemu — w Wiedniu — Mechetti; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Stapleton	1842 wrzesień
1842	Impromptu Ges-dur — op. 51 — ded. hrabinie Esterhazy — w Lipsku — F. Hofmeister; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Stapleton	1843 luty
1842	Ballada f-moll — op. 52 — ded. baronowej Szarlocie Rothschildowej — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Stapleton	1843 luty
1842	Polonez As-dur — op. 53 — ded. Augustowi Leo, wyd. jak powyżej. (Ms. w zb. D.-N. Heinemann, Bruksela)	1843 grudzień
1842	Scherzo E-dur — op. 54 — ded. pannie J. de Caraman; wyd. jak powyżej. (Wyd. francuskie ma zmienioną dedykację: à Mlle Clotilde de Caraman)	1843 grudzień
1842/3	Walc f-moll — op. 70 nr 2 — ded. pannie Elizie Gavard — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger. (Pierwopis ofiar. pani Oury w r. 1842; Ms. w zb. Arthur Hedley, Londyn)	1855
1843	Moderato E-dur — b/o. — wpisane do albumu księżnej Cheremetieff; w facs. ukazało się w czasopiśmie „Świat", Warszawa (podp.: F. Chopin, Paris 1843)	1910

1843	2 Nokturny: f-moll i Es-dur — op. 55 — ded. pannie Jane W. Stirling — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — M. Schlesinger; w Londynie — Wessel & Stapleton	1844 sierpień
1843	3 Mazurki: H-dur; C-dur; c-moll — op. 56 — ded. pannie C. Maberly — wyd. jak powyżej	1844 sierpień
1843	Kołysanka Des-dur — op. 57 — ded. pannie Elizie Gavard — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — J. Meissonier Fils; w Londynie — Wessel & Co. (Ms. w zb. Alfred Cortots. Lausanne)	1845 maj
1844	Sonata h-moll — op. 58 — ded. hrabinie E. de Perthuis — wyd. jak powyżej	1845 czerwiec
1844	2 Walce (melancholijne) f-moll i h-moll, wpisane do albumu hrabianki Pxxx — w Krakowie — J. Wildt; w Londynie — Edwin Ashdown	
1845	3 Mazurki: a-moll; As-dur; fis-moll — op. 59 — w Berlinie — Stern & Co.; w Paryżu — Brandus et Cie.; w Londynie — Wessel & Co. (Ms. nr 2 w zb. Bibl. de l'Opéra, Paryż)	1845 grudzień
1845	Pieśni: „Dwojaki koniec"; „Mgła mi do oczu" — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880
1845	Mazurek g-moll — op. 67 nr 2 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855

1845/6	Barkarola Fis-dur — op. 60 — ded. baronowej Stockhausen — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — Brandus et Cie.; w Londynie — Wessel & Co.	1845 grudzień
1845/6	Polonez-Fantazja As-dur — op. 61 — ded. pani A. Veyret — wyd. jak powyżej	1846 wrzesień
1845/6	Sonata g-moll — op. 65 — na fortepian i wiolonczelę — wyd. jak powyżej	1847 październik
1846	2 Nokturny H-dur i E-dur — op. 62 — ded. pannie R. de Könneritz — wyd. jak powyżej	1846 grudzień
1846	3 Mazurki: H-dur; f-moll; cis-moll — op. 63 — ded. hrabiance Laurze Czosnowskiej — wyd. jak powyżej	1847 wrzesień
1846	Mazurek a-moll — op. 67 nr 4 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger	1855
1846/7	3 Walce — op. 64 — Des-dur — ded. hrabinie Delfinie Potockiej; cis-moll — ded. baronowej Rothschild; As-dur — ded. baronowej Branickiej — w Lipsku — Breitkopf & Härtel; w Paryżu — Brandus et Cie.; w Londynie — Wessel & Co. (Ms. szkiców do tych walców w zb. Bibl. de l'Opéra, Paryż)	1847 wrzesień
1847	Pieśń „Melodia" (Ziemia obiecana) — z op. 74 — w Berlinie — A. M. Schlesinger; w Londynie — Stanley Lucas, Weber & Co; w Warszawie — Gebethner i Wolff	1855 1880
1848/9	Mazurek f-moll — op. 68 nr 4 — w Paryżu — S. Richault; w Berlinie — A. M. Schlesinger.	1855

DZIEŁA OPUSOWANE

Spis dzieł opusowanych Fryderyka Chopina, czyli kompozycji jego, zaopatrzonych w kolejne numery i wydanych z numeracją, zawiera zarówno opusy (dzieła) numerowane i oddane wydawcom do publikacji przez samego kompozytora, (tj. op. 1 do 65) oraz dzieła oddane wydawcom do publikacji z jego spuścizny przez Juliana Fontanę, w porozumieniu z rodziną, (tj. op. 66 do 74).

		Rok wyd.
1	Rondo c-moll	1825
2	Wariacje na fortepian z orkiestrą na temat „La ci darem la mano" z opery „Don Juan" Mozarta, B-dur	1830
3	Introdukcja i Polonez na fortepian i wiolonczelę, C-dur	1833
4	Sonata c-moll	1851
5	Rondo à la Mazur F-dur	1828
6	4 Mazurki: fis-moll; cis-moll; E-dur; es-moll	1832
7	5 Mazurków: B-dur; a-moll; f-moll; As-dur; C-dur	1832
8	Trio na fortepian, skrzypce i wiolonczelę, g-moll	1833
9	3 Nokturny: b-moll; Es-dur; H-dur	1833
10	12 Etiud C-dur; a-moll; E-dur; cis-moll; Ges-dur; es-moll; C-dur; F-dur; f-moll; As-dur; Es-dur; c-moll	1833
11	Koncert na fortepian z orkiestrą, e-moll	1833
12	Wariacje na temat Ronda „Je vends des scapulaires" z opery „Ludovic" Hérolda, B-dur	1833

13	Fantazja na temat pieśni polskich — na fortepian z orkiestrą, A-dur	1834
14	Krakowiak-Rondo koncertowe na fortepian z orkiestrą, F-dur	1834
15	3 Nokturny: F-dur; Fis-dur; g-moll	1834
16	Rondo Es-dur	1834
17	4 Mazurki: B-dur; e-moll; As-dur; a-moll	1834
18	Walc (Valse brillante) Es-dur	1834
19	Bolero C-dur	1834
20	Scherzo h-moll (1.)	1835
21	Koncert na fortepian z orkiestrą, f-moll	1835
22	Andante spianato i Polonez na fortepian z orkiestrą, Es-dur	1836
23	Ballada g-moll (1.)	1836
24	4 Mazurki: g-moll; C-dur; As-dur; b-moll	1835
25	12 Etiud: As-dur; f-moll; F-dur; a-moll; e-moll; gis-moll; cis-moll; Des-dur; Ges-dur; h-moll; a-moll; c-moll	1837
26	2 Polonezy: cis-moll; es-moll	1836
27	2 Nokturny: cis-moll; Des-dur	1836
28	24 Preludia: C-dur; a-moll; G-dur; e-moll; D-dur; h-moll; A-dur; fis-moll; E-dur; cis-moll; H-dur; gis-moll, Fis-dur; es-moll; Des-dur; b-moll; As-dur; f-moll; Es-dur; c-moll; B dur; g-moll. F-dur; d-moll	1839
29	Impromptu As-dur (1.)	1837
30	4 Mazurki: c-moll; h-moll; Des-dur; cis-moll	1837
31	Scherzo b-moll (2.)	1837
32	2 Nokturny: H-dur; As-dur	1837
33	4 Mazurki: gis-moll; D-dur; C-dur; h-moll	1838
34	3 Walce: As-dur; a-moll; F-dur	1838
35	Sonata b-moll	1840
36	Impromptu Fis-dur (2.)	1840
37	2 Nokturny: g-moll; G-dur	1840
38	Ballada F-dur (2.)	1840

39	Scherzo cis-moll (3.)	1840
40	2 Polonezy: A-dur; c-moll	1840
41	4 Mazurki: cis-moll; e-moll; H-dur; As-dur	1840
42	Walc As-dur	1840
43	Tarantella As-dur	1841
44	Polonez fis-moll	1841
45	Preludium cis-moll	1841
46	Allegro de Concert A-dur	1841
47	Ballada As-dur (3.)	1842
48	2 Nokturny: c-moll; fis-moll	1842
49	Fantazja f-moll	1842
50	3 Mazurki: G-dur; As-dur; cis-moll	1842
51	Impromptu Ges-dur (3.)	1843
52	Ballada f-moll (4.)	1843
53	Polonez As-dur	1843
54	Scherzo E-dur (4.)	1843
55	2 Nokturny: f-moll; Es-dur	1844
56	3 Mazurki: B-dur; C-dur; c-moll	1844
57	Kołysanka Des-dur	1845
58	Sonata h-moll	1845
59	3 Mazurki: a-moll; As-dur; fis-moll	1846
60	Barkarola Fis-dur	1846
61	Polonez-Fantazja As-dur	1846
62	2 Nokturny: H-dur; E-dur	1847
63	3 Mazurki: B-dur; f-moll; cis-moll	1847
64	3 Walce: Des-dur; cis-moll; As-dur	1847
65	Sonata na fortepian i wiolonczelę, g-moll	1847

Dzieła wydane po śmierci

66	Fantazja Impromptu cis-moll	1855
67	4 Mazurki: G-dur; g-moll; C-dur; a-moll	1855
68	4 Mazurki: C-dur; a-moll; F-dur; f-moll	1855
69	2 Walce: As-dur; h-moll	1855
70	3 Walce: Ges-dur; As-dur; Des-dur	1855

71	3 Polonezy: d-moll; B-dur; f-moll	1855
72	Nokturn e-moll	1855
	Marsz żałobny (z r. 1829) c-moll	
	3 Écossaises D-dur; G-dur; Des-dur	
73	Rondo na 2 fortepiany, C-dur	1855
74	17 pieśni polskich na 1 głos z fortepianem	1855

WYDAWNICTWA ZBIOROWE

Wydawcy — Wydanie

ALEXANDER H. — Pr. Stargardt (Starogard, Pom.)

Friedr. Chopin's Werke. Neu revidierte und mit Fingersatz bezeichnete Ausgabe. T. 1—9 w 3 tomach; oprawne w skórę (ok. 1880), 4°.

AUGENER & CO. — London

Frederic Chopin's Works (Charles Klindworth — Xaver Scharwenka)*. T. 1—11, 4°.

BESSEL & CO. W. — Petersburg

(Ch. Mikuli). T. 1—15, 4°.

BOTE Ed. & BOCK G. — Berlin

Friedrich Chopin's Pianoforte-Werke. Revidiert, mit Fingersatz versehen und genau verglichen mit den gedruckten Ausgaben zu Paris, London, Brüssel, Leipzig von Karl Klindworth. 1880.

T. 1—3 m. 4° (12261—12263).

T. 1—14 m. 4° (12261a—12263c).

BREITKOPF & HÄRTEL — Leipzig

Friedrich Chopin's Werke. Gesamtausgabe. (Carl Reinecke). 1875—1. I. 1880. T. 1—10, 4°. (Wg wydawców jedyne kompletne ich wydanie).

Friedrich Chopin's Werke. Erste kritisch durchgesehene Gesammtausgabe herausgegeben von

* Nazwiska podane w nawiasie oznaczają, w czyim opracowaniu ukazało się wydanie.

Woldemar Bargiel, Johannes Brahms, Auguste Franchomme, Franz Liszt, Carl Reinecke, Ernst Rudorff. 1878—1880. T. 1—14 (14 serii), 4°.

Friedrich Chopin's Werke. Neue kritische Gesammtausgabe. Bearbeitet von Woldemar Bargiel, Johannes Brahms, Franz Liszt und Ernst Rudorff; später Aug. Franchomme. 1896 i następnych lat. T. 1—14, 4°.

(Wg informacji wydawców podstawą wydania były po większej części posiadane w oryginale dzieła Fr. Chopina).

Friedrich Chopin's Werke. Neue vollständige Ausgabe (Ignaz Friedman). 1929. T. 1—12 (3811—3822), 4°.

Friedrich Chopin's Werke. Urtext-Ausgabe der Etüden. 1. t.

COSTALLAT & CIE — Paris

Oeuvres complèts(!) de Frédéric Chopin. T. 1—12.

COTTA'SCHE BUCHHANDL. NACHFLG., J. O. — Stuttgart—Berlin

Friedrich Chopin's Werke. (Wilhelm Speidel). 1888. T. 1—10.

DURAND A. & FILS — Paris

Frédéric Chopin. Oeuvres pour le piano. (Claude Debussy). T. 1—12. (9700—9711), 4°.

GEBETHNER G. i SKA — Warszawa

Frédéric Chopin. Oeuvres pour le piano, édition originale. Varsovie 1863. G. Gebethner et Cie.

GEBETHNER i WOLFF — Warszawa

Frédéric Chopin. Oeuvres pour le piano. Nouvelle édition en six volumes. Varsovie 1877.

Gebethner et Wolff. 4°. S. 217, 162, 186, 175, 171, 14, 12.

Frédéric Chopin. Oeuvres de piano. Édition nouvelle revue, corrigée et doigtée par Jean Kleczyński avec variantes provenant de l'auteur lui-même et communiquées par ses meilleurs élèves.

Fryderyk Chopin. Dzieła fortepianowe. Wydanie nowe przejrzane, poprawione i palcowaniem opatrzone przez Jana Kleczyńskiego. Z wariantami pochodzącymi od autora a udzielonymi przez najznakomitszych jego uczni. Warszawa b. r. (1882). 8°. T. 1—12 (317—375)

GEBETHNER i WOLFF — Warszawa oraz SCHLESINGER A. M. — Berlin

Fryderyk Chopin. Zbiór pieśni polskich z towarzyszeniem fortepianu. Kompozycji dzieł pośmiertnych część II. Wyd. J. Fontana. Op. 74. Warszawa, 1880. Nakł. Gebethner i Wolff; Berlin, A. M. Schlesinger. W. 4°. S. 48 nut z tekstem.

GEBETHNER i WOLFF — Warszawa

Śpiewy Fryderyka Chopina. (Wł. Rzepko).

HEUGEL & CIE — Paris

Frédéric Chopin. Oeuvres pour le piano (Marmontel). T. 1—5, 4°.

JURGENSON P. — Moskwa

Fr. Chopin. Oeuvres complètes en 6 volumes. Nouvelle édition revue, doigtée et soigneusement corrigée par Charles Klindworth. Vol. 3—8 (132—144, 169). (6 t.). 4° i 8°. Moscou s. a. (1873—1876).

Fr. Chopin. 16 piesien i romansow. (Chrisander). 1 t. nr 513.

KAHNT NACHF., OLGER. C. F. — Leipzig

Friedrich Chopin's ausgewählte Pianoforte-Werke herausgegeben und mit Fingersatz versehen von Dr. S. Jadassohn. T. 1—6, 4°, Prachtausgabe & Volksaugabe.

id. id. — Neue revidierte Ausgabe. (S. Jadassohn). T. 1—8, 4°. Supplementband zu bd. II.

KISTNER FRIEDRICH — Leipzig

Friedrich Chopin's Pianoforte-Werke revidiert und mit Fingersatz versehen, zum grössten Teil nach des Autors Notirungen, von Carl Mikuli. (1879). T. 1—14, 4°.

id. id. T. 1—17. (C. Mikuli) (1888).

LEOPOLDT G. A. — Hamburg

Friedrich Chopin's Werke für das Pianoforte. Kritisch durchgesehen und mit Fingersatz bezeichnet (ok. 1880) T. 1—10, 4°.

LITOLFF'S HENRY VERLAG, (Collection Litolff) — Braunschweig

Chopin's Werke. Die Original-Klavierwerke sind revidiert und mit Fingersatz bezeichnet von Louis Köhler. T. 1—15, 4°.

OXFORD UNIVERSITY PRESS — London

The Oxford Original Edition of Frédéric Chopin.

The Oxford Edition of Frédéric Chopin. Edited from the original editions and the manuscripts by Édouard Ganche, Président de la Société Frédéric Chopin à Paris. — Oxford University Press, London — New York (1928).

Vol. One: (with portrait of Chopin by Winterhalter (1847)). Préface: Éd. Ganche. Thematic index (facsimile) written by Frédéric Chopin and Franchomme for the complete works collected by Jane Stirling and corrected by Chopin.

Vol. Two: ill.: 1) Chopin's Hand (Coll. Éd. Ganche), 2) Delacroix: Profil of Dante after the mask of Frédéric Chopin (Louvre). „Berceuse" (Bibliothèque du Conservatoire, Paris).

Vol. Three: ill.: 1) Frédéric Chopin on his deathbed (sculpture by Clésinger). (Coll. Éd. Ganche). 2) Declaration by Jane-Wilhelmina Stirling attached to the complete works of Frédéric in their original edition. They were annotated and corrected by the composer himself, collated and kept by Jane Stirling, and subsequently by Madame Anne D. Houstons.

PETERS C. F. — Leipzig

Fr. Chopin's sämmtliche Pianofortewerke. Kritisch revidiert und mit Fingersatz versehen von Hermann Scholtz. T. 1—12. 8°, (1879).

id. id. (Hermann Scholtz). T. 1—12 (6206—6217). W 3 t.

Fr. Chopin. Polnische Lieder. Text von Wilhelm Henzen und Max Kalbeck. T. 1, 8° (nr 1925 i 9098); S. 39.

RICHAULT SIMON — Paris

Frédéric Chopin. Oeuvres pour le piano-forte. (Th. D. A. Tellefsen). (1860). T. 1—12.

RICCORDI G. & C., — Milano

Frederico Chopin. Opere complete. (S. Golinelli). T. 1—16, 4°.

SCHIRMER P. — Leipzig

Friedrich Chopin's Werke. (Theodor Kullak). T. 1—13, 4°.

SCHLESINGER'SCHE BUCH- UND MUSIKHANDLUNG (ROB. LIENAU) Carl Haslinger qdm Tobias in Wien — Berlin

Friedrich Chopin's sämmtliche Werke für das Pianoforte, Instruktive Ausgabe mit erläuternden Anmerkungen und Fingersatz von Dr Theodor Kullak. (1880). T. 1—13; t. 13: 17 polnische Lieder. Deutsche Bearbeitung von Ferd. Gumbert. Op. 74 (J. Fontana), 4°.

SCHONENBERGER — Paris

Oeuvres complètes de F. Chopin en quatre volumes. Biographie et analyses par Fétis père Paris (1860 i d.). T. 1—4 (2587+1—4), 8°. Bibliothèque classique des pianistes. T. 21—25.

SCHUBERT J. & CO. — Leipzig

Friedrich Chopin's Werke revidiert und mit Fingersatz versehen von Alfred Richter. T. 1—8, 4°.

STEINGRÄBER VERLAG — Hannover

Chopin's sämmtliche Werke. Nach den französischen und englischen Originaldrucken berichtigt und mit Fingersatz versehen von Ed. Mertke. T. 1—8, 4°.* (1880).

STEINGRÄBER VERLAG — Leipzig

Chopin's sämmtliche Werke. Nach den französischen und englischen Originaldrucken berichtigt. Fingersatz, sowie Revision der Phrasierung und Vortragszeichen von Emil Kronke. (Ed. Merktke). T. 1—8, 4°.

* London, Bowerman & Co; New York, Edw. Schubert & Co.

STELLOWSKIJ F. — S. Petersburg

F. Chopin. Oeuvres complètes. T. 1—5 (1861 r.) (z bibliografią i portretem Ch'a. S. 1200)

WILLCOCKS & CO. — London

Frédéric Chopin's Works. (Charles Klindworth). T. 1—3.

ZWISSLER JULIUS — Wolfenbüttel

Friedrich Chopin's ausgewählte Pianoforte-Werke. Ausgabe Holle. Band 211—221. T. 1—10.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia ta zawiera wykaz najważniejszych publikacji (książek, broszur oraz niektórych ważnych artykułów) dotyczących Fryderyka Chopina i jego twórczości, a przeznaczonych zarówno dla fachowca jak dla laika na odnośnych odcinkach chopinografii. Materiały bibliograficzne dotyczące Chopina są zbyt obszerne, by choćby w znacznej części mogły znaleźć się w niniejszej pracy. Opublikowane tu dane są jedynie wyciągiem z pracy B. E. Sydowa pt. „F. F. Chopin — Bibliografia"; praca ta zawiera przeszło 8700 pozycji i jest przedmiotem osobnej publikacji, która wyjdzie w bliskim czasie nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Zwraca się uwagę na następujące skróty:

b/r — bez roku
il. — ilustracja
pl. — plansza
s. — strona
s/a — sine anno, bez roku wydania

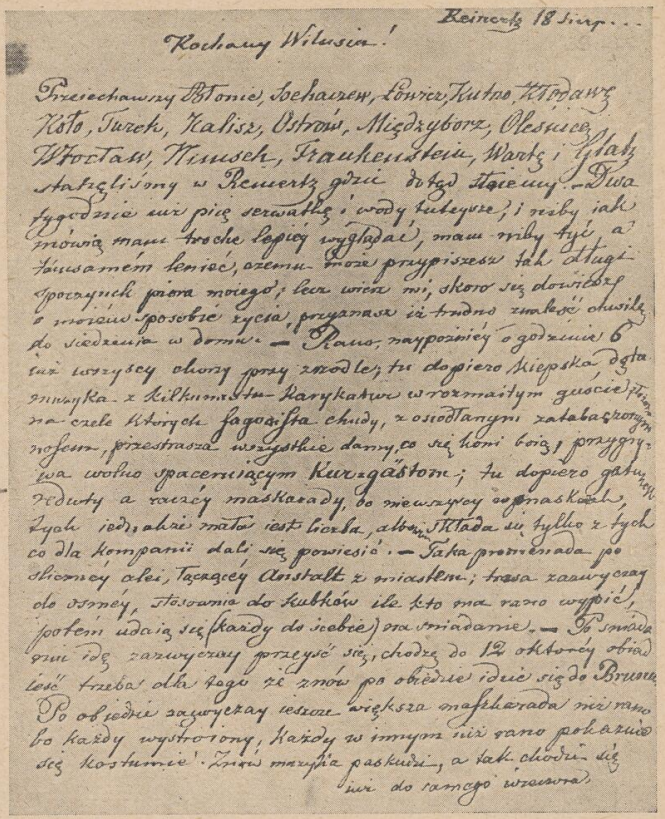

Reinerz 18 Sierp...

Kochany Wilusia!

Przeuchawszy Płonnie, Sochaczew, Łowicz, Kutno, Kłodawę, Koło, Turek, Kalisz, Ostrów, Międzyborz, Oleśnicę, Wrocław, Nimisch, Frankenstein, Wartę i Glatz statecznie w Reinertz gdzie dotąd stoimy. Dwa tygodnie już piję serwatkę i wody tutejsze, i niby jak mówią mam trochę lepiej wyglądać, mam niby tyć, a sam w sobie nie wiem, czemu może przypisywać tak długi spoczynek pióra mojego; lecz więc mi, skoro się dowiedzieć o moim sposobie życia, przyznasz iż trudno znaleźć chwilę do siedzenia w domu. — Rano, najpóźniej o godzinie 6 tak wszyscy chorzy przy źródle; tu dopiero Niepska, dotąd muzyka z kilkunastu karykatur w rozmaitym guście, na czele których fagocista chudy, z osiodłanym zatabaszonym nosem, przestrasza wszystkie damy co się koni boją, przygrywa wolno spacerującym Kurzgästom; tu dopiero gatunek redut a raczej maskarady, do niewczesnej wspaniałości żydki jedzą, ale nie mało jest liczba, albo wkłada się tylko z tych co dla kompanii dali się powiesić. — Taka promenada po chorzej alei, Tarageey Aristalt z miastem; trasa zawyczaj do obiadu, stosownie do kubków ile kto ma razu wypić, potem udają się (każdy do siebie) na śniadanie. — Po śniadaniu idę zazwyczaj porzyć się, chodzę do 12 oktawek obiadu trzeba dla tego że znów po obiedzie idzie się do Brunnen. Po obiedzie zazwyczaj jeszcze większa maskarada niż rano bo każdy wystrojony, każdy w innym niż rano pokazuje się kostiumie. Znów muzyka paskudna, a tak chodzi się aż do samego wieczora.

LIST DO WILHELMA KOLBERGA
Reinerz (Duszniki), 18 sierpnia [1826].
Ze zbiorów Tow. Muzycznego w Warszawie

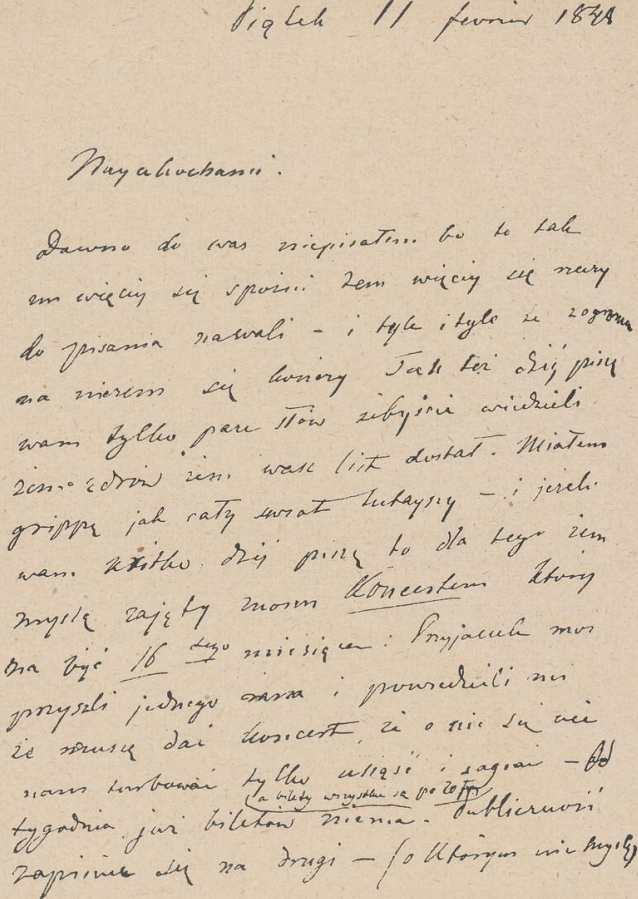

Z LISTU DO RODZINY
Paryż, piątek 11 lutego 1848

Ambrosini G.: Federico Chopin. Vigerano 1911, A. Borrani ved. Moorne 8°.

Amienskoj A. N.: F. Szopen. Petersburg 1892, Biogr. Bibl. F. Pawlenko 16°.

Authorp F.: By the way. Boston b/r. Copeland and Day 16°.

Audley A. Mme (Agathe Périer): Frédéric Chopin. Sa vie et ses oeuvres. Paris 1871, Didier et Cie; Paris, E. Plon et Cie 12°, s. 4 nl., III, 1 nl., 245, 1 nl. (Zaw.: Spis dzieł Chopina)

Azulay Gertrude: Chopin — the story of the boy who made beautiful melodies. London—New York 1932, Boosey & Co., Ltd. 8°, s. 16.

Barry Keith Dr: Chopin and his fourteen doctors. Sydney 1934, Australian Medical Publishing Co., Ltd. s. 11, 1 nl.

Bellaigue Camille (1858—1930): Portraits et Silhouettes de Musiciens. Fr. Chopin. Paris 1896, C. Delagrave 18°, s. 4 nl., 325. Wyd. ang. w tłum. Ellen Orr. New York 1897 Dodd 12°, s. 302.

Bennett Joseph: Frederic Chopin. Primers of musical biography. London and New York b/r Novello, Ewer & Co. 8°, s. 2, nl., 71, 1 nl.

Bidou Henri: Chopin. Coll. „Les Maîtres de la musique". Paris 1925, Félix Alcan 8°, s. 6 nl., 244, 4 nl.; 1926; 1927. (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).

Biernacki Mieczysław: La verko de Chopin. Tradikis kaj biografu verkis Dr Jan Mędrkiewicz. Budapest 1936, Eldonis „Literaturo Mondo" 8°, s. 26, 2 nl., 1 portr.

Binental Leopold (1886—1944): Chopin. Vol. XIV des „Maîtres de la musique ancienne et moderne". Paris 1934, Les Éditions Rieder. 8°, s. 122, 60 pl. ilustr. (Nagroda 1935 Akademii Francuskiej). (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).

— Chopin. Życiorys twórcy i jego sztuka. Warszawa 1937, Księgarnia F. Hoesicka m. 8°, s. VII, 172, 2 nl., XIX pl. il. (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).

Bordes Marc Dr: La maladie et l'oeuvre de Chopin. Thèse de Doctorat en médecine. Lyon 1932, Bosc Frères et L. Rion 8°, s. 60, 2 nl.

Bosch Cárlos: Chopin. Madrid b/r, Ediciones Mercurio 8°, s. 134, 2 nl.

Boschot Adolphe: Le Mystère Musical. Paris 1929, Plon 16°, s. 6 nl., VII, 1 nl., 248. Chopin et l'âme de la Pologne, s. 61—71.

— Les Maîtres de l'histoire. Musiciens-poètes: Bach, Beethoven, Schubert, Liszt, Chopin. Éd. d'histoire et d'art. Paris 1937, Plon 8°, s. 202, 4 nl., il. Chopin et la vie extérieure et l'autre, s. 157—186.

Brookshaw Susanna: Concerning Chopin in Manchester. Manchester (1938), wyd. autorka 8°, s. 27, 1 nl., 5 il.

Cabanès Bl. A.: Grands Névropathes. Hoffmann, Heine, Swift, Quincey, Coleridge, Coope, Tennyson, Chopin, Gogol, Gontscharow, Lermontow, Dostojewski. — Tom 3: Chopin. Paris 1936, Albin Michel 16°, s. 383, il.

Chamfray Claude: Musset — Chopin. Confrontation. Paris 1934, Libr. Paillard. Éd. du Sud Magazine. Marseille 1934 8°, s. 644, nl. i il.

Chlebowski Bronisław: Fryderyk Chopin. Charakterystyka. Warszawa 1931, 8°, s. 22. Odbitka z „Ateneum".

Choisy Frank: Frédéric Chopin (1810—1849). L'homme, le pianiste, le pédagogue. Genève 1923. Éd. du Conservatoire Populaire de Genève 8°, s. 70, 2 nl., 2 il.

Christianowicz N. F. (1828—1890): Pisma o Szopenie, Szubercie i Szumanie. Moskwa 1876, P. Jurgenson 16°, s. 285, 1 nl.

Cooke James Francis: Frederic Chopin. Philadelphia 1928, Theo. Presser & Co. 16°, s. 16, il.

Cunha Paes da: O monumento musical de Chopin. Rio de Janeiro 1947 Agir 8°, s. 380, 2 nl., il. (z bibliogr.).

Dannreuter Edward: Frederick Chopin. Boston b/r, I. B. Miller Company.

Dawidowaja L. K.: F. Szopen. Jego żiźń i muzykalnaja dejatelnost. Biograficzeskij oczerk. St. Petersburg 1892, Tip. C. J. Chudiekowa 8°, s. 76, 4 nl., 16 s. nut, 1 portr. Biogr. Bibl. F. Pawlenkowa.

Dole Nathan Haskell: Frédéric François Chopin. Famous composers. New York 1900, 8°.

Egert Paul Dr: Friedrich Chopin. Potsdam 1936, Akademische Verlags ges. Athenaion 8°, s. 128, 23 il.; 2. wyd. 1938.

Ehlert Ludwig (1825—1884): Frédéric Chopin. Aus der Tonwelt — 15 Essais. Berlin 1877—1884, B. Behr (E. Bock) 2 t. 1898, 8° (Chopin t. 2. nr 15, s. 283—309). Wyd. angielskie New York.

Ellsworth Coit Lottie and Ruth Bampton: Chopin. Childhood days of famous composers series. New York 1946, 16°.

Énault Louis (1824—1900): Frédéric Chopin. Paris 1856, E. Thunot et Cie 16°, s. 47, 1 nl.; 2 i 3 wyd. Paris 1861, Libr. Nouvelle, s. 56.

Engel Carl: Chopin. A biographical sketch. „Master series for the young" selected and edited by Edwin Hughes (in 10 vol.). No 10. New York—London, Edwin Hughes 16°.

— Alla breve: From Bach to Debussy. — Thumbnail sketches of the great masters of music. — New York, G. Schirmer 16°.

Farnsworth Edward Clarence: Three great epoch-makers in music. — Johann Sebastian Bach — Frederic Chopin — Richard Strauss and the art of sound. Portland 1912, Smith and Sale 8°, s. VII, 106.

Ferrà Bartomeu: Chopin e George Sand a la cartoixa de Valldemosa. Palma de Mallorca 1930, 8°, s. 24, il.

— To samo w językach: francuskim, angielskim i hiszpańskim, Palma 1932 i 1934.

Fétis François Joseph (1784—1871): F. Chopin. Biographie et analyse de ses oeuvres. Vol. 21 de la Bibliothèque Classique des Pianistes. Paris b/r chez Schonenberger Oeuvres complètes de F. Chopin (S 2587) (1) (2) (3) (4).

Finck Henry F.: Chopin and other musical essays. London 1889, T. Fisher Unwin 8°, s. 273, 1 nl.

Fondi Enrico: Federico Chopin. Roma 1911, Casa ed. Musica 8°, s. 27.

Franck-Mickler L.: Friedrich Chopin. Ein Leben ungestillter Sehnsucht. Braunschweig 1924, F. Bartels 8°.

Frenkiel Ja.: Szopen. Popularnaja monografija. Moskwa 1938, Gos. Izd. „Iskusstwo" 8°, s. 142, 2 nl., il.

Galston Gotfried: Studienbuch. No. 3 Chopin. München 1922, Otto Halbreiter 8° (s. 75—157).

Ganche Édouard: Frédéric Chopin. Sa vie et ses oeuvres. 1810—1849. Préface de Camille Saint-Saëns. Paris 1909, „Mercure de France"; 2. wyd. 1913; 6. wyd. 1921; 9. wyd. 1923; 10. wyd. 1926, 8°, s. 462, 5 pl. il. Tłum. ang. London 1922. (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).

— La Pologne et Frédéric Chopin. Les oeuvres héroïques et nationales. Paris 1917, Morelli et Cie. 8°, s. 27, 2 nl., pl.

— Dans le souvenir de Frédéric Chopin. Paris 1925, „Mercure de France" 8°, s. 246, 2 nl. (z bibliogr.).

— Souffrances de Frédéric Chopin. Essai de médecine et de psychologie. Paris 1934, „Mercure de France" 8°, s. 280, 10 nl., 4 pl., il.; 2. wyd. 1935.

— Voyages avec Frédéric Chopin. Paris 1934, „Mercure de France" 8°, s. 290, 2 nl., il.

Ganew Venelin Prof.: Szopen. Sofija 1919, Pridworna Pieczatnica Akc. D-wo. 8°, s. 46, 2 nl., 1 portr. Polska Biblioteka, kniga wtora.

Gariel Eduardo: Fr. Chopin. La tradición de su música. Ciudad de México 1895, Fr. Diaz de León 8°.

Geddo Angelo: Chopin. Brescia 1937, Giulio Vannini 8°, s. 215.

Gillington M. C.: A day with Frédéric Chopin. London b/r, Hodder and Stoughton Ltd. (1911) 8°, s. 44, 2 nl., 5 il.; 2. wyd. 1927, s. 47.

Glebow Igor: Szopen (1810—1849). Opyt charakteristiki. Moskwa 1922, Gos. Izdatielstwo 8°, s. 50, 1 portr.

Głowacki Jan: Fryderyk Chopin. Jego życie i twórczość. Kołomyja 1910, Nakł. Księg. Zyborskiego. m. 8°, s. 23, 1 nl.

Golesco Georges de: Frédéric Chopin. — Bruxelles 1900, Ch. Bulens 8°, s. 15, 1 nl.

— Chopin et la Pologne. Bruxelles 1929, 16°.

Grasset Bernard: Frédéric Chopin. Sa vie — son oeuvre. Paris 1938, B. Grasset 8°, s. 87, 3 nl., il. (z dyskografią).

Gronvold Aimar: Fr. Chopin. Oslo b/r, 16°.

Hadden J. Cuthbert: Chopin. „Master Musicians". London 1902, J. M. Dent and Sons; 6. wyd. 1921, 16°, s. 258, il. New York 1903, F. J. Crowest-Dutton 12°, s. 250.

Hadow W. H.: Frédéric Chopin. Studies in modern music. London 1901, Seeley & Co. 8°, s. 312.

Hedley Arthur: Chopin. „The Master Musicians". London 1947, J. M. Dent and Sons Ltd. 16°, s. VIII, 214, 7 il. (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).

Hertrich Charles: L'âme poétique de Chopin. Paris 1938, Éd. des Flambeaux 8°, s. 14.

Hippmann Silvester: Fryderyk Chopin. Praha 1946, „Orbis" 16°, s. 39. Seria „Kdo je" no 3.

Hoesick Ferdynand: Fryderyk Chopin. Zarys biograficzny. Petersburg 1899, 16°, s. 107, 5 nl., 1 il.
— Chopin i Fontana. (Warszawa 1899) 8°, s. 41.
— Chopin. Życie i twórczość. Warszawa 1911, Księg. F. Hoesicka. T. 1 (1810—1831) s. XLI, 1 nl., 347, 3 nl., il.; T. II (1831—1845) s. 2 nl. 532, 2 nl., il.; T. III (1845—1849) s. 2 nl., 561, 3 nl., il., 4°.
— Chopin. Życie i twórczość. Warszawa 1927, Księg. F. Hoesicka. 8°. Wyd. 2. na papierze biblijnym, w 2 tomach. T. I s. XX, 1 nl., 635; T. II s. 4 nl. s. 888.
— Chopin. Życie i twórczość. Lwów 1932, Wyd. Księg. Małopolska. Wyd. 3. w 2 tomach na papierze biblijnym, oprawn. w 1 t.; T. I s. XXIII, 1 nl., 635; T. II s. 6 nl., 888.
— Słowacki i Chopin. Z zagadnień twórczości. Warszawa 1932, Trzaska, Evert i Michalski 8°, s. 4 nl., 349, 3 nl.; s. 295, 3 nl.
Hughes Herbert: Frédéric François Chopin. — Lives of the great composers. London 1935, A. L. Bacharach 8°, s. 658, il.
Hulewicz Witold (1895—1941): Chopin. Bibl. Szkoły Powszechnej. Z cyklu: Muzycy polscy. Lwów b/r, Państw. Wyd. Książek Szkolnych 8°.
Huneker James G.: Chopin — The man and his music. New York 1900, Charles Scribner's Sons 8°, s. 414, 2 nl., il. Dalsze wyd. 1901, 1902, 1913, 1923 (z bibliogr.).
— Mezzotints in modern music. Greater Chopin. l-st ed. 1901; London 1913, Isbister 8°.
— Chopin. Człowiek i artysta. Tłum. Jerzy Bandrowski. Lwów—Poznań 1922, Wyd. Polskie 8°, s. XIII, 3 nl., 312, 2 nl., 1 portr. (z bibliogr.).
— Tłum. niem. München 1917 (z bibliogr.).
Hutschenruyter W.: Frédéric Chopin. Vrij bewerkt naar Hugo Leichtentritt (Beroemde Musici III) s'Gravenhage 1926, Ph. Kruseman 8°, s. 156.

Hutschenruyter Wouter: Frédéric Chopin zijn leven en werken. (Die Muziek Dl. X). s'Gravenhage 1939, J. Philip Kruseman 8°, s. 104.

Invernizzi Francesco: Chopin. Milano 1935, Aurora 16°, s. 255.
Irabarne F.: Chopin, su vida y sus obras (Los grandes músicos). Paris-Buenos Aires 1929, Editorial Hispano-Americana 8°, s. 188, 2 nl., 31 il.
Iwanow M.: Pamiati Frederika Szopena. St. Petersburg 1909, 8°, s. 27, 1 nl.
Iwaszkiewicz Jarosław: Fryderyk Szopen. Warszawa 1938, Państw. Wyd. Książek Szkolnych 16°, s. 103, 1 nl., 25 il.
— Chopin. Warszawa 1949, Państwowy Instytut Wydawniczy 16°, s. 107, 1 nl., 1 pl. portr.

Jachimecki Zdzisław: Fryderyk Chopin. Rys życia i twórczości. Kraków 1927, Druk. Narodowa 8°, s. 164, 4 nl., 1 portr. (z bibliogr.).
— Frédéric Chopin et son oeuvre. Préface d'Édouard Ganche. Paris 1930, Libr. Delagrave 8°, s. 241, 3 nl. (z bibliogr.).
Jankowski Józef: Miłość artysty. Szopen i pani Sand. Warszawa 1927, Gebethner i Wolff 8°, s. 145, 3 nl., 1 il. (Na okładce omyłkowo port. Liszta zamiast Chopina).
Jarosy Desiderius: Chopin. Arad 1927. Varsárnap. müintezel 16°, s. 76.

Kaden-Bandrowski Juliusz: Życie Chopina. Warszawa 1938, Gebethner i Wolff 8°, s. 129, 3 nl., 1 portr.
Karasowski Maurycy: Młodość Fryderyka Szopena (Rok 1830 i nast.). Oddruk z Bibl. Warsz. Warszawa 1869, 8°, s. 4 nl., 54, 2 nl.; 2. wyd. 1878; 3.wyd. 1881; 4. wyd. 1914.
— Friedrich Chopin. Sein Leben, seine Werke und seine Briefe. Dresden 1877, F. Ries. 2 t. 8°, s. 8 nl. 228, 1 portr.; 206, 1 facs. (Zaw.: Spis dzieł Chopina).
— Frédéric Chopin. His life and letters. New York 1878,

G. Schirmer; London 1879, Wm. Reeves 8°, s. 4 nl., 388. (Zaw.: Spis dzieł Chopina).
— Fryderyk Chopin — Życie — Listy — Dzieła. Warszawa 1882, Gebethner i Wolff 8°, 2 t. s. 4 nl., III, 1 nl., 260, 4 nl.; s. 4 nl., 273, 5 nl. (Zaw.: Spis dzieł Chopina).
— F. Chopin (to samo). (Tłum. na japoński T. Kakinuma). Tokio 1924, 8°.
Kobe Gustav: F. Chopin and the Countess Delphine Potocka. New York 1908, 16°, s. 71.
Koczalski Raoul de: Frédéric Chopin. Zum hundertsten Geburtstag. Chopin-Zyklus. Vier Klaviervorträge nebst einer biographischen Skizze. Leipzig 1909, P. Pabst 16°, s. 96, 1 pl. (3 wydania).
— Frédéric Chopin. Quatre conférences analytiques précédées de notes biographiques ainsi que des essais sur Chopin considéré comme compositeur et comme pianiste. Paris s/a (1910) Éd. par l'auteur 16°, s. 98, 1 il.
Kremliow Jul.: Friderik Szopen. Leningrad 1949 (?), Izd. „Muzgiz" 8°.

La Mara (Marie Lipsius): Musikalische Studienköpfe. 5 t. T. I Romantiker. No. 7: Frédéric Chopin (s. 231—283). Leipzig 1868, H. Schmidt & C. Günther 8°.
Tłum. na rosyjski 1886 Moskwa.
Tłum. na polski Warszawa 1923.
Landowski W. L.: Frédéric Chopin et Gabriel Fauré. Paris 1946, Richard Massé 16°, s. 224.
Lange Ina: Frédéric Chopin och hans älskade. Stockholm 1921, L. Hökerberg 8°, s. 227, 11 pl.
— De store komponister. T. 5: Robert Schumann — Frédéric Chopin. Stockholm 1930, 8°.
Leclercq Paul: Chopin et son époque. — Liège 1947, Soledi 8°, s. 141, 2 nl. (Zaw.: Spis dzieł Chopina).
Leichtentritt Hugo: Frédéric Chopin. Berühmte Musiker Lebens- und Charakterbilder nebst einer Einführung in die Werke der Meister. No XVI Berlin 1905, „Harmonie" 8°, s. 144, 1 nl., il., 5 tabl., 3 facs. (Zaw.: Spis dzieł Chopina).
— Wyd. holenderskie s'Gravenhage 1913.
— Wyd. rosyjskie Moskwa 1930. Tłum. L. A. Mazel.
Lenz W. von: Die grossen Pianoforte Virtuosen unserer Zeit aus persönlicher Bekanntschaft. Liszt — Chopin — Taussig — Henselt. Berlin 1872, B. Behr 8° (o Chopinie s. 19—50). Tłum. na angielski i hiszpański.
Lissa Zofia dr: Fryderyk Szopen. Szkic biograficzny. Moskwa 1944, Ino-Izdatielstwo 16°, s. 32, 3 il.
Lissa Zofia: Chopin. Materiały do użytku świetlic. Warszawa 1949, Instytut Fryderyka Chopina. 16°, s. 96. Część druga i trzecia przy współpracy Krystyny Wilkowskiej i Bronisława Edwarda Sydowa.
Liszt F.: F. Chopin. Paris 1852, M. Escudier 8°, s. 4 nl., 206, 2 nl. 6 wydań franc.; 3 wyd. niem.; 2 węg.; 1 ros.; 2 polskie; 1 czeskie; 4 ang. (częściowo w skrótach).
Loucky Robert: Chopin — baśnik tónu. Spolupracovala Eva Kareisova. Praha 1947, Nakl. Družstwo Máje 16°, s. 188 11 nl.
Luening O. Dr.: Friedrich Chopin. Ein Künstlerbildnis. Zürich 1892, Orell Füssli 4°, s. 29, 1 pl.

Martens Johannes Skancke: Chopin. En biografi. H'vik 1945, 16°, s. 215, il.
Marvasi Roberto: Chopin. Il poeta della passione. Napoli 1899, Riccardo Marghieri di Giuseppe 16°, s. 36.
Mason Daniel Gregory: F. Chopin in „Romantic composers". New York 1906, Macmillan 16°, s. 195—252.
Mazel L. (ew): F. Szopen. Moskwa — Leningrad 1947, „Muzgiz" 16°, s. 44, 4 nl., 1 il.
Mayzner Tadeusz: Chopin. Lwów 1938, Państw. Wyd. Książek Szkolnych 8°, s. 77, 10 il.
— Chopin. Warszawa 1947, Instytut Fryderyka Chopina 16°, s. 75, 1 nl., il.

Michajłowa-Sztern Sofija: F. Szopen. Moskwa 1935, „Muzgiz" 16°.
Moctezuma Luis: La música de Polonia. Chopin. Ciudad de México 1933, 8°, s. 14.
Murdoch William: Chopin. His life. London 1934, John Murray; New York 1933, Macmillan 8°, s. XVI, 475.
— Chopin. Traduzione e riduzione dal testo originale. Milano 1938, Fratelli Treves 8°, s. 281, 12 pl.
— Chopin. Milano 1944, 8°, s. 279.

Niecks Frederic: Frédéric Chopin as a man and musician. 2 vol. London and New York 1888, Novello, Ewer & Co. 8°, s. XVI, 340, 1 pl.; s. VIII, 375, 1 nl., facs. (Zaw.: Spis dzieł Chopina).
— Wyd. niem. 2 t. 1889.
Niewiadomski Stanisław: O Fryderyku Chopinie. W setną rocznicę urodzin. Lwów 1910, Nakł. Komitetu Obchodu Szopenowskiego 8°, s. 63, 1 nl., 1 pl.
Niggli A.: Friedrich Chopin's Leben und Werke. Leipzig 1879, Breitkopf & Härtel 8°, s. 275—322.
Nowaczyński Adolf: Młodość Chopina. Warszawa 1939, Tow. Wyd. „Rój" 8°, s. 230, 2 nl., 16 pl. il.
— Młodość Chopina. Warszawa 1948, „Czytelnik" Sp. Wyd. 16°, s. 236, 2 nl., 2 pl. il.
Nyblom E. G.: Fr. Chopin. Kortfattade lefnadsteckingar om framstaoende tonsättare. No 5. Stockholm 1917, Elkan & Schildknecht, Emil Carelius 8°, s. 28, 1 pl.

Oldmeadow Ernest J.: Chopin. London 1905, G. Bell and Sons 16°, s. 6 nl., 65, 1 portr. 2. wyd. 1913.
Opieński Henryk: Chopin. „Nauka i Sztuka" tom X. Lwów 1909, Wyd. Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie, pod red. T. Piniego 8°, s. 2 nl., 139, 1 nl., 74 il. i facs. (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).
— Chopin. Wydanie drugie. Lwów 1925, Książnica Atlas 8°, s. 160, 2 nl., 1 pl. portr., 57 il. w tekście (zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).

Paderewski Ignacy: O Szopenie. Lwów—Warszawa 1911, E. Wende i Ska. 8°, s. 21, 1 pl.
— A la mémoire de Chopin. Trad. de Paul Cazin. Paris 1911, 4°, s. 14, 2 nl., 2 pl. portr.
— Chopin. Translated by Laurence Alma Tadema. London 1911, M. Adlington; New York 1911, Schaad 8°, s. 30. Wyd. franc. i polskie, Warszawa 1926; wyd. polskie Lwów 1935; wyd. włoskie i polskie, Rzym 1945.
Palomer Mosseu Joséph: Chopin a Arenys de Mar. Prolog de J. Folch e Torres. Arenys de Mar 1921, Imp. J. Tatjé Rossell 16°.
Plaisant Marcel: Chopin. Paris 1936, A. Durant et fils 8°, s. 37, 1 nl.
Poirée Elie Gabriel: Chopin. Biographie critique ill. de 12 reprod. hors texte. „Les musiciens célèbres". Paris 1906, 1907, 1908. Éd. Henri Laurens 12°, s. 125, 3 nl., 14 pl. il. (Zaw.: Spis dzieł Chopina i bibliogr.).
Poliński Aleksander: Fryderyk Chopin. 1810—1849. Tom II Album biograf. zasłużonych Polaków i Polek. Warszawa 1903, Wyd. Marii Chełmońskiej 4°, s. 440—47.
Poliński Antoni: Chopin. Kijów—Warszawa 1914, Nakł. Księg. Leona Idzikowskiego 16°, s. 111, 3 il.
Pourtalès Guy de: Chopin ou le poète. Vies des hommes illustres No. 7 Paris 1927; 122. wyd. 1937. Gallimard 16°, s. 255; id. wyd. w 4°, 1929; wyd. w 8°, 1930.
— Wyd. nowe franc. Paris 1941 (z bibliogr.); ang. London 1927; niem. Freiburg i/B. 1928; 2. wyd. 1937; ros. Moskwa—Leningrad 1928; czeskie Praha 1932; amer. New York 1933; węgierskie Budapest 1933; portug.-brazyl. 1934 (z bibliogr.).
Princet Maurice: Frédéric Chopin. Paris 1932, Impr. du „Réveil Économique" 16°, s. 74, 4 nl., il.

Przybyszewski Stanisław: Szopen a naród. Kraków s/a. (1910), Ska. Nakł. „Książka" 4°, s. 53, 1 nl.
— Szopen a naród. Pierewod iz polskago W. O. Błażejewicza. Moskwa 1912, Izd. „Wremia" 16°, s. 91, 3 nl.

Raux Deledicque Michel: La vida romántica de Federico Chopin. Col. „Los grandes músicos". Buenos Aires 1942, Ediciones Suma 4°, s. 463; 2 wyd. IX. 1942.; 3 wyd. 1949.
Réandre Jean: Vie de Chopin. Paris 1936, La France Musicale (avec discographie de Chopin) 8°, s. 146, 2 nl.
Redenbacher Else: François Frédéric Chopin. Leipzig 1911, Philipp Reclam jun. nr 5327. Musiker-Biographien 30 Bd. 16°, s. 96.
Rees Catharina van: Frederick Chopin. Historische levenschets. Amsterdam 1880, B. N. van Kampen & Zoon 8°, s. 2 nl., 416.
Ruchniewicz Józef: Toruń w życiu Chopina. Odb. z „Tyg. Toruńskiego" Biblioteczka Toruńska nr 3. Toruń 1926, Tow. Miłośników Torunia 16°, s. 43, 3 nl.

Schallenberg E. W.: Studien over Frédéric Chopin. s'Gravenhage 1929, Martinus Nijhoof 8°, s. XII, 178, 1 nl., il.
Scharlitt Bernard: Chopin. Leipzig 1919, Breitkopf & Härtel 8°, s. 289, 22 pl. il.
Schultz Tadeusz dr: Fryderyk Chopin. W setną rocznicę urodzenia skreślił popularnie... Poznań 1910, Nakł. Kom. Jubil. m. 8°, s. 28, 4 nl.
Sharp R. F.: F. F. Chopin. Makers of music. New York 1900 16°.
Sicard Edmond dr: La maladie et l'oeuvre de Chopin. Paris 1932, Bisc Frères 8°.
Sikorski Józef: Wspomnienie o Szopenie. Odb. z „Biblioteki Warszawskiej" Warszawa 1850, 8°, s. 2 nl., 50, 1 lit.
Stehman Jacques: Chopin. Molenbeck-Bruxelles 1945, Éd. Messidor 8°, s. 114, 2 nl., 1 portr. (avec discographie).

Strachey Marjorie: The nightingale. A life of Chopin. London 1925, Longmans 8°, s. 305 — kilka wyd.
Strenger Henryk: O życiu Chopina, geniuszu i duchu jego muzyki. Próba syntezy. Słowo wstępne Ludwika Różyckiego. Lwów 1910. Nakł. autora 8°, s. 124.
Strzelecki Adolf: Karty z życia Chopina. Kraków 1901, Sp. Wyd. Polska 8°, s. 132, 4 nl., 2 pl. il.
— Z życia Chopina. Szkic z profilu. Warszawa 1903, Jan Fiszer 8°, s. 4 nl., 191, 1 nl., 1 pl., 2 facs.
Szulc Marceli Antoni: Fryderyk Chopin i jego utwory muzyczne. Poznań 1873, Księg. Jana Konstantego Żupańskiego 2 cz. 8°, s. 296, 1 pl. portr., 2 facs.
— Przygoda Chopina. Poznań 1876, M. Leitgeber i Spółka 8°, s. 94, 2 nl.
Szymanowski Karol: Fryderyk Chopin. Warszawa 1925, Inst. Wyd. „Biblioteka Polska" 8°, s. 1 nl., 37.

Tapper Thomas: Child's own book of great Musicians. Chopin. Philadelphia s/a Theodore Presser Co. 8°, s. 15, 1 nl., 1 ark. z 19 il. (wyd. szkolne).
Tarnowski Stanisław prof.: Chopin i Grottger. Dwa szkice. Kraków 1892, Nakł. Księg. Ski Wyd. Polskiej 8°, s. 111.
— Chopin. Translated by Natalie Janotha. New York 1899.
— Chopin as revealed in his diary. Translated from the Polish by Natalie Janotha. London 1905, Wm. Reeves 8° s. 69.
Timofiew Gr.: Friderik Szopen. Oczerk jego żiźni i muzykalnoj diejatielnosti. SPetersburg 1899, Pantaleevy 8°, s. 2 nl., 44, 1 portr., 1 facs.
Törnbom Gösta Zetterberg: Chopin. Stockholm 1943, 16°, s. 2 nl., 18.
Trifonow P.: Frederik Szopen. Biograficzeskij oczerk. SPetersburg 1883, 8°, s. 42.

Valetta Ippolito: Chopin. La vita — Le opere. Torino—Milano—Roma 1910, Fratelli Bocca 8°, s. 444, 1 portr.

(fałszywy — bo portret Liszta zamiast Chopina). 2. wyd. 1922; 3. 1926; 4. 1940; 6. 1946.

Volksmann Hans Dr: Chopin in Dresden. Neue Daten zu seiner Lebens- und Liebesgeschichte. Sonderabdruck. Dresden—Berlin 1933, 8°, s. 51, 1 nl.

— Nachträge und Berichtigungen zu Chopin in Dresden. Dresden 1936, 8°, s. 7, 1 nl.

Vuillermoz Émile: La vie amoureuse de Chopin. Paris 1927, Ernest Flammarion 8°, s. 4 nl., 184, 4 nl. Coll. „Leurs Amours".

Wakeling Dry: François Frédéric Chopin. London 1926, John Lane 8°, s. 134.

Weissmann Adolf: Chopin. Sammlung Klassiker der Musik. Berlin—Schöneberg 1912, Max Hesses Verl. 8°, s. 219. Inne wyd.: 1912; 1923; 1925; 1930.

Weitzmann C. F.: Der letzte Virtuoso. Leipzig s/a, C. F. Kahnt.

Willeby Charles: Frédéric François Chopin. A biography. London 1892, Sampson, Low, Marston & Co. 8°, s. 1 nl., 316.

Wodziński (Comte): Les trois romans de Frédéric Chopin. Paris 1886, Calmann Lévy 8°, s. 342, 1 pl. facs.

Binental Leopold: Chopin. W 120 rocznicę urodzin. Dokumenty i pamiątki. Warszawa 1930, Wł. Łazarski 8°, s. 201, 5 nl., 110 reprod.

— Chopin. Dokumente und Erinnerungen aus seiner Heimatstadt. Uebersetzung aus dem Polnischen von A. von Guttry. Leipzig 1932, Breitkopf & Härtel 8°, s. 4 nl., 196, 110 il.

— Chopin. Paris 1934, Les Éditions Rieder 8°, s. 122, 60 pl. il.

Bronarski Ludwik dr: Rękopisy muzyczne Chopina w Genewie. Odbitka z księgi pamiątkowej ku czci dra A. Chybińskiego. Kraków 1930, 8°, s. 15, 2 il.

Chwalewik Edward: Zbiory Polskie. Archiwa — Biblioteki — Gabinety — Galerie — Muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w Ojczyźnie i na obczyźnie. 2 tomy. Warszawa—Kraków 1926, J. Mortkowicz Tow. Wyd. 8°, s. IX, 490; s. 2 nl., 559, 1 nl.

Cortese Luigi: Fryderyk F. Chopin — Lettere intime. Milano 1946, Alessandro Minuziano 16°, s. 182, 2 nl., 8 tabl. il.

Cortot Alfred et Ganche Édouard: Trois manuscrits de Chopin. Commentés par A. Cortot et accompagnés d'une étude historique sur les manuscrits par Édouard Ganche. Collection des manuscrits des maîtres anciens de la musique. Éd. Dorbon Aîné, Paris 1932, 2 albumy 4° (zaw.: Ballade en fa, Valse de l'Adieu, Berceuse).

Ganche Édouard: Les valses de Chopin. Album. Paris 1913, Fayard.

— Trois manuscrits de Chopin. — Album oblong tiré à 500 exemplaires. Paris 1932, Dorbon.

Goldenweiser Anna: F. Szopen — Pisma. Perewod Anni G... pod redakcijej A. B. Goldenweisera. Moskwa 1929, Gos. Izdatielstwo 8°, s. 418, il. (zaw.: 315 listów, w tym 305 Chopina).

Guttry A(leksander) von: Chopin. Gesammelte Briefe. Uebersetzt und herausgegeben von A. von. G... mit 24 Tafelbeilagen. München 1928, Georg Müller 8°, s 2 nl., 464 (zaw.: 304 listy).

Hoesick Ferdynand: Józef Elsner i Pierwsze Konserwatorium w Warszawie (z papierów i pamiętników po Elsnerze). „Biblioteka Warszawska" Warszawa VII. 1910, s. 142-174 (w tym listy i autografy Chopina).

— Chopiniana. Tom I. Korespondencja Chopina. Warszawa 1912, Księg. F. Hoesicka; Kraków, Gebethner i Wolff 8°, s. XI, 469.

Hordyński Władysław: Zbiór muzyczny w Bibliotece XX. Czartoryskich w Krakowie. Kraków 1937. Nakł. „Przeglądu Bibliotecznego" 8°, s. 2 nl., 6 s. Osobne odbicie z „Przeglądu Bibliotecznego" 1937 XI/2. Wyd. w 30 egzempl.

Iwaszkiewicz Jarosław: Historia listów Chopina do Delfiny Potockiej. „Życie Literackie", Poznań 1—15. VII. 1945 I/3—4, s. 22—23.

Jachimecki Zdzisław dr: Pierwsza drukowana kompozycja Chopina z r. 1817 „Tygodnik Illustrowany", Warszawa 20. XI. 1926, nr 47, s. 805—806, 5 il. (o Polonezie g-moll).

— Nie wydany dotychczas Polonez B-dur Fryderyka Chopina z lat dziecięcych (1817 r.). Odbitka. Kraków 1934.

Jasieński Feliks: Mazur z 24 czerwca 1832 (dédié à Mlle Alexandrine Wołowska). „Lamus", Warszawa, wiosna 1909 I/2, s. 258—259, 1 facsimile.

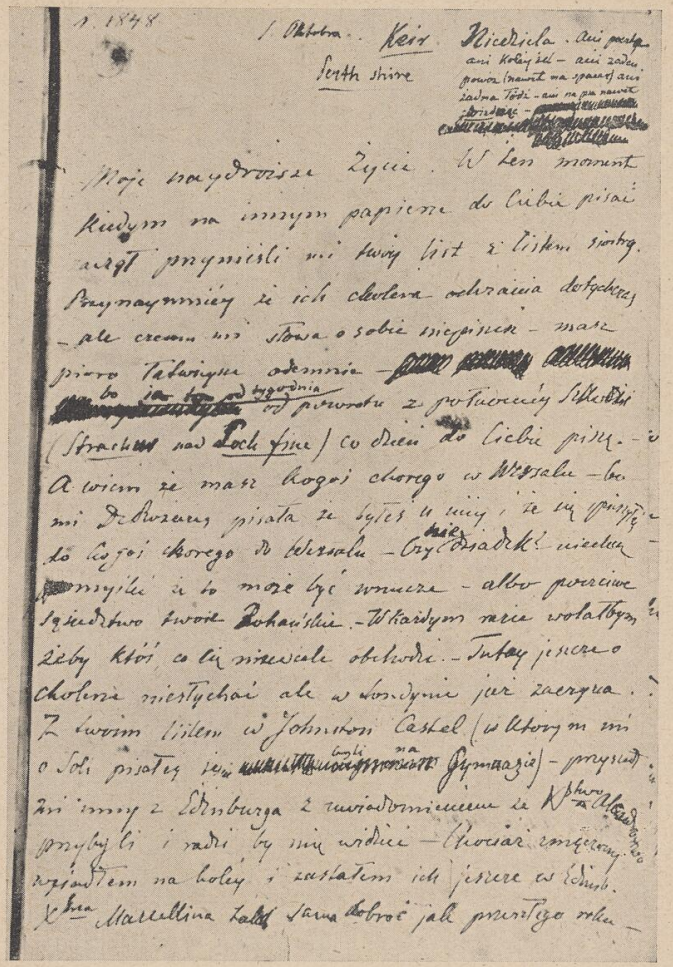

Z LISTU DO WOJCIECHA GRZYMAŁY, Keir (Szkocja), 1 października 1848 r. Ze zbiorów Muzeum Czartoryskich w Krakowie

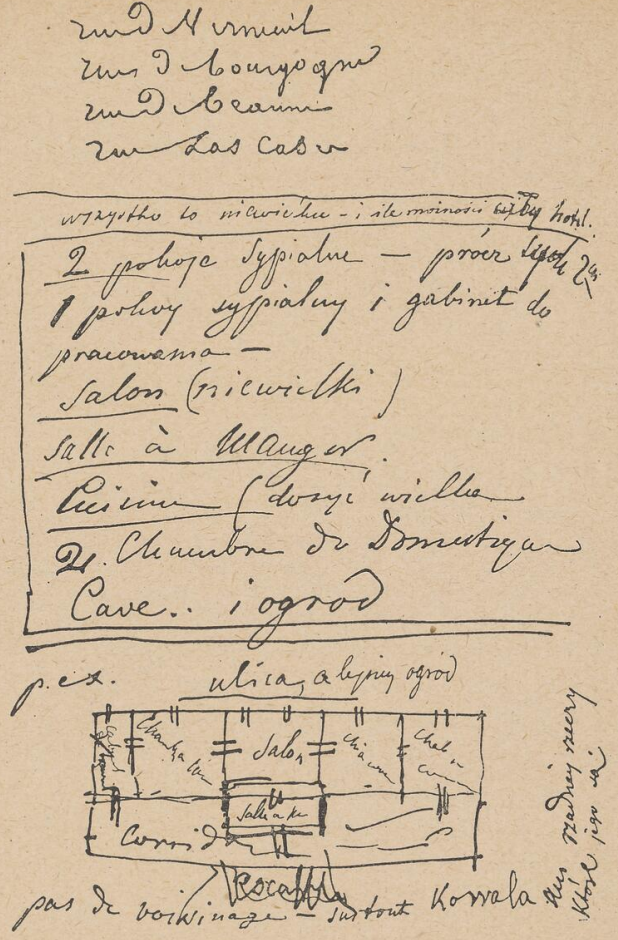

URYWEK Z LISTU DO JULIANA FONTANY
ze szkicem rozkładu mieszkania, jakie należało w Paryżu dla Chopina wynająć. Nohant, październik 1839

Jasiński Roman: Nieznane listy Chopina. „Radio i Świat", Warszawa 22. VII. 1945 I/1, s. 5—6, i 5. VIII. 1945 I/3, s. 5.

Karasowski Maurycy: Listy Chopina. „Echo Muzyczne...", Warszawa 3. IX. 1882 do 19. XI. 1882, VI/18 do 23 (p. również w dziale „Biografia").

Karłowicz Mieczysław (1876—1909): Nie wydane dotychczas pamiątki po Chopinie opracował M. K... Warszawa 1904, Wyd. Sekcji im. Chopina przy Warszawskim Tow. Muzycznym 8°, s. 403, 10 pl. il.

— Souvenirs inédits de Frédéric Chopin. Recueillis et annotés par M. K..., traduits par Laure Disière. Paris et Leipzig 1904, H. Welter gr. 8°, s. 4 nl., 224.

Mirska Maria: Fr. Chopin. Mazurek As-dur. Przedmowa do wydania nieznanego Mazurka (la bémol majeur). Warszawa 1930, Gebethner i Wolff.

— Chopiniana Antonińskie. „Tygodnik Ilustrowany", Warszawa 27. X. 1935, nr 43, s. 847—848, 5 il.

— Album Fryderyka Chopina. „Pion", Warszawa 20. IV. 1935 III/16, s. 7—8, il.

Opieński Henri: Frédéric Chopin — Lettres recueillies par Henri Opieński et traduites par Stéphane Danysz. Édition complète comportant des lettres et des documents inédits ainsi qu'un index des oeuvres de Chopin citées et commentées par l'auteur dans ses lettres. Avant-propos d'I. J. Paderewski. Paris 1933, Soc. Française d'Éditions Littéraires et Techniques (Collection Polonaise), 16°, s. 591, il. (zaw.: 337 listów).

— Chopin's letters, collected by Henryk Opieński translated from the original Polish and French with a preface and editorial notes by E. L. Voynich. New York 1931, Alfred A. Knopf.

Opieński Henryk: Listy Fryderyka Chopina. Zebrał i przygotował do druku dr H. O... Nakł. Jarosława Iwaszkiewicza i „Wiadomości Literackich", Warszawa 1937, 8°, s. VIII, 374, 23 il. (zaw.: 337 poz.).

Parnasowa Kornelia: O kajetach Chopina. W Księdze pamiątkowej ku czci 100. rocznicy urodzin Fr. Chopina pt.: „Obchód setnej rocznicy ur. Fryderyka Chopina." Lwów 1912, Zienkowicz i Chęciński, s. 71—95.

Pereświet-Sołtan Stanisław: Listy Fryderyka Chopina do Jana Białobłockiego (1825—1827) opracowane przez St. P.—S. Wyd. Związku Narodowego Polskiego Młodzieży Akademickiej, Warszawa 1926, 16°, s. 6 nl., 80, 4 il. (zaw.: 13 listów).

Petrucci Gualterio: Epistolario di Federico Chopin. Traduzione e note, con prefazione di Jolanda. Rocca San Casciano 1907, L. Cappelli 16°, s. 248.

Poliński Aleksander: Katalog rozumowany pierwszej polskiej Wystawy Muzycznej 1888 r. Warszawa 1888, Nakładem „Echa" 16°, s. 60, V.

Ramułt Ludwik: Muzeum Muzyczne Towarzystwa Muzycznego w Lublinie. Lublin 1930, 16°, s. 15, 1 nl. (o 3 listach Chopina do G. Sand).

Rissler Édouard: Lettres sur Chopin. „Courrier Musical", Paris 1. I. 1910 XIII/1, s. 36—37.

Rocheblave Samuel: Lettres de Frédéric Chopin à Solange Clésinger. „La Grande Revue", Paris III. 1910 nr 5.

Scharlitt Bernard: Friedrich Chopins Briefe. Leipzig 1911, Breitkopf & Härtel 4°, s. X, 305, 1 nl. (zaw.: 166 listów).

— Nieznany skarb w Polsce — Un trésor inconnu en Pologne. Zbiory muzyczne Edwarda Wrockiego. Warszawa 1929. Odbitka z „Naokoło Świata", 8°, s. 7, 1 nl.

Sydow Bronisław Edward: Fryderyk Chopin. Korespondencja. Zebrał, zrewidował i opracował B... E... S... Warszawa (w druku), Państwowy Instytut Wydawniczy (zaw. razem 573 listów, w tym 386 listów Chopina).

Schoell Louis: Patrimoine polonais. Études littéraires. Lausanne 1944, Éditions Concorde 16° t. 1 (m. i. Lettre de Chopin).

Stromenger Karol: Chopiniana roku ubiegłego. „Arkady", Warszawa I. 1937, s. 15—24, il.

Tiersot Julien: Lettres de musiciens écrites en français du XV au XX siècle. Paris 1936, 2 t. (w t. II s. 340 i n. listy Chopina).

Wójcicki Kazimierz Władysław: Cmentarz Powązkowski. Warszawa 1855, 3 tomy.

Abraham Gerald: Chopin's musical style. London 1939, Oxford University Press Geoffrey Cumberledge, 16°, s. XIII, 1 nl., 116; 2-nd. ed. 1941; 3-rd ed. 1946.

Ashton Jonson G. C.: A handbook to Chopin's works Giving a detailed account of all the compositions of Chopin, short analyses for the piano student, and critical quotations from the writings of well-known musical authors. London s/a, William Reeves. 3 wyd.

Aguettant Louis et Rambaud Henri: Le sens expressif des tonalités dans la musique de Chopin. „Revue Musicale" Numéro Chopin, Paris XII. 1931 XII/121, s. 79—86.

Bronarski Ludwik dr: Stosunek Schumanna do twórczości Chopina. „Kwartalnik Muzyczny", Warszawa IV. 1929 I/3—4, s. 260—271; 396—412.

— O kilku reminiscencjach u Chopina: „Kwartalnik Muzyczny", Warszawa X. 1929 II/5, s. 25—32.

— Pierwszy akord Sonaty b-moll Chopina. „Kwartalnik Muzyczny", Warszawa VII. 1930 II/8, s. 313—326.

— Stosunek Bülowa do muzyki Chopina. „Muzyka", Warszawa 1930 VII/6, s. 359—364.

— Akord Chopinowski. „Kwartalnik Muzyczny", Warszawa 1931 III/12—13, s. 369—380.

— Anonimowe Ronda Chopina. „Kwartalnik Muzyczny", Warszawa III/12—13, s. 393—401.

— Kilka uwag o basso ostinato w ogóle, a u Chopina w szczególności. „Kwartalnik Muzyczny", Warszawa 1932 IV/16, s. 705—715.

— La musique de Chopin et la musique de salon. „Revue Musicale", Paris IX—X. 1936 XVII/168, s. 234—240.

— Harmonika Chopina. Warszawa 1935, Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej, 8°, s. 4 nl., VI, 480.

— Muzyka Chopina a muzyka salonowa. (Tłumaczenie z francuskiego). „Chopin" Warszawa I/2 1937, s. 76—81.

— Ueber das Larghetto aus der Sonate op. 4 von Chopin. „Schweizerische Musikzeitung", Zürich 1. III. 1941 LXXXI/3, s. 62—70.

— Le „Féminisme" de la musique de Chopin. „Viens", St. Maurice VII. 1942 VIII/7, s. 2.

— Le folklore dans la musique de Chopin. „Nova et Vetera", Fribourg en Suisse I—II. 1940 Numéro Spécial „Le Chant de la Pologne" nr 1—2, s. 23—41.

— La dernière Mazourka de Chopin. „Vie-Art-Cité" Revue romande, Lausanne VII—VIII 1941, s. 2 nl.

— Chopin's Abschiedswalzer und seine Widmung. „Der Kleine Bund", Litter. Beilage des „Bund", Bern 25. XI 1941 XXII/47, s. 375—376.

— Études sur Chopin. (Collection „Culture Européenne" Cultures Nationales). Préface de Franck-Louis Schoell. Pologne, No 2 Lausanne 1944, Éditions La Concorde 16°, s. 179, 3 nl., t. I.

— Études sur Chopin. (Collection „Culture Européenne" Cultures Nationales). Pologne, No. 3. Lausanne 1946, Éditions La Concorde 16°, s. 175, t. II.

— Chopin et l'Italie. Préface de D. E. Inghelbrecht (Collection „Culture Européenne" Échanges Intraeuropéens no 3). Lausanne 1947, Éditions la Concorde 16°, s. 149, 1 nl.

Barbag Seweryn dr: Studium o pieśniach Chopina. Lwów—Warszawa—Kraków 1927, Wyd. Zakł. Narodowego im. Ossolińskich 8°, s. 4 nl. 60.

Barbedette Hippolite: Frédéric Chopin. Essai de critique musicale. La Rochelle 1861, Lieber 8°, s. 68; 2. wyd. Paris 1869, Heugel et Cie, s. 78.

Biernacki Mieczysław: Dzieło Fryderyka Szopena. Lublin 1933, Nakł. autora. Druk. Państwowa 8°, s. 30, 2 nl.

Bruck Boris Dr: Wandlungen des Begriffs Tempo rubato. Berlin 1928, P. Funk 8°.

Buchowcew A.: Primieri. Rudowodstwo k upotrebleniju fortepiannoi piedali. Moskwa br., A. Gutheil 4°, s. 40.

— Nastolnaja sprawocznaja kniżka dla fortepiannich prepodawatielij. Moskwa 1882, P. Jurgenson 16°, s. 107, 1 nl.

Chrzanowski Witold: Ronda Fryderyka Chopina (rozprawa). Lwów 1921. Archiwa Tow. Naukowego we Lwowie. Dział I, Tom I, zeszyt 3, s. 29—36.

— Ronda Fryderyka Chopina. Lwów br. Odbitka z Arch. XVIII Jahrhundert. Leipzig 1911, 16°.

— Das instrumentale Rondeau und die Rondoformen im Tow. Nauk. we Lwowie (jak wyżej) 8°, s. 8.

Castro Alois de: A expressao sentimental na musica de Chopin. Rio de Jainero 1927, F. Brigniet e Cia 8°, s. 6 nl., 36, 2 nl.

Cunha Paes da: O monumento musical de Chopin. Rio de Janciro 1947, Libraria Editora Agir 8°, s. 380, 1 nl.

Davison James William: An essay on the works of Fr. Chopin. London 1843, 8°.

— Mazurkas and Valses of Fr. Chopin. London 1843, 8°.

— Frédéric François Chopin. Critical and appreciative essays. London 1935, W. Reeves 8°.

Dunn John Petrie: Ornamentation in the works of Frederic Chopin. London 1921 (and 1930), Novello, Ewer & Co.; New York, The H. W. Gray Co. 8°, s. 4 nl., 75, 1 nl.

Egert Paul Dr.: Friedrich Chopin. Postdam 1936, Akad. Verlagsgesellschaft Athenaion 8°, s. 128, 23 il.

Énault Louis: An essay of the works of Frédéric Chopin. London ca. 1850, M. Wessel and Stapleton 8°.

Ertel A.: Psichołogiczeskije motiwi tworzestwa Szopena. W: Illustr. zbornik kijewskago Literaturno-artisticzeskago obszczestwa. Kijów 1900, 8°, s. 80—91.

Fétis François Joseph (1784—1871): F. Chopin. Biographie et analyse de ses oeuvres. Vol. 21 de la Bibliothèque Classique du Pianiste. Paris—Schonenberger, Oeuvres complètes de F. Chopin.

Gariel Eduardo: Fr. Chopin. La tradición de su música. Ciudad de México 1895, Fr. Diaz de León 8°.

Goldstein E. J. Prof.: A. G. Rubinstejn i jego istoriczeskije koncerty. SPetersburg (1886 „Prawitielstwiennij Wiestnik" no. 23, 55, 76).

Hadow W. H.: Frédéric Chopin. Studies in modern music. London 1913, Seeley, Service and Co. 8°.

Hoesick Ferdynand (1867—1941): „Kopernik fortepianu". Księga trzecia pracy „Chopin — Życie i twórczość", Warszawa 1911, 8°, s. 259—561.

Huneker James: Frédéric Chopin. Forty piano compositions with critical and biographical introduction. Boston 1902, Oliver Ditton & Co. Folio, s. 13, 184.

Jachimecki Zdzisław dr: Fryderyk Chopin. Rys życia i twórczości. Kraków 1927. Nakł. Drukarni Narodowej 8°, s. 164, 2 nl.

— Obrona autentyczności Poloneza Ges-dur Fr. Chopina, w Sprawozdaniach Polskiej Akademii Umiejętności za r. 1934. Kraków I. 1934. Tom XXXIX, nr 1.

Jonson (p. Ashton).

Kleczyński Jan (1837—1895): Chopin w celniejszych swoich utworach. Trzy odczyty... Odbitka z „Echa Muz. Teatr. i Art.", Warszawa br. (1886) 8°, s. 76, 2 nl.

— Chopin's Greater Works (Preludes, Ballades, Nocturnes, Polonaises, Mazurkas). How they show be understood,

Including Chopin's Notes for a „Method of Methods". London 1896, William Reeves 8°, s. 116.

— To samo, tłum. rosyjskie A. A. Tarugina. SPetersburg 1897, Nakł. autora 12°, s. 101.

— To samo, wyd. niem. w tłum. Natalii Janotha. Leipzig 1898, Breitkopf & Härtel 8°, s. VIII, 72, 3 portr., 1 facs.

Koczalski Raoul (1885—1948): Frédéric Chopin. Zum hundertsten Geburstag. Chopin-Zyklus. Vier Klaviervorträge nebst einer biographischen Skizze: F. Chopin, sowie die Aufsätze: Chopin als Komponist, Chopin als Pianist und einer eingehenden Analyse aller zum Vortrag bestimmten Werke. Leipzig 1909, P. Pabst 16°, s. 96, 1 portr.

— Frédéric Chopin Betrachtungen Skizzen Analysen. Köln—Bayenthal 1936, Tischler & Jagenberg 12°, s. VIII, 221, 1 nl., 1 portr.

— Frédéric Chopin. Quatre conférences analytiques précédées de notes biographiques ainsi que des essais sur Chopin considéré comme compositeur et comme pianiste. Paris (1910). Éd. par l'auteur. 16°, s. 198, 1 pl.

Kullak Theodor (1818—1882): Analytical notes to the Schlesinger editions of Chopin's works.

Leichtentritt Hugo: Analyse der Chopin'schen Klavierwerke. Berlin 1922, Max Hesses Verlag 8°. Bd. I (No. 57) s. XVI, 281, 1 portr.; Bd. II (No. 59) s. 4 nl., 280.

Meister Edith: Stilelemente und die geschichtliche Grundlage der Klavierwerke Friedrich Chopins. Ein Beitrag zur musikalischen Romantik. Dissertation... Hamburg 1936, Carl Holler Verlag 8°, s. 62, 2 nl., 24 s. przykładów nutowych.

Niecks Frederic: Frederic Chopin as a man and musician. London and New York 1888 (p. Biogr.).

Niewiadomski Stanisław (1859—1936): Chopin w nauce harmonii. Księga pamiątkowa pt. „Obchód setnej rocznicy urodzin Fr. Chopina". Lwów 1912, 8°, s. 161—170.

Niggli A.: Friedrich Chopins Leben und Werke. Leipzig 1879 (p. Biogr.).

Noskowski Zygmunt (1846—1909): Istota utworów Chopina. Warszawa 1902, Saturnin Sikorski 8°, s. 36, 1 portr.

Opieński Henryk (1870—1942): Chopin jako twórca. Objaśnienie jego utworów. Warszawa 1911, M. Arct 16°, s. 138, 2 nl., 1 portr.

— Les premiers Opéras polonais et leur influence sur l'époque de la jeunesse de Chopin. Rapport du IV-e Congrès de la Société Internationale de Musique, London 1912, s. 201.

Ottich Maria: Die Bedeutung des Ornaments im Schaffen Friedrich Chopins. (Dissertation, Berlin 1936). Berlin 1937, Funk; Wolffenbüttel 1937, Kallmeyer 8°, s. 71, 5 pl. nut.

Paschalow Wiaczesław: Chopin i polskaja narodnaja muzyka. Leningrad 1941. 8°.

Rubinstein Anton (1830—1894) Conversations on music. Translated by Mrs. John P. Morgan. New York, Charles F. Tretbar.

— Muzyka i jejo predstawitieli. SPetersburg 1891, 8°.

— Die Musik und ihre Meister. Eine Unterredung. Leipzig 1892, Bartholf Senff 8°, s. 8 nl., 153, 1 nl.

Schumann Robert (1810—1856): Gesammelte Schriften über Musik und Musiker. Leipzig 1854, Georg Wigand's Verlag 16°.

— id id. Leipzig 1883; 1914 Philipp Reclam jun. 3 tomy.

— id. id. tłum. franc. i angielskie.

Sierow Aleksander (Nikolajewicz): Kriticzeskija stati. Tom I—IV SPetersburg 1892, 4°.

Strenger Henryk: O życiu Chopina, geniuszu i duchu jego muzyki. Lwów 1910 (p. Biogr.).

Szczepańska Maria: Hexameron, Bellini i Chopin. Lwów 1935 16°, s. 18. Odbitka z Vicente Bellini 1801—1835. W stulecie śmierci, Nel centenario della morte.

Szulc Marceli Antoni: Fryderyk Chopin i jego utwory muzyczne. Poznań 1873 (p. Biogr.).

Thuguttówna Wanda: Przyczynek do analizy Mazurków Chopina. Warszawa 1927, Nakł. autorki 8°, s. 4 nl., 35.

Vantyn Sidney: La Sonate en si bémol mineur, op. 35 de Chopin. Mons 1906, 12°, s. 14.

Windakiewiczowa Helena: Niektóre formy muzyczne Fr. Chopina a muzyka ludowa polska. Studium muzykologiczne. No. 2457. Sprawozdanie z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności. Kraków 1925. Tom XXX Nr 8. Październik.

— To samo w jęz. francuskim, Cracovie 1925 (1927).

— Wzory ludowej muzyki polskiej w Mazurkach Fryderyka Chopina. Studium muzykologiczne. Polska Akademia Umiejętności. Wydział Filologiczny. Rozprawy. Tom LXI nr 7. Kraków 1926, Nakł. P.A.U. 4°, s. 49, 1 nl.

Wójcikówna Bronisława (1890—1938): Szkice muzykologiczne. Warszawa 1923, Gebethner i Wolff 8°, s. 113.

Wójcik-Keuprulian Bronisława (1890—1938): O trioli w Mazurkach Chopina. Księga pamiątkowa ku czci prof. dra Adolfa Chybińskiego. Kraków 1930, 8°.

— id. Odbitka. Kraków 1930, 8°, s. 8.

— Melodyka Chopina. Monografie i podręczniki pod red. Stefana Wiercińskiego. Tom XI. Lwów 1933, K. S. Jakubowski, Sp. z o. o. 8°, s. XII, 304.

— Wariacje i technika wariacyjna Chopina. Odbitka z „Kwartalnika Muzycznego" nr 12—13. Warszawa 1932. Druk. M. Garasińskiego 4°, s. 15, 1 nl.

— Chopin. Studia — krytyki — szkice. Wwa 1933, Gebethner i Wolff 8°, s. VIII, 168.

— Elementy ludowej rytmiki polskiej w muzyce Chopina. Odbitka z „Księgi Pamiątkowej ku czci Leona Pinińskiego". Lwów 1936, Zakł. Narod. im. Ossolińskich 8°, s. 15.

INTERPRETACJA UTWORÓW

Anonim: Zum Vortrag der Klavierstücke von Chopin. „Neue Musik Zeitung", Stuttgart—Leipzig 1899, z. XX.

— De l'interprétation des oeuvres de Chopin. „La Musique en Suisse", Neuchâtel 1904 III/53.

— Il ritmo nell'interpretazione di Chopin. „Musica d'Oggi", Milano XII. 1926, VIII/12, s. 349.

— Chopin speelt. Hoe fijn zijn toucher was. „De Tijd", Amsterdam 15 VII 1937.

Bie Oscar: Das Klavier und seine Meister. München 1898, Bruckmann 8°, s. 307.

— A history of the Pianoforte and Pianoforteplayers. Translated from the German by E. E. Kellet and E. W. Naylor. London & New York 1899, Dent — Dutton-Scribner's 8°, s. 344.

Cortot Alfred: Édition de travail. Paris 1915, Édition Maurice Senart: Chopin 12 Études op. 10 EMS 5004, s. 87.

— Chopin 12 Études op. 25 EMS 5065, s. 82.

— Chopin 24 Préludes op. 28. EMS 5069.

— Chopin Ballades. EMS 5138, s. 70.

— Chopin Sonates. EMS 5139, s. 8, nl. 83.

— Jak należy grać Ballady Chopina? „Muzyka", Wwa XI. 1928 V/1, s. 19—31.

Davison J. W. D.: Introduction to Frederic Chopin's Mazurkas. London ok. 1850. (O wykonaniu dzieł Chopina przez Karola Filtscha, najlepszego ucznia Chopina).

Działyńska z Kościelca Cecylia: Jak grać Chopina. „Dziennik Poznański" 28 V 1899.

Eisenstein Eugen: Die Reinheit des Klaviervortrages. Graz 1870, Leuschner & Lubensky 16°, s. XIII, 3 nl. 200 (Chopin s. 111—127).

Fétis François Joseph (1784—1871): Méthode des Méthodes de Piano ou Traité de l'Art de jouer de cet Instrument. Basé sur l'analyse de meilleurs ouvrages qui on été faits à ce sujet ..... Ainsi que sur la comparaison et l'appréciation des différents Systèmes de l'Exécution et de doigter de quelques Virtuoses Célèbres tels que M. M. Chopin, Cramer, Döhler, Henselt, Liszt, Moscheles et Thalberg. Ouvrage composé spécialement pour les Classes de Piano du Conservatoire de Bruxelles et pour les Écoles de Musique de Belgique par F. J. Fétis, maître... et J. Moscheles, pianiste... Paris (1840), Maurice Schlesinger. Zaw. m. i.: 3 etiudy Chopina, specjalnie dla tej metody pisane).

Fulgenzi D. e Fulgenzi Maria Luisa: La sonata in si b minore di Chopin nel saggio d'interpretazione di D. Fulgenzi. Firenze 1935, 8°, s. 12.

Ganche Édouard: La musique polonaise en France. De l'interprétation des oeuvres de Frédéric Chopin. „Polonia", Paris 1. VI. 1926, VII/11, s. 427—429.

Gide André: Notes sur Chopin. Paris 1948, L'Arche 8°, s. 131. (Nowe wydanie).

— Chopin, wie ich ihn höre. „Der Querschnitt", Berlin 1932/33, XIII/2.

— Szopen, kak ja jego słyszu. O popytkach falsifikacji. „Sowieckoje Iskusstwo", Moskwa 1933.

Hambourg Mark: How to play Chopin and Beethoven. „Ladies Home Journal", Philadephia Pa. XII. 1905, XX/3, s. 21.

Hipkins Edith I.: How Chopin played. From contemporary Impressions collected from the Diaries and Notebooks of the late A. J. Hipkins. London 1937, J. M. Dent and Sons Ltd. 16°, s. 8 nl., 39, 1 nl., 4 pl. il.

Hoesick Ferdynand: Kronika Muzyczna. Józef Śliwiński. „Kurier Warszawski" 4 III 1921, s. 3—4. (O cyklu koncertów chopinowskich, obejmujących kolejno wszystkie jego dzieła wg opusów).

Kautz John: The Chopin Rubato and so-called Chopin Fingering. „The Musical Record", Boston 1898.

Kleczyński Jan (1837—1895): O wykonywaniu dzieł Szopena. Trzy odczyty... Warszawa 1879, Druk. J. Sikorskiego 16°, s. 6 nl., 87, VI tabl.

— Chopin et l'interprétation de ses oeuvres. Trois conférences faites à Varsovie. Paris 1880, A. Noël 8°, s. XII, 96; 2-e éd. 1883.

— Die Werke Chopin's und ihre richtige Interpretation. Drei Vorträge. Leipzig 1885.

— The works of Frédéric Chopin and their proper interpretation. London 1896, William Reeves 8°, s. 116; 6. wyd. 1913.

— Kak ispołniat' Szopena? Tri lekcji perew. z polskago A. A. Tarutin. SPetersburg 1897, M. F. Fajkin 12°, s. 101, 3 nl.; 2.wyd 1901.

— Chopin's groessere Werke, Praeludien, Balladen, Nocturnen, Polonaisen, Mazurkas, wie sie verstanden werden sollen. Leipzig 1898, Breitkopf & Härtel 8°, s. VIII. 72.

— Hoe moet men Chopin spelen? Vertaling van G. L. F. Landré. s'Gravenhagen 1931, J. Philip Kruseman 8°, s. 79, 2 portr., 1 facs.

Koczalski Raoul: Zum Vortrag Chopinscher Klavier-Stücke. „Neue Musik Zeitung", Leipzig 17 II 1910, Chopin-Heft XXXI/10.

— Jak grał i uczył Karol Mikuli. „Muzyka", Wwa 31 VIII 1937, XIV/7—8, s. 216—218.

Landowska Wanda: Interpretacja Chopina. „Literatura i Sztuka", Wwa (dod. do „Gazety Polskiej") nr 5 z 20 II 1910. Nr spec. pt. „Fryderyk Chopin (1810—1910).
— How Chopin played „Chopin". „Musical Standard", London 1912 I/10.

Łobaczewska Stefania: Problemy wykonawcze w muzyce Chopina. „Chopin", Wwa 1937 I/2, s. 82—83.

Maeckel Otto Victor: Ueber den stilgemässen Vortrag Chopinscher Kompositionen. „Neue Musik-Zeitung", Stuttgart 1918/9, LXXXIV/8.
— Ueber den stilgemässen Vortrag der Chopinschen Kompositionen. „Neue Musik-Zeitung", Stuttgart IX 1926, XLVII/23, s. 502 — 505; nr. 24, s. 522 — 523. (Bardzo ważne art.)
Mikuli Carl: Vorwort zu den Pianoforte-Werken Fr. Chopin's. Fr. Kistner, Leipzig IX 1879.

Paderewski I. J. (1860—1941): Interpretazioni artistiche e spirituali. Chopin visto da Paderewski (trad. di L. Kociemski). „Messagero", Roma 22 XI 1932.
— id. id. „Il Progresso Italo-Americano", New York 1, 3, 5 II 1933.
Pembaur Joseph (jr.): Von der Poesie des Klavierspiels. München 1911, Wunderhorn Verlag Lex. 8°, s. VIII, 40.
Pfeiffer Theodor: Auffassung und Vortrag Chopin'scher Klavierstücke. „Neue Musik-Zeitung", Stuttgart—Leipzig 1895 XVI, s. 3, 18, 31.
Porte John F.: Chopin the composer and his music. An analitical critique of famous traditions and interpretations as exhibited in the playing of great pianists — past and present. London s/a (1935), William Reeves 8°, s. 8 nl., 193, 1 nl., 1 portr.
Pugno Raoul (Stephen), (1852—1914): Les leçons écrites de R. P. Chopin. Avec une biographie de Chopin, par

M. Michel Delines, s. I—XVI, 5 il.; notes et texte s. 1—71, 1 nl. Paris 1909, Libr. des Annales. Folio. (Zawiera: Prelud. op. 45, Walca op. 34 nr 1, Poloneza op. 26 nr 1, Kołysankę op. 57, Etiudę op. 10 nr 12, Mazurka op. 17 nr 4, 1. Balladę op. 23, Nokturn op. 15 nr 2).
— Les leçons écrites de R. P. Chopin. Les quatorze Valses. Préface et histoire des Valses par Édouard Ganche. Paris 1912, Libr. des Annales, Folio, s. 4 nl., III, 1 nl., 96, 3 il.

Roës Paul: Essai sur la technique du piano. Le jeu de Chopin et de Liszt etc. Bruxelles 1935, Henri Lemoine 8°, s. 107, 9 nl. Paris.
— L'élément fondamental de la technique du jeu de Liszt et Chopin. Paris—Bruxelles 1937, Henri Lemoine 8°, s. 31, musique, pl.

Schneider Maria: Studien über Stil und Wiedergabe der Klavierwerke Chopins. Erlangen 1940, 8°. Dissertation.

FORTEPIAN SZOPENA

I.

Byłem, u Ciebie w te dni przedostatnie
Niedzielnego wątku —
— Potne, jak Mythr,
Blade, jak świt...
— Gdy ujęła koniec, sięgnę do początku:
„Nie stargam Cię ja — nie! — Ja, u-wydatnię"...

II.

Byłem u Ciebie w te dni, przedostatnie,
Gdy podobniałeś, co chwila — co chwila —
Do ugniecionej przez Orfeja lyry.
W której ich wzlotu-moc z pieśnią przesiła,
I rozmywają z sobą struny cztery;
Trzęsą się.
Po dwie — po dwie —
I skamierzając z cicha:
„Zaręczę-że on
„Uderzać w ton?...
„Czy taki Mistrz!... że gra... choć odpycha!

III.

Byłem u Ciebie w te dni, Fryderyku!
Którego ręka, dla swojej białości:
Alabastrowej — i wdzięcia — i szyku,
I chwiejnych dotknięć jak strusiowe pióro;
Mięszała się ich w oczach z klawiatura
Z słoniowej kości...

Byłeś =

C. NORWID: „FORTEPIAN SZOPENA"
fragment rękopisu

fot. St. Brzozowski

LATO W NOHANT — komedia J. Iwaszkiewicza
Scena z aktu III w Teatrze Polskim w Warszawie. WODZIŃSKI (Grolicki) i CHOPIN (Ziembiński)

CHOPIN

Ty dawno byłeś w Warszawie?

WODZIŃSKI

Parę lat...

CHOPIN

Ciekawy jestem, czy się tam bardzo zmieniło? Ten dom, gdzie teraz mieszkają rodzice, doskonale sobie wyobrażam, chociaż tam nigdy nie byłem. Pamiętasz ten dom, tyle razy koło niego przechodziłem... wiesz, taki niski, koło samej Wareckiej, z kolumienkami... Na pierwszym piętrze kolumienki... Mówiła mi moja Ludwika kochana... To i pani Marynia będzie teraz tam chodziła. Warszawska ulica, fiakry jadą. A Marynia taka... elegancka... i mama z okna wygląda... ojciec od Loursе'a wraca... Mój Boże, mój Boże — jaki to mały światek, jaki zabawny a jaki kochany.

CHOPIN W LITERATURZE

1. Z epoki

Anonim (prawdopodobnie Miss Jane W. Stirling): In memory of Chopin. „Lady's Companion", London 9. XI. 1850. — Pamięci Chopina. W tłumaczeniu Mieczysława Karłowicza: Nie znane dotychczas pamiątki po Chopinie. Wwa 1904, s. 387.

Chojecki Edmund: (List do Chopina wierszem). W książce B. E. Sydow: Korespondencja Chopina — w druku.

Chopin Mikołaj (1771—1844): Do syna Fryderyka, w liście z 7. IX. 1834 i w liście z 9. V. 1836.

Dmuszewski Ludwik Adam (1777—1847), Elsner Józef (muzyka) (1769—1854): Kantata. Śpiewana 2 listopada 1830 przy rogatkach Wolskich, na pożegnanie Chopina przy jego wyjeździe z Warszawy.

Dmuszewski Ludwik Adam: Wiersz napisany po koncercie Robeny Laidlaw. „Trzeci Maj", Paryż 15. IV. 1843.

Fisch Zenon (pseud. Tadeusz Padalica) (1820—1870): Cisza. „Biblioteka Warszawska", Wwa, grudzień 1949. t. IV. S. 561.

Gładkowska Konstancja: Dwa wierszyki wpisane Chopinowi do albumu w dniu 25. X. 1830, przed wyjazdem z kraju.

Kapliński Seweryn (1826—1857): Na śmierć Chopina. „Biblioteka Warszawska", Wwa XII. 1849, t. IV, s. 560—561.

L. U. (Leon Ulryk) (1811—1885): Sonet do Fryderyka Szopena (Chopin) grającego koncert na fortepianie. „Pamiętnik dla Płci Pięknej", Wwa IV 1830, t. II, zesz. 2.

Witwicki Stefan (1800—1847): „Odjazd". Fryderyk Chopin. Pieśń do słów St. Witwickiego na chór męski i orkiestrę opracował Zygmunt Noskowski. „Echo Muz. Teatr. i Art.", Wwa 13. II. 1903. S. 204.

Wolski Włodzimierz (1825—1882): Fryderyk Szopen. Fantazya. 1849.

— Fryderyk Chopin. 20 Preludium c-moll. „Nowości Muzyczne", Wwa, nr 9 z r. 1911, s. II.

— Nocturne op. 9 No. 2. „Nowości Muzyczne", Wwa, nr 9 z r. 1911, s. 8—10.

Zaleski Bohdan (1802—1886): Wiersz bez tytułu: „Księżyc tam wciąż się jaśni..." o Szopenku i Maurycym (Mochnackim).

2. Późniejsza

Baliński Stanisław: Ojczyzna Chopina. Ze zbioru „Wielka podróż". Londyn 1941. „Odrodzenie", Lublin 3. IX. 1944. S. 4.

Beltracchi Giovanni: La zolla di Chopin (Gruda ziemi Chopina). „A fior di silenzio". Milano 1912, s. 49—51.

Bełza Władysław: Chopinowi. „Ziarno", Wwa 19. II. 1910. S. 150.

Bogusławski Antoni: Chopin u Radziwiłła. „Kurier Warszawski", Wwa 14. XI. 1926. S. 7.

Bożymir (Joanna z Żurkowskich Podhorska-Okołów): Przed pomnikiem Chopina. „Kurier Warszawski", Wwa 20. II. 1910. S. 6.

— Pomnik Chopina. „Kurier Warszawski", Wwa 14. XI. 1926. S. 9.

Borst E.: Interpretacje słowne i melodeklamacje na tle utworów muzycznych Chopina. Toruń 1925 8°, s. 12 nl.

Colacino Clemente: Chopin. „La Casa dell'Anima" — Liriche. Napoli 1939, 16°.

Fernandez Ardavin Luis: El Cigne de Polonia (Łabędź Polski). „La Nación", Buenos Aires 31. VII. 1938.

Ganche Édouard (zm. 1942): Louange à Frédéric Chopin. Éd. Ganche: Voyages avec Fr. Chopin. Paris 1934, s. 259—268.

Hulewicz Witold (1895—1942): Chopin. „Sonety instrumentalne". Warszawa 1928, s. 66.

Iwaszkiewicz Jarosław: Spotkanie (Chopin i Słowacki). W zbiorze: Wiersze wybrane. Warszawa 1929.

Karpacki Bogdan: Improwizacja Chopina. „Kurier Warszawski", Wwa 1932, i Marsz na próchnie. Poezji tom I, Wwa 1932, s. 15—19.

Kasprowicz Jan (1860—1926): Pamięci Chopina.

Konopnicka Maria (1846—1912): Polonez Chopinowski. „Muzyka", Wwa XI/XII. 1925. S. 60. (p. Żukowski).

Ligocki Edward: Chopin w Paryżu, 29 listopada 1831. „Kurier Warszawski" 29. XI. 1921.

Łopalewski Tadeusz: Chopin u Mickiewicza. „Dziennik Łódzki", 17. X. 1945. S. 2.

Makuszyński Kornel: Chopin do Ojczyzny wracający. „Muzyka", Wwa I. 1927 IV/1. S. 3.

Mirski Józef: U mogiły Chopina. „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie", 8. XII. 1926, S. 1.

Nietzsche Fryderyk (1844—1900): Musik des Südens. „Die Musik", Berlin II. 1902. S. 854.

Noailles Comtesse de: La musique de Chopin. W książce: Les vivants et les morts. Paris s/a, Fayard Éd.

Norwid Cyprian Kamil (1821—1883): Fortepian Chopina. „Pismo Zbiorowe", Bendlikon. Paryż 1865 (Pierwsza publikacja).

— Le Piano de Chopin. Tłum. Joseph Pérard. Paris 1937, Bibliothèque Polonaise 8°.

— El Piano de Chopin. Tłum. na język hiszpański Bronisław Edward Sydow. 1945. Radio Santiago de Chile 17. X. 1947.

— El Piano de Chopin. Tłum. na język hiszpański T. M. Filip i Jaime Tello, Bogotá.

— O Piano de Chopin. Tłum. na język portugalski Murilo Araújo. W książce: Chopin por Paes da Cunha. Rio de Janeiro 1947.

Or-Ot (Artur Oppmann) (1867 — 1931): Chopinowska cudna leci pieśń. „Muzyka", Wwa X. 1928 V/10. S. 436.

— Koncert Chopina. „Kurier Warszawski", 14. XI. 1926. S. 6. (p. Żukowski).

Ostrowski St.: Fryderykowi Chopinowi. „Biesiada Literacka", Wwa 8. X. 1899. Nr 42.

Pasternak Borys: b/t. Przełożył Mieczysław Jastrun. „Radio i Świat", Wwa 14. X. 1945.

Prażmowski-Belina Zbigniew: Chopin... „Horyzonty", Fribourg (Szwajcaria) I—II. 1948. Nr 1—2.

Rollinat Maurice (1863—1903): Marches Funèbres. „Les Névroses". Paris, Pasquelle éd.

Roquigny Lucien: A l'ombre du saule (W cieniu wierzby). XI. 1926.

Rostand Édmond (1868—1918): Le coeur de Chopin. „L'Illustration", Paris 1915.

— Serce. Przełożył Witold Zechenter. Kraków, 1927.

Rydel Lucjan: Chopin. Preludium nr 15. „Biblioteka Warszawska", Wwa IV. 1893, s. 141—144.

La Senne Camille: Hommage à Chopin.

Staff Leopold: Zniszczenie pomnika Chopina. „Odrodzenie", Kraków 1. IV. 1945. S. 1.

Tetmajer-Przerwa Kazimierz (1865—1943): Cień Chopina. W zbiorze: Poezje. T. I, wyd. 4. Wwa b/r, s. 73—74.

Ujejski Kornel: Tłumaczenia Szopena. W wyborze poezji. „Biblioteka Narodowa", Kraków 1924, s. 99—116. (p. Żukowski).

Vulda Laura: Chopin.

— Les 24 Préludes de Chopin. „Kosmos", Calcutta 1916, II/16.

Wierzyński Kazimierz: Chopin. W zbiorze: Kurhany. Wwa 1926, J. Mortkowicz.

Żukowski Otton M.: Fryderyk Chopin w świetle poezji polskiej. Lwów 1910, Księg. Zienkowicza i Chęcińskiego (zawiera: 49 poezji, m. i. Konopnickiej, Or-Ota, Ujejskiego itd.), 16°.

Balzac Honoré de (1799—1850): Un homme d'affaires (Wspomnienie o Chopinie i jego talencie mimicznym).

Bok Tad.: Ballada Szopena i inne nowele. Łódź 1914, Jan Grodek 8°, s. 128.

Delbrück Joachim von: Spiel in Moll. Ein Chopin-Roman 1. wyd. 1919, 8°, s. 316. Berlin 1937, Ullstein & Co. 8°, s. 198.

— Chopin's levensroman. Vertaald uit het Duitsch door Mr. G. Keller. Haag 1927, J. Philip Kruseman 8°, s. 192.

Halpern Feliks R.: Muzycy w anegdocie i humor muzyczny. Łódź, Karol Neumiller 16°, s. 136.

Irtieniew N.: Pamiati Szopena. Weronisja. Na mazurku Szopena Des-dur op. 30 No. 3. Libawa 1903, O. A. Korsakiewicz 8°, s. 21, 1 nl.

Jellenta Cezary: Dzwony Chopina. „Nowa Reforma", Kraków 1910.

— Grający szczyt. Studia syntetyczno-krytyczne. Kraków 1912, S. A. Krzyżanowski 8°, s. 4 nl., 230, 2 nl.

— Cyprian Norwid. Szkic syntezy. Stanisławów s/a, A. Staudacher i Sp. 8°, s. 2 nl., 107, 3 nl.

Larsen M. E.: George Sand. Friedrich Chopins letzte Liebe. Roman. Haidenau 1926, Verlagshaus Freya 8°.

Leutz Ilse: Die b-moll-Sonate. Ein Chopin-Roman. Berlin 1936, Oestergaard 8°, s. 251.

Nietzsche Fryderyk (1844—1900): Ecce homo. Jak się staje — kim się jest. Przełożył Leopold Staff. Warszawa 1909, Jakub Mortkowicz 16°, s. 131.

— Wędrowiec i jego cień. (Ludzkie, arcyludzkie, część druga). Nr 160. Barkarola Chopina. Warszawa 1909-1910, Jakub Mortkowicz 8°, s. 321.

Nowaczyński Adolf: Młodość Chopina (p. Biogr.).

Piątkowska Ignacja: Preludium Szopena. Szkic powieściowy. „Tygodnik Polski", Warszawa 1904. 8°, s. 66.

Przybyszewki Stanisław (1868—1927): Šopen i Ničše. K'm psichologijata na individuuma. Sofija 1921 Vezni, Filozofsko-Kritičeska Serija No. 4 Pecatica „Svetlina" 8°.

— Szopen a Naród napisał St... Prz... Kraków (1910) s/a. Spółka Nakł. „Książka" 4°, s. 53.

— Chopin a národ. Napsal Stanislav Przybyszewsky. Przelozil R. J. Vouka. Praha 1929 (Statny tiskarna) 8°, s. 35, 3 nl.

Reed Fannie Kimball: A Chopin nocturne and other sketches. 1900, 12°, s. 110.

Reynaud Jean Charles: La Valse de l'adieu (une page de la vie de Frédéric Chopin). Roman inspiré du célèbre film d'Henry Roussell... Paris (1929), J. Tallandier 8°, s. 78.

Richter H.: Drei Frauen um Chopin. Leipzig 1937, Koehler & Amelang 8°.

— Trzy kobiety. Powieść o Chopinie. Przekład Marcelego Tarnowskiego. Warszawa (1939) (Nowa Powieść) 8°, s. 297.

Rusinek Michał: Ziemia miodem pachnąca. Powieść.

Rymsza Stanisław: Miłość i łzy w życiu Szopena. Warszawa s/a. Wyd. Uniwersum 16°, s. 63.

Sand George (Aurore Dudevant) (1804—1876): Un hiver à Majorque. Paris 1842, Hippolyte Souverain, 1 vol. 8°.

— Un invierno en Mallorca. Trad. por Pedro Estelrich. Palma de Mallorca 1932, Ed. José Tons. 8°, s. LXIX, 1 nl., 244, 10 il.

— Histoire de ma vie. Paris 1854, Calmann Lévy 4 vol. 8°.

— Lucrezia Floriani. Paris s/a, Calmann Lévy 4°, s. 72.

Siber Julius: Gastmahl der Schatten. Ein Roman von einer polnischen Allerseelennacht und Friedrich Chopin. Würzburg 1937, Paul Schreiner 8°, s. 179, 1 nl.

— id. wyd. Leipzig 1937, T. Volkmar; Wien, Dr Franz Hain.
Sydow B. E.: Nocturno de Chopin. Santiago de Chile IX. 1917, Silueta Magazine.
Thornber Leon: A bitter glory. A novel of the life of Chopin. New York 1937, Lee, Furman 12°, s. 256 (Green circle books).
Tołstoj L(ew) L(wowicz) (syn): Preludija Szopena i drugije razkazy. Moskwa 1900, J. N. Kusznerow i Ko. 8°, s. 139, 1 nl.
Tolstoj Leo L.: Ein Präludium Chopins. Deutsch von Wilhelm Thal. Berlin 1898, E. Steinitz 8°, s. 90. 2. Aufl. 1901, Kaspary.
Tolstoj L. L. Graf: Chopin-Prélude. Uebersetzung von C. v. Gürschow. Leipzig 1901, W. Fiedler 8°, s. 79.
Tretiak Józef: Mazurek Szopena. Nowela. Lwów 1877. Nakł. Red. „Kroniki Codziennej" 16°, s. 126.

Arwin i Stępowski Leon: Fryderyk Chopin. Dramat w 4 aktach. Kraków 1899.
Buchman Sidney: „A song to remember". Film „Columbia Pictures" osnuty na tle życia Chopina, pełen najnieprawdopodobniejszych błędów i fantazji biograficznych. Osnowa muzyczna dobra. Ukazał się w Ameryce w sezonie 1944. W roli Chopina — Cornel Wilde, Elsnera — Pablo Muni, George Sand — Merle Oberon. Przy fortepianie José Iturbi.
Cannaday Ralph Jerome: The poet of the piano. A dramatisation of the life of Frederic Chopin. A drama in 3 scenes with incidental music indicated. (Manuskrypt w Congress Library, Washington).
Czernicka Paulina: Chopinek. Obrazek sceniczny w 1 odsłonie. 1946. Premiera na Festiwalu Chopinowskim w Dusznikach VIII 1946.
Clutsam: Rose of Damascus. Romans muzyczny osnuty na tle romantycznej przygody króla Stanisława Augusta z Wandą Wolną. Muzyka ułożona wyłącznie z utworów Chopina. Premiera w Savoy Theatre w Londynie 26. III. 1935.
Gawalewicz Marian: Preludium Szopena. Obrazek dramatyczny w jednym akcie. „Teatr Amatorski" nr 87. Warszawa-Kraków 1907, Gebethner i Wolff 16°, s. 39, 1 nl.
— Przy mazurku Szopena. Komedia 1-aktowa. Warszawa 1890, Gebethner i Wolff 8°. W zbiorze: Komedye jednoaktowe i monologi. Seria II.
Höhne: Abschiedswalzer. Film dźwiękowy niemiecki. 1934.

Iwaszkiewicz Jarosław: Lato w Nohant. Komedia w 3 aktach. Warszawa 1937, J. J. Przeworski 8°, s. 61, 2 nl.
— Leto v Nohant. (Przekład czeski) 1938.
Léon Victor i Regel H.: Der weisse Adler. Oper in 3 Akten. Musik von Fr. Chopin, für die Bühne bearbeitet von Raoul Mader. Leipzig-Wien 1917, Ludwik Doblinger 4°, s. 156.
Łuskina Ewa i Stępowski Leon: Szopen. Sztuka popularna w 5 aktach z dziejów naszej pieśni. Kraków 1906, M. L. Anczyc 8°, s. 6 nl., 190. „Mistrzowi Paderewskiemu w hołdzie autorzy".
Mateos Vidal Francisco y Smuclir Alberto I.: Chopin Su música y sus amores. 10 cuadros originales, realizados sobre la vida del gran músico polaco, Federico Francisco Chopin. Estrenado en el Teatro Ateneo de Buenos Aires con la dirección escénica de Ricardo Galache, el 21 de Marzo de 1947. Personajes: Chopin — Jascha Rein (pianista), Maria Wodzińska — Ester Suar, George Sand — Antonia Herrero. Ed. Especial de la revista „Luminarias" II—IV. 1947, No. 38. (Przeszło 200 przedstawień w sezonie 1947/8).
Miller Jewell (Mrs. F. H. Pfalz): Polonaise Militaire; the life and work of Frédéric Chopin. A dramatic poem in three parts. New York (1935), Putnam 8°, s. 128.
Nadzin Stanisław: Historia jednej przyjaźni. W książce „Teatr Wyobraźni". Warszawa 1938, Księgarnia F. Hoesick 16°, s. 41—67.
Niemcewicz Julian Ursyn (1757—1841): Nasze przebiegi. Ekloga dramatyczna. Odbitka. Lwów 1873, 16°.
— Nasze przebiegi. Ekloga dramatyczna. Warszawa 1912. Adam Zamoyski 8°.
— Z teki poetów polskich. Biblioteka historyczno-literacka pod redakcją dra Witolda Bełzy. I. Nasze Verkehry. Ekloga dramatyczna. Wydał i wstępem poprzedził dr Witold Bełza. Lwów 1919, Nakł. Księg. H. Altenberg, G. Seyfarth, E. Wende i Ska 8°, s. 6 nl. IX, 1 nl. 11, 3 nl. Wyd. w 400 egz. numerowanych.

O'Neill Norma i Dyrnesorth James: The Lady from the Nocturne. Chopiniana. Balet — operetka na tle życia miłosnego Chopina i George Sand. Libretto J. D. Muzyka z motywów Chopinowskich ułożona przez N. O'Neill. Londyn 1926.
Orefice Giacomo: Chopin. Opera in 4 acti. Versi di Angiolo Orvieto. Partitura. Milano 1903, s. 205.
— Chopin. Wyd. francuskie. Milano 1904, Edoardo Sonzogno.
— Chopin. Opera w 4 aktach. Lwów 1906, Gubrynowicz i Schmidt 16°, s. 40 (Libretto).
— Chopin. Opera w 4 aktach. Libretto Angiolo Orvieto (tłum. Ignacy Ziółkowski) Warszawa (1933), Druk. Teatralna Feliksa Syrewicza 8, s. 31.
Putnam Virginia Shaw: Chopin — an episode in 6 pictures. (w.: Congress Library, Washington).
Roussell Henry: La Valse de l'adieu (une page de la vie de Frédéric Chopin). D'après la nouvelle de Henry Dupuy-Mazuel, avec la collaboration artistique de M. Édouard Ganche. Adaptation cinégraphique et réalisation de H.. R... Pierwsze wyświetlenie tego filmu odbyło się 18. XI. 1927 w sali Pleyel, z udziałem pianisty Waltera Rummela. Chopin — Pierre Blanchard, Maria Wodzińska — Mary Bell, G. Sand — Germaine Laugier.
— Miłość i łzy Chopina. Film francusko-polski. W rolach głównych: Chopin — Pierre Blanchard i G. Sand — Zofia Zajączkowska. (1928).
Sackett Shelton: Nocturne — a Chopin play in 1 act. Preface by Theodore B. Hinckley. New York — London 1927, S. French — S. French Ltd. 8°, s. 1 nl., 37.
Smith Harry B.: Starlight- a musical (opera) play in 3 acts. Dealing with the relations of Chopin to George Sand. New-York 1928, 4°, s. 102.

— The siren's song. A musical play (opera) in 2 acts founded on the life and music of Frederic Chopin. 1927, 4° (Congress Library, Washington).

Smith Rebecca W. & Collins Margaret Wolcott: 16 rue Pigalle — an improvisation upon the life of Frederick Chopin. 1930, 4° (Congress Library, Washington).

Stephenson Geneva: The storm at Valdemosa (Chopin). (1936) 4°. A drama in one act, with incidental music from Chopin's works indicated.

Vecseli Desider J.: „Nocturne". An operetta based upon the life of Chopin by Bernard S. Schubert and Albert C. Jeannotte. Lyrics by Edward Eliscu. Music by Desider J. Vecseli and Jacques Grünberg. Brooklyn N. Y. (1928) 4°.

IKONOGRAFIA

Niniejsza ikonografia zawiera, w dziale rzeźby, wszystkie znane nam dzieła rzeźbiarskie z epoki Chopina, przedstawiające kompozytora, oraz pomniki i tablice pamiątkowe, zachowane i zniszczone. W dziale malarstwa podaje się tylko prace współczesne Chopinowi, przedstawiające zarówno samego Chopina jak i niektóre najbliższe mu osoby. Również dział grafiki obejmuje jedynie prace z epoki Chopina. Osobny, niewielki dział poświęcono filatelistyce.

Dane ikonograficzne tu opublikowane stanowią wyciąg z obszernej pracy B. E. Sydowa pt. „F. F. Chopin-Ikonografia", która ukaże się wkrótce nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

FRYDERYK CHOPIN
wg. portretu E. Delacroix (1838)

POMNIK FRYDERYKA CHOPINA W WARSZAWIE
dłuta W. Szymanowskiego (zniszczony przez hitlerowskich okupantów w 1940 r.)

a) Prace współczesne

Anonim: Chopin i Hiller. Medalion brąz. 100 mm Ø. 1835 bez podpisu. Napisy: Z lewej: FERDINAND HILLER, z prawej: F F CHOPIN. Na tle profilu Chopina głowa Hillera — prawy profil.

Bovy Jean François Antoine (1795—1877): Fr. Chopin. Medalion brąz. 107 mm Ø. 1837. Podp.: A. BOVY F. 1837. Napis: (po lewej) FRÉDÉRIC CHOPIN. Głowa Chopina z lewego profilu. Odlew paryski.

— To samo — odlew warszawski. Na odwrocie znak odlewni: C. Minter nr 1337.

— Fr. Chopin. Medalion gipsowy 109 mm Ø. 1847. Podpis: A. BOVY 1847. Napis: FRÉDÉRIC-CHOPIN. Głowa Chopina — bez baczek — lewy profil.

— Fr. Chopin. Medalion gipsowy 55 mm Ø. 1847 r. Bez podpisu. Napis: FRÉDÉRIC — CHOPIN. Jak powyżej.

— Fr. Chopin. Medalion miniaturowy gipsowy 26 mm. 1847 r. Jak powyższy. W zb. IFC, Warszawa.

Clésinger Auguste Jean-Baptiste (1814—1883): Maska pośmiertna Fryderyka Chopina, zdjęta w dniu śmierci — 17. X. 1849 — w mieszkaniu przy Place Vendôme 12, w Paryżu. Wym.: 325 × 190 × 130 mm. Oryginały (w gipsie):

a) w Muzeum Adama Mickiewicza, Paryż;
b) w Royal Manchester College of Music, Manchester — dawniej w zb. Miss Jane Stirling, uczennicy Chopina;
c) w Muzeum Książąt Czartoryskich, Kraków — dawn. w zb. ks. Marceliny Czartoryskiej, uczennicy Chopina.

— Lewa ręka Chopina. Zdjęta w dniu zgonu Chopina. Oryginał w brązie w Muzeum Książąt Czartoryskich, Kraków. Dług.: 230 mm.

— To samo — w białym marmurze, dawniej w posiadaniu Fr. Liszta, obecnie w Nemzeti Museum, Budapeszt.

— Chopin na łożu śmierci. Głowa Chopina według maski pośmiertnej wykonana w białym marmurze. Dług. 325 mm, wys. 165 mm. Bez podp. Napis: 17 8 bre 1849 FRÉDÉRIC CHOPIN. Wykonana w r. 1850. W zb. Bibl. Jagiellońskiej, Kraków.

— F. Chopin. Biust marmurowy wys. 600 mm. Napis: FREDERIC CHOPIN 17 Octobre 1849. Dedykacja: J. CLÉSINGER A LA PRINCESSE MARCELLINE CZARTORYSKA. W zb. Muzeum Książąt Czartoryskich, Kraków.

— F. Chopin. Owalny medalion gipsowy według medalionu marmurowego na nagrobku Chopina na cmentarzu Père-Lachaise, w Paryżu. Napis: A FRÉDÉRIC CHOPIN — SES AMIS. 1850 r. W zb. Muzeum Ad. Mickiewicza, Paryż.

Dantan Jean Pierre Édouard (1800—1869): Chopin. Biust brąz. oraz gipsowy, 220 mm wys. 1841 r. Podp.: Dantan Je. 1841 Napis: CHOPIN. W zb. Musée Carnavalet, Paryż.

— Ten sam. Odlew C. Mintera w Warszawie, ok. 1850.

Isler Luigi (ur. ok. 1790): Chopin. Kamea agatowa biało-czarna. Biust kompozytora z lewego profilu. Wym. 44 × 38 mm. Ok. 1842 r. Ze zb. osobistego Chopina. Obecnie w zb. Instytutu Fryderyka Chopina, Warszawa. Podpis: ISLER, b/d.

Tatarkiewicz Jakub: Chopin. Biust marmurowy, biały, wys. 500 mm, podstawa 275 × 190 mm. 1850 r. Bez podpisu. Napis: FRY:SZOPEN. W zb. Warszawskiego Tow. Muzycznego do początku wojny (1939). Zniszczony.

b) Pomniki, tablice pamiątkowe

Tablica pamiątkowa w Dusznikach-Zdroju (dawn. Reinerz), prawdopodobnie wykonana ok. r. 1860, umieszczona w dawnej sali koncertowej Domu Kuracyjnego, dzisiejszego Teatru im. Fryderyka Chopina. Napis kursywą na złoconym tle: *In diesem Saale gab Friedrich Chopin am 26 August 1826 sein erstes öffentliches Konzert zum besten zweier Waisen.* (Tłum.: W tej sali Fryderyk Chopin dał 26 (sic!) sierpnia 1826 swój pierwszy publiczny koncert na rzecz dwóch sierot).

Tablica pamiątkowa, płyta granitowa z medalionem brązowym wg Bovy'ego umieszczona 22 lutego 1910 r. na dziedzińcu gmachu Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu, przy ul. Sew. Mielżyńskiego 26/7. Napis: *Chopinowi 1810—1910.* Zniszczona przez okupanta hitlerowskiego w r. 1939.

2 tablice pamiątkowe w Mariańskich Łaźniach (Marienbad), granitowe, na frontonie domu „Zum weissen Schwan", poświęcone w czerwcu 1902 r., w języku polskim i francuskim, ku upamiętnieniu pobytu Chopina w Marienbadzie w czerwcu 1836 r.

Tablica pamiątkowa w Marsylii, marmurowa, umieszczona 23 V 1925 na frontonie hotelu „Beauvau", gdzie Chopin mieszkał podczas swego pobytu w Marsylii, po powrocie z Majorki, w początku r. 1839.

Tablica pamiątkowa, marmurowa, w Warszawie, na ścianie frontowej lewej oficyny domu Krakowskie Przedmieście 5, gdzie rodzice Chopina mieszkali od r. 1827. Napis: *W tym domu mieszkał i tworzył Fryderyk Chopin przed opuszczeniem w r. 1830 Warszawy na zawsze.* Odsłonięcie nastąpiło 2 XI 1930, w setną rocznicę wyjazdu Chopina z Warszawy.

Tablica pamiątkowa, marmurowa, w Dreznie, umieszczona 22. lutego 1935 r. na frontowej ścianie domu Neumarkt 1, z napisem: *In diesem Hause wohnte und wirkte*

Friedrich Chopin 1829 und 1836. (Tłum.: W tym domu mieszkał i tworzył Fryderyk Chopin w l. 1829 i 1836).

Tablica pamiątkowa umieszczona w r. 1932 w klasztorze w Valdemosie, na wyspie Majorce, gdzie Chopin mieszkał i komponował zimą roku 1838/9.

Tablica pamiątkowa w Dusznikach-Zdroju, marmurowa, wmurowana na sali koncertowej Teatru im. Fryderyka Chopina, dawniejszej sali koncertowej Domu Kuracyjnego, gdzie Chopin koncertował dwukrotnie, na rzecz dwóch sierot, w sierpniu 1826 roku. Odsłonięta w dniu 25 sierpnia 1946 r. podczas I. Festiwalu Chopinowskiego, dla uczczenia 120 rocznicy tych koncertów.

Napis na cokole zniszczonego pomnika Fryderyka Chopina w parku Łazienkowskim w Warszawie, odsłonięty uroczyście 17. X. 1946 r. Po lewej stronie cokołu: *Płomień przegryzie malowane dzieje, Skarby mieczowi spustoszą złodzieje, Pieśń ujdzie cało... Adam Mickiewicz* (*Konrad Wallenrod*). Po prawej stronie: *Posąg Fryderyka Chopina, zburzony i zagrabiony przez Niemców w dniu 31 maja 1940 roku, odbuduje naród.*

Acedański Zygmunt i Wysocki Jan: Pomnik Chopina w parku im. Fryderyka Chopina w Gliwicach, odsłonięty w dniu 19 czerwca 1949 r. w ramach obchodu stulecia zgonu kompozytora. Wykonany wg projektu Zygmunta Acedańskiego; medalion brązowy zdobiący pomnik jest dziełem artysty rzeźbiarza Jana Wysockiego i został odlany w odlewni art. GZUT.
Opis pomnika: materiał — biały śląski granit; wymiary cokołu: podstawa 4,10×2,92 m. Górna część cokołu 2,20×1,15×4,50 m; pilastry boczne dostawione do cokołu o wymiarach 0,75×0,35×4,00 m; wysokość ogólna pomnika wynosi 6,25 m. Medalion brązowy mierzy 96 cm. Przedstawia głowę kompozytora z lewego profilu. Napis pod medalionem: FRYDERYK CHOPIN 1849 1949.

Clésinger Auguste Jean-Baptiste (1814—1883): Pomnik-nagrobek na mogile Fr. Chopina na cmentarzu Père Lachaise w Paryżu. Marmur. Na cokole figura muzy pochylonej nad złamaną lirą. Na przedniej ściance cokołu owalny medalion z podobizną Chopina z lewego profilu, pod nim napis: *A Fréd. Chopin Ses Amis.* Na bocznej lewej ścianie napis: *Frédéric Chopin, né en Pologne, à Zelazowa Wola près de Varsovie. Fils d'un émigré français, marié à Mlle Krzyżanowska, fille d'un gentilhomme polonais.* — Po drugiej stronie: *J. Clésinger 1850.* Odsłonięty 17. X. 1850 r., w pierwszą rocznicę zgonu Chopina.

Dubois George: Pomnik w Parc Luxembourg w Paryżu, wzniesiony w r. 1901. Granitowy cokół z popiersiem kompozytora, w brązie. Napis: *A Frédéric Chopin 1810—1849.*

Duszenko Franciszek i Verocsy Leszek: Projekt pomnika w Krakowie. Postać siedząca, przypominająca w strukturze figury tanagryjskie. II nagroda konkursu r. 1949. (Pierwszej nie udzielono)[1]. Makieta gips.

Ede Margo: Projekt pomnika Chopina dla Budapesztu. Nie wykonany dotychczas. Chopin przy fortepianie — przed nim dwie postacie — męska i kobieca — w pozie tanecznej.

Froment-Meurice: Pomnik Chopina wzniesiony w X. 1906 r. w Parc Monceau w Paryżu. Marmur. U stóp Chopina, grającego na fortepianie, postać kobieca zasłaniająca sobie oczy. Ponad fortepianem, w obłokach, postać kobiety rzucającej kwiaty. Napis: *A Chopin.*

Gabowicz Józef (zm. 1937): Biust marmurowy, umieszczony w r. 1910 w Filharmonii w Tel-Aviv, Palestyna.

Godebski Cyprian (1835—1909): Tablica pamiątkowa, marmurowa, w Paryżu, na frontonie domu Place Vendôme 12, gdzie Chopin zmarł 17 X 1849 r. Napis: *Frédéric François*

[1] Żadnego z projektów nie przeznaczono do wykonania.

Chopin né à Zelazowa Wola (Pologne) le 22 Février 1810 est mort dans cette maison le 17 Octobre 1849.

Jarema Maria: Projekt pomnika w Krakowie. Wizja fortepianu. Wyróżnienie na konkursie r. 1949.[1] Makieta gips.

Kaliszan Józef: Projekt pomnika dla Krakowa. Chopin, cała figura, na siedząco. Wyróżnienie na konkursie r. 1949.[1] Makieta gips.

Lewandowski Stanisław: Pomnik Chopina w Dusznikach-Zdroju (dawniej Reinerz), w parku koło Teatru im. Fr. Chopina. Wzniesiony w r. 1897. Granitowy blok z brązową plakietą, z popiersiem Chopina. Pod plakietą napis w języku łacińskim.

Ostaszewski Tadeusz: Projekt pomnika dla Krakowa. Na podstawie o trzech stopniach, o szerokiej płaszczyźnie, symbol fortepianu — skrzydło fortepianowe w pozycji pionowej. Napis CHOPINOWI KRAKÓW. Makieta gips. Wyróżnienie na konkursie r. 1949.[1]

Pokutyński Józef (1859—1929): Pomnik Chopina w Krakowie, na Plantach. Niewielki biust brązowy na granitowym cokole. Napis: *Chopin 1809—1849*. Wzniesiony przed 1899 r., usunięty przez miasto w r. 1932.

Pokutyński Józef: Pomnik Chopina na Majorce.

Popiel Antoni (1865—1910): Tablica marmurowa z medalionem w brązie, przedstawiającym głowę Chopina, w „Parnasie" w Karlovych Varach (Czechosłowacja). Odsłonięta 4 VII 1908 r.

Prószyński Andrzej i Marconi L.: Nad miejscem w pierwszym lewym filarze nawy głównej kościoła Św. Krzyża w Warszawie, gdzie spoczywa serce Fryderyka Chopina, tablica pamiątkowa w marmurze białym, z płaskorzeźbami, dłuta A. Prószyńskiego. Nad tablicą biust marmurowy Chopina dłuta L. Marconiego.

Raddatz Hermann: Głowa Chopina, wykonana wg maski

[1] Żadnego z projektów nie przeznaczono do wykonania.

pośmiertnej, nad tablicą pamiątkową na froncie hotelu „Stadt Berlin" przy Neumarkt nr 1, w Dreznie.

Rożek Marcin: Pomnik Fr. Chopina w Poznaniu, w parku Moniuszki, przy Alejach Chopina. Popiersie brązowe, na granitowym bloku, z napisem: *Chopin*. Odsłonięty w r. 1924.

Różycki Józef: Projekt pomnika dla Krakowa. Postać Chopina siedzącego w zadumaniu. Obok niego — poniżej — chłopiec wiejski grający na fujarce. Makieta gips. IV nagroda konkursu r. 1949.[1]

Rzecki Stanisław: Projekt pomnika dla Krakowa. Wysoka — zbyt długa postać Chopina, kładącego lewą rękę na sercu. Za postacią lira. Makieta gips. III nagroda na konkursie r. 1949.[1]

Szymanowski Wacław (1855—1930): Pomnik Fr. Chopina w parku Łazienkowskim w Warszawie. Chopin, cała postać w płaszczu pielgrzyma, siedzący pod wierzbą, wsłuchany w szum jej liści. Brąz na cokole piaskowcowym. Wzniesiony w r. 1926 (odsłonięty 14 XI 1926), został zniszczony przez Niemców 31 maja 1940 r.

Zamoyski August: Pomnik. Chopin w Rio de Janeiro (Brazylia) na Praça General Tiburcio, nad zatoką zwaną Praia Vermelha. Posąg brązowy — cała figura w stroju z epoki — na cokole granitowym, wys. 1,10 m. Napisy: *Chopin, 1944*. Wzniesiony i poświęcony 1 września 1944 r., w piątą rocznicę napadu niemieckiego na Polskę.

[1] Żadnego z projektów nie przeznaczono do wykonania.

Prace współczesne

Anonim: Chopin w młodym wieku. Ok. 1827. Akwarela 145 × 98 mm (góra), 101 mm (dół). Bez podpisu. Portret 3/4 z prawej. Ciemnoblond włosy, rysy bardzo podobne do portretu Miroszewskiego. Dawniej w zb. śp. S. Oleksińskiego, kustosza Ossolineum, Lwów. W r. 1942 przywieziony do Warszawy — zaginął.

— Rodzice Chopina. Rysunek ołówkowy, bez podpisu. Do r. 1939 w zb. Leopolda Binentala. Zaginął.

— Emilia Chopin, najmłodsza siostra Fryderyka. Miniatura mal. wodnymi farbami na słoniowej kości, wym. 55 × 43 mm. Ok. 1826. W zb. Instytutu Fryderyka Chopina, Warszawa.

— Fr. Chopin. Portret olejny na płótnie, wym. 790 × 640 mm. Ok. 1837/9. Pół figury 3/4 z prawej. W zb. Mme Karen Hörböll Nordquist, Stockholm.

Calamatta Luigi (1801—1869): Chopin. Portret ołówkowy 240 × 185 mm. Ok. 1840. W zb. Mme Lauth-Sand, Paryż.

Chopin Fryderyk Franciszek (1810—1849): Karykatura ołówkiem rysowana, przedstawiająca Fryderyka Chopina wchodzącego po drabinie podtrzymywanej przez mężczyznę we fraku. Za Chopinem druga postać męska, na szczudłach. Na przodzie drobna postać kobieca, przedstawiająca prawdopodobnie George Sand. Bez podpisu. Z różnymi humorystycznymi napisami. Reprod. w Binental: Chopin. Paryż 1934, pl. 15. Oryginał zaginął.

— Portret ołówkowy, 340 × 260 mm przedstawiający Bogumiła Lindego, siedzącego za biurkiem. — Bez podpisu. W zb. Muzeum w Radomiu.

— Różne karykatury, rysowane ołówkiem, przedstawiające: uczniów, Szkotów itd. Reprod. w książce Binental: „Chopin", 1930 i 1934.

Delacroix Eugeniusz Ferdynand Wiktor (1799—1863): Chopin i George Sand. Pierwszy szkic ołówkowy do obrazu olejnego. Lato 1838 r. Wym. 126 × 143 mm. Chopin przy fortepianie, za nim siedzi pani Sand, z założonymi rękami. Zb. Musée du Louvre, Paryż. Nr inw. RF 9357.

— Fr. Chopin. Szkic ołówkowy z podkreśleniami białą kredką, prawy profil 3/4. Dawniej w zb. Éd. Ganche, Lyon. Wym. 243 × 186 mm.

— Ten sam — prawie, lecz wym. 470 × 470 mm. W zb. Julien Pillaut, Paryż.

— Fr. Chopin i George Sand. Obraz olejny na płótnie ok. 1200 × 1000 mm. Malowany w atelier Delacroix w czerwcu-lipcu 1838 r. Chopin przy fortepianie, za nim George Sand, stojąca, ze skrzyżowanymi rękami. W lewej ręce papieros, w prawej szal biały. Portret ten, nie dokończony, został po śmierci Delacroix i aukcji jego zbiorów przecięty na dwie części. Portret Chopina znajduje się w zb. Louvre w Paryżu, portret G. Sand w Danii.

— Portret Chopina, część jak powyżej, wym. 460 × 380 mm. Nr kat. Luwru 213 A.

— George Sand. Portret olejny — nie wykończony. Część powyżej opisanego portretu podwójnego, wym. 810 × 570 mm. Obecnie w zb. Hansen, Kopenhaga.

— Chopin jako Dante, rys. ołówkiem, 272 × 212 mm, z r. 1847, prawdopodobnie jako szkic do fresku w kopule Bibliothèque du Sénat w Paryżu. (Sygn.:) 2 — nuta „la" — + (znaczy: De-la-croix), (napis:) Cher Chopin.

— Chopin. Karykatura ołówkiem, wykonana w albumie George Sand w r. 1840.

Einsle Anton: Chopin. Portret olej. na płótnie, 126 × 207 mm. Z r. 1829/30. (Wiedeń). Bez podpisu i daty.

Goetzenberger Jakob (1800—1866): Fr. Chopin przy fortepianie (rys. ołówkiem). Cała figura z prawego profilu, 255 × 115 mm. (Sygn.:) Goetzenberger fecit Paris Oct. 1838. Portret wykonany na krótko przed wyjazdem Chopina na Majorkę. W zb. Lauth-Sand, Paryż.

Graefle Albert (1807—1889): Fr. Chopin. Portret olej. ok. 1840 r. Popiersie z lewego profilu. W zb. Rocheblave, Paryż.

— Chopin na łożu śmierci. Rys. ołówkiem z 19. X. 1849 r., wym. 165 × 255 mm. W zb. E. Fabius, Paryż.

Gallait Louis (1810—1887): Chopin. Olej. na płótnie, 750 × 600 mm, owal. Chopin z rękopisem nutowym w prawej ręce, na tle romantycznego pejzażu. Portret dotychczas nie znany. W zb. Alfreda Cortot, Lausanne.

Kolberg Antoni (1815—1882): Chopin. Portret $^3/_4$ z prawej, olej. na płótnie, wym. 675 × 535 mm, malowany na przełomie lat 1847/8. Ostatni portret malowany za życia. W zb. Warszawskiego Tow. Muzycznego, zrabowany przez Niemców, spalił się prawdopodobnie w Bibliotece Krasińskich na Okólniku, w Warszawie. (Replikę dokładną wykonał Kazimierz Mordasewicz na zlecenie Warsz. Tow. Muz., w r. 1902; znajduje się w zb. Żelazowej Woli, w domu ur. Fr. Chopina).

— Salon Chopinów w pałacu Krasińskich w Warszawie, przy Krakowskim Przedmieściu 5, z r. 1832. Szkic rys. piórkiem, podmalowany tuszem, lekko akwarelowany. Wym. 223 × 333 mm. Spalony.

— To samo. Akwarela 1832. Spalony.

Kwiatkowski Teofil (1809—1891): Chopin przy fortepianie. Akwarela i ołówek, wym. 180 × 128 mm. W zb. Biblioteki Narodowej, Warszawa.

— Chopin, w watowanym poranniku, siedzący. Akwarela. W zb. Biblioteki Narodowej, Warszawa. (Kw. wykonał podobne portrety kilkakrotnie).

— Chopin. Szkic portretowy sepią, lewy profil. W zb. Muzeum Narodowego, Kraków.

— Chopin w Chaillot, pielęgnowany przez swą siostrę Ludwikę. Olej z r. 1849. Zaginął. Dawniej w zb. państwowych.

— To samo, lecz z dodatkowymi figurami przyjaciół: Marceliny Czartoryskiej, Wojciecha Grzymały i samego Kwiatkowskiego. Do r. 1939 w zb. Warszawskiego Tow. Muzycznego. Spalił się.

— Chopin na łożu śmierci. Prawy profil. Rys. oł. z gwaszem, wym. 168 × 225 mm (Sygn.:) T. Kwiatkowski 17 8bre 1849. Ze zb. Czartoryskich w Gołuchowie. Obecnie w Muzeum Narodowym, Warszawa.
(Ten sam portret był wykonywany przez Kwiatkowskiego wielokrotnie, w późniejszych latach, z drobnymi odmianami w rysunku oraz w różnych technikach, przeważnie akwarelą).

— Chopin na łożu śmierci. Prawy profil. Akwarela wym. 70 × 105 mm (bez sygn., napis:) Chopin mort 1849.
(Ten wizerunek Chopina był najnaturalniejszym odzwierciedleniem twarzy mistrza — nie upiększonym, jak większość portretów na łożu śmierci, wykonywanych na zamówienie przez Kwiatkowskiego. Należy go uważać za jeden ze szkiców oryginalnych z dnia 17. X. 1849 r.). Był w zb. Leona Kwiatkowskiego, Warszawa. Zaginął. (p. H. Piątkowski: Album Sztuki Polskiej. Wwa 1901, s. 25).

Lehmann Henry: Chopin. Portret, cała figura *en face*, na siedząco. Ołówk. i gwaszem, wym. 300 × 240 mm. (Sygn.:) Paris 19 avril 1847.
W zb. Françoise Léo, Paryż. Kopia w zb. Instytutu Fryderyka Chopina, Warszawa.

Miroszewski Ambroży (1800—1879): Fryderyk Chopin w wieku młodzieńczym. Ok. 1827/8. Olej na płótnie. 298 × 222 mm. Zb. Laury Ciechomskiej, Warszawa; zaginął w 1944 r. (Bin. 1930, pl. 17).

— Mikołaj Chopin, ojciec Fryderyka. Portret olej. na płótnie, 295 × 222 mm. W zb. L. Ciechomskiej, Wwa. Zaginął w 1944 r. (Bin. 1930, pl. 66).

— Justyna z Krzyżanowskich Chopin, matka Fryderyka. Portret ol. na płótnie, 295×222 mm. W zb. L. Ciechomskiej, Wwa. Zaginął w 1944 r. (Bin. 1930, pl. 38).

— Ludwika Chopin, siostra Fryderyka. Portret ol. na płótnie 295×222 mm. Zaginął. (Bin. 1930, pl. 21).

— Izabela Chopin, siostra Fryderyka. Portret ol. na płótnie, 375—280 mm. Zaginął. (Bin. 1930, pl. 48). (Poza ostatnim, może nieco późniejszym, te portrety były malowane ok. 1827/8 r.)

Norwid Cyprian Kamil (1821—1883): Fryderyk Chopin. Portret idealny. Rys. ołówkiem. W zb. Bibl. Polskiej, Paryż. Zaginął. (p. Hoesick, t. III, s. 51).

— Chopin słuchający gry Telefsena. Znany pt. „Wieczór u ks. Marceliny Czartoryskiej". Rys. ołówk. W zb. Bibl. Polskiej, Paryż. Zaginął.

— George Sand — „Aurore de Chopin". Rys. piórem. Portret idealny. W zb. Bibl. Polskiej, Paryż. Zaginął.

— Delfina Potocka. Rys. ołówk. (Sygn.:) CN (monogram).

— Autoportret, wyk. u Bohdana Zaleskiego w 1849. Rys. ołówk.

Radziwiłłówna ks. Eliza: Chopin przy fortepianie. Rys. ołówk. 170×110 mm. Z r. 1829. Zaginął. Fotokopia w zb. Henryka Sztompki.

— Chopin, portret 1/2 fig. z lewego prof. Rys. ołówk., 160×115 mm. (Napis:) Chopin 7 Novembre 1829. Zaginął (Reprod. w „Tyg. Illustr.", Wwa 27 X 1935, nr 34, s. 847, razem z poprzednim portretem El. Radz.)

Radziwiłłówna ks. Krystyna: Chopin. Portret 3/4 z lewej, lewa ręka do połowy widoczna. Rys. ołówk., owalny, z bokami ściętymi, ok. 1835 lub później. Bez sygn. Oryginał spalił się w antykw. Studnickiego w Warszawie. Jedyna fotogr. w zb. Muzeum Narodowego, Warszawa. (Reprod. w „Arkadach", Wwa I. 1938, IV/1, s. 16).

Rubio Luis: Chopin. Portret ol. na płótnie z ok. r. 1843. Wym. 500×400 mm, owal. W zb. Alfreda Cortot, Lausanne. (p. Guy de Pourtalès: Chopin ou le poète).

Sand George (Aurore Dudevant) (1804—1876): Chopin pochylony nad pracą, lewy profil. Rys. ol., 95×67 mm. W zb. Laury Ciechomskiej, Wwa. Zaginął.

— Chopin pochylony nad nutami, w perspektywie kominek i wazon porcelanowy. Rys. ol. W zb. Laury Ciechomskiej. Zaginął.

Scheffer Ary (1795—1858): F. Chopin. Portret ol. z r. 1847. Cała figura, wielkości prawie naturalnej, na siedząco. Portret ten był nie wykończony. Spalił się w r. 1863 podczas plądrowania pałacu Andrzeja Zamoyskiego w Warszawie (p. Hoesick II, s. 5).

— F. Chopin. Portret ol. na płótnie, owalny. Biust. wym. 515×440 mm, z r. 1846. Prawdopodobnie studium do poprzedniego. W zb. Musée Ary Scheffer, Dordrecht Cat. n39.

Viardot-Garcia Paulina (1821—1910): Chopin. Portret rys. ołówk. Rys. ołówk. w Château de Nohant.

Vigneron Pierre Roche (1789—1872): Chopin. Portret ol., malowany ok. 1832/3. Nie ma śladu tego portretu. Znany jedynie z litografii Engelmanna (p. Grafika) z r. 1847.

Winterhalter Franz Xaver (1806—1873): Chopin. Portret z lewego profilu, rys. ok. (Sygn.:) Winterhalter.

— Chopin. Portret 3/4 z prawej, rys. ol. (Sygn.:) FWinterhalter Paris 1847. W zb. Bibl. Jagiell. Kraków.

— Chopin. Portret rys. ol. 295×230 mm. (Sygn.:) FWinterhalter 2 Mai 1847. W zb. Mrs. Hill (Anglia).

— Chopin. Szkic portretowy ol., lewy profil. (p. Opieński, s. 38). Chopin, 1910.

Wodzińska Maria (1819—1873): Fr. Chopin. Portret akwarelą, mal. w Marienbadzie w r. 1836. Wym 260×213. W albumie portretów Marii Wodzińskiej. W zb. Muzeum Narodowego w Warszawie. Reprod. w autolitografii.

— Portret własny. Rys. ol. 165×120 mm. (Bin. 1930 pl. 52). Reprod. w litografii.

Ziemięcki Antoni: Chopin. Portret rys. ołówk. W zb. Gabin. Archeologicznego przy Uniw. Jagiell., Kraków.

Prace współczesne

Anonim: Portret Chopina wg Vignerona, z r. 1833, miedzioryt, 93×85 mm. Możliwe, że praca Dietricha. „Muzeum Domowe", Warszawa 19 XI 1836, nr 46, s. 364.

— Portret Chopina wg portretu Vignerona z r. 1833. Staloryt, 87×78 mm. Możliwe, że praca Dietricha. „Przyjaciel Ludu", Leszno 9 I 1836, nr 28, s. 224.

— Chopin. Staloryt, 110×105 mm. W zb. Muzeum Narodowego, Warszawa, nr inw. 37907.

Calamatta Luigi (1801—1869): George Sand. Miedzioryt wg portretu olej. Eug. Delacroix; wym. 120×94 mm. (Sygn.:) Calamatta inc. Paris 1837.

— George Sand. Miedzioryt wg portretu olej. Aug. Charpentiera z r. 1838. Wym. 210×125 mm. Ok. r. 1840.

— George Sand. Miedzioryt. (Napis:) George Sand, (Sygn.:) L. Calamatta ad vivum delineavit et sculpsit. Paris 1840. (p. Hoesick: Chopin t. II, s. 141).

Chodkiewicz hr. Aleksander (1776—1838): Józef Elsner. Litografia.

Engelmann: Chopin. Portret, litografia wg portr. Vignerona z r. 1833. Wym. 260 × 190 mm. (Napis pod portretem:) F. Chopin Lith. de Engelmann Vigneron 1833 — Paris, Maurice Schlesinger, rue... Wydany ok. 1833.

Goetzenberger Jakob (1800—1889): Fryderyk Chopin przy fortepianie. Cała postać z prawego profilu. Litografia. W zb. Éd. Ganche, Lyon (do 1943).

Graefle Albert (1807—1889): Chopin. Portret sztychowany, 255 × 195 mm. (Napis:) Frédéric François Chopin, (sygn.:) A. Graefle f. Wyd.: Gravure Hanstaengl — P. K. 164. Nadruk: A. Graefle.

— Chopin auf dem Totenbett. Drzeworyt.

Maurir N.: Galérie des pianistes célèbres. Dessin par N. M... Litografia. Wyd. „Gazette Musicale", Paris 1843. Chopin, stojący w środku grupy: Doehler, Henselt, Liszt, Rosenheim, Thalberg i Ed. Wolf). (p. Binental: Chopin, 1930).

— Chopin, portret. Litografia.

Piwarski Jan Feliks (1794—1859): (Napis:) Pałac Kazimierowski, czyli Liceum Warszawskie w r. 1824. Litografia, 317 × 397 mm. (Napis:) Odb. w Zakł. Lit. Lasfallego w Berlinie. (p. Hoesick: Chopin, tom I, s. 56).

Fotografika

Bisson L. A.: Fryderyk Chopin, siedzący, z przodu *(en face)* ubrany w szare palto, z rękami złożonymi, na tle szafy bibliotecznej. Zdjęcie wykonane w domu Schlesingera, wydawcy dzieł Chopina, w Paryżu, ok. 1848/9 r., 160×125 mm. W zb. Instytutu Fryderyka Chopina.

Dagerotyp: Fryderyk Chopin, pół figury z lewego profilu, ubrany w surdut. Ok. 1846. W zb. państwowych, wywiezionych do Kanady w r. 1939.

Dagerotyp: Ludwika z Chopinów Jędrzejewiczowa, siostra Fryderyka. Zdjęcie wykonane w ostatnim mieszkaniu Chopina w Paryżu, przy Place Vendôme 12, jesienią 1849 r. W zb. rodziny Ciechomskich, zniszczony po powstaniu 1944 r. Reprod. w Binental: Chopin, Warszawa 1937, plansza po s. 122.

Dagerotyp: Delfina Potocka. W zb. Ignacego Potockiego, Krynica. Oprawny w ramkę skórzaną z epoki.

Olszewski Czesław: Widok domku urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli, od strony parku, 1934. Reprod. w „Chopin", Warszawa I/1, s. 22.

Olszyński Marcin: Fryderyk Chopin. Zdjęcie z portretu Ary

Scheffera (z r. 1847), znajdującego się do 19 IX 363 r. w posiadaniu rodziny Barcińskich, zniszczonego podczas pożaru pałacu Andrzeja Zamoyskiego. Fotografii tej wykonał O. podczas wystawy obrazów w pałacu Maurycego Potockiego w Warszawie, latem r. 1863 (p. Hoesick: Chopin t. III, s. 65).

Ostrowski Mieczysław: Łom ze zniszczonego przez Niemców 31 V 1940 pomnika Chopina w parku Łazienkowskim, z nie zniszczoną głową Chopina, załadowany na wagon-platformę nr 35. — W zb. Instytutu Fryderyka Chopina. Warszawa.

Sydow B. E.: Pomnik Chopina w parku Łazienkowskim. Fragment. Wiosna 1940 r., na krótko przed zniszczeniem.

Filatelistyka

Znaczek pocztowy wartości 40 groszy, wydanie z 1 III 1927 r., ząbkowanie K12 $^1/_2$, wym. 30 × 25 mm, w kolorze ultramarynowym na papierze kredowym. (Napis:) POCZTA POLSKA, nad głową Chopina wg A. Bovy'ego, wykonaną z lewego profilu; dalszy napis po prawej stronie wzdłuż brzegu: FRYDERYK CHOPIN.

Znaczek pocztowy wartości 3 złotych, wydanie z II 1947 r., wym. 45 × 32 mm, w kolorze zielonym jasnooliwkowym, na papierze zwykłym białym. Portret Chopina $^3/_4$ z prawej, w stroju epoki, na tle morza. (Napisy: pod portretem) FR. CHOPIN 1810—1849 POLSKA; (po prawej, u góry:) 3 ZŁOTE. Wydano ten znaczek cięty i ząbkowany.

Znaczek okolicznościowy dobroczynny, na rzecz Żelazowej Woli, wykonany w r. 1937 wg proj. prof. Bartłomiejczyka. Ząbkowany. Wym. 30 × 25 mm Górna część w formie obramowanego medalionu z głową Chopina z lewego profilu. Pod tym napis: NA DOM CHOPINA W ŻELAZOWEJ WOLI. Poniżej: 10 GR. Wykonany w kolorach granatowym i czerwonym, na białym papierze.

Znaczek pocztowy, wydany przez Pocztę Czechosłowacką w końcu czerwca 1949 r. dla uczczenia stulecia śmierci Chopina, w 2 wartościach: 3 kč — czerwony i 8 kč — brunatny. Format podłużny. Przedstawia Chopina wg portretu Ary Scheffera z r. 1847 na tle domu Krakowskie Przedmieście, róg placu Zamkowego, wg współczesnego sztychu Dietricha. (Napisy:) u góry: ČESKOSLOVENSKO, pod tym, z lewej: 1849 — z prawej: 1949. Pod portretem Chopina: FRYDERYK CHOPIN. Po lewej u dołu w czworoboku wartość znaczków i znak: 𝄞

VARIA

Marzec-kwiecień 1932

Chopin. Wystawa Dokumentów i Pamiątek Chopinowskich, zorganizowana przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne i Muzeum Narodowe w Warszawie.

Katalog 8°, s. 40, 1 pl. portret wydany nakł. Komitetu II Międzynarodowego Konkursu im. Fryderyka Chopina, w Warszawie.

22—30 czerwca 1932

Frédéric Chopin. Exposition de tableaux, gravures, manuscrits, souvenirs (1810—1849).

Zorganizowana przez Bibliotekę Polską w Paryżu i w jej lokalu przy 6, Quai d'Orléans, pod patronatem Komitetu Obchodu Stulecia Przyjazdu Chopina do Francji.

Katalog wydany przez Bibliotekę Polską Paryż 16°, s. 96, 2 nl., 6 pl. ilustr. Wstęp: Charles M. Widor; przedmowa: Franciszek Pułaski.

Lipiec-październik 1937

Wystawa: Frédéric Chopin, George Sand et leurs amis, w Bibliotece Polskiej w Paryżu przy 6, Quai d'Orléans.

Katalog 16°, s. XXVII, 1 nl., 63, 1 nl., 22 pl. il. oraz Suplement s. 10, 1 nl. Przedmowa: Franciszek Pułaski; wstęp: Leopold Binental i Aurore Sand.

21 październik 1945 — 21 styczeń 1946

Chopin i jego Warszawa. Wystawa zorganizowana z inicjatywy Instytutu Fryderyka Chopina wspólnie z Muzeum Na-

rodowym w gmachu Muzeum Narodowego, z okazji Obchodu Narodowego Powrotu Serca Fryderyka Chopina do Warszawy (17 X 1945).
Katalog opracowany przez Bronisława Edwarda Sydowa, maszynopis str. 22, nie wydany.

1—31 października 1947
Exposition d'Art Romantique: Chopin, George Sand et leurs amis, pod patronatem królowej Elżbiety. Liège, Belgia.
Katalog 16°, s. 32, 4 il. Przedmowy: Mme Aurore Sand i Carlo Bronne. Tekst Louis J. Clairmay.

Wrzesień-październik 1949
Chopin. Wystawa zorganizowana w stulecie zgonu Fryderyka Chopina przez Komitet Roku Chopinowskiego i Dyrekcję Muzeum Narodowego w gmachu Muzeum Narodowego w Warszawie.

22 luty (wzgl. 1 marzec)
Rocznica urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli pod Sochaczewem w r. 1810.

24 luty 1818
Pierwszy występ publiczny Fryderyka Chopina w Warszawie na koncercie dobroczynnym.

10—11 sierpnia 1826
Koncert na rzecz dwóch sierot w sali Domu Kuracyjnego w Dusznikach-Zdroju (Reinerz), gdzie Fryderyk Chopin wraz z matką i dwiema siostrami przebywał przez miesiąc na kuracji.

11 października 1830
Pożegnalny koncert Fryderyka Chopina w Teatrze Narodowym przed wyjazdem z kraju na zawsze. Grał po raz pierwszy swój Koncert e-moll op. 11 z tow. orkiestry.

2 listopada 1830
Chopin opuszcza Warszawę, żegnany na rogatce Wolskiej przez chór uczniów Konserwatorium i przyjaciół Kantatą Dmuszewskiego do muzyki Elsnera.

11 września 1831
Przyjazd do Paryża.

26 lutego 1832
Pierwszy koncert Chopina w Paryżu.

16 lutego 1848
Ostatni koncert Chopina w Paryżu w sali Pleyela.

16 listopada 1848
Ostatni koncert Chopina, na dobro rodaków-emigrantów w Anglii, w Londynie w Guildhall.

17 października 1849
O godz. 2 rano umiera Fryderyk Chopin w otoczeniu najbliższych, w Paryżu, w mieszkaniu przy Place Vendôme 12.

30 października 1849
Uroczyste nabożeństwo w katedrze Św. Magdaleny w Paryżu, z udziałem wielu artystów i artystek paryskich; wykonano „Requiem" Mozarta i kilka utworów Chopina, m. i. po raz pierwszy opracowanego na orkiestrę „Marsza żałobnego" Chopina z Sonaty op. 35. Pogrzeb na cmentarzu Père Lachaise, gdzie dotąd Chopin spoczywa.

1 marca 1879
W dniu urodzin Chopina rodzina oddała serce jego Narodowi. Wmurowane w pierwszym filarze lewym nawy głównej kościoła Św. Krzyża w Warszawie.

SPIS RZECZY

Str.

KRONIKA ŻYCIA (opr. K. Stromenger) 7
DZIEŁO CHOPINA (opr. B. E. Sydow)
Chronologia dzieł 83
Dzieła opusowane 99
Wydawnictwa zbiorowe 103
BIBLIOGRAFIA (opr. B. E. Sydow)
Biografia 113
Listy, autografy, pamiątki 127
Muzykologia, krytyka 132
Interpretacja utworów 139
CHOPIN W LITERATURZE (opr. B. E. Sydow)
Poezja 147
Proza 152
Scena i film 155
IKONOGRAFIA (opr. B. E. Sydow)
Rzeźba 161
Malarstwo 168
Grafika 174
VARIA (opr. B. E. Sydow)
Wystawy 181
Rocznice 183

498
Narodowy
Instytut
Fryderyka
Chopina

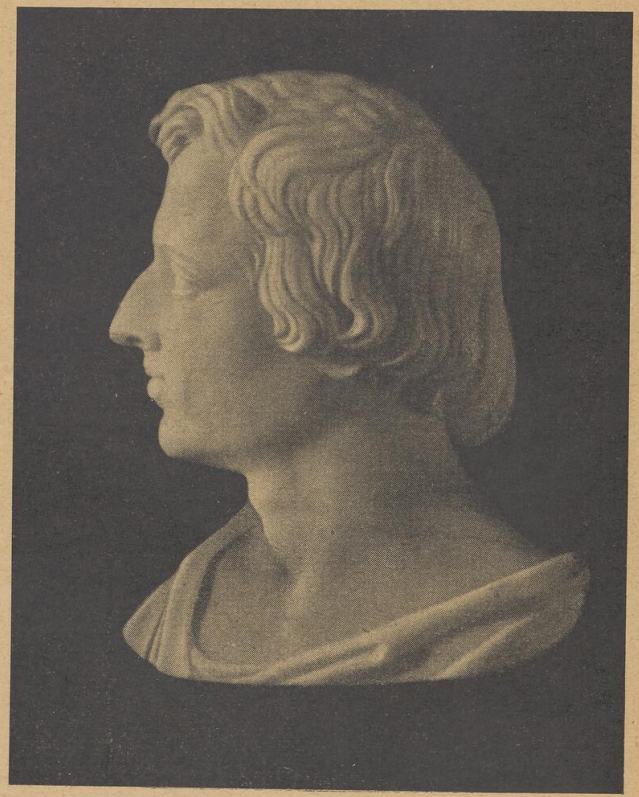

fot. Dorys

FRYDERYK CHOPIN
kamea Islera (ok. 1840 r.) ze zbiorów IFC

Celem tej pracy — wydanej w Roku Chopinowskim, zorganizowanym dla uczczenia setnej rocznicy zgonu Fryderyka Chopina — jest okazanie pomocy wszystkim, którzy interesują się życiem i twórczością największego polskiego muzyka. Z tego względu „Almanach Chopinowski 1949" obejmuje oparty na dokumentach życiorys („Kronikę życia"), przyczynki biograficzne, spis [illegible] jego dziełom, bibliografię u[illegible] wydania, oraz bibliografi[illegible]

Osobny dział obejmu[illegible] stykę oraz poświęcone Ch[illegible] filmy itp.

Redakcja zwraca się d[illegible] o nadsyłanie wszelkich u[illegible] będą uwzględnione w nas[illegible]

Adres redakcji:

„CZYTELNIK"
INSTYTUT WYDAWNIC[illegible]
WARSZAWA, WIEJSKA [illegible]
dla „Almanachu Chopinowskiego

